

สารานุกรมศึกษาศาสตร์

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สารานุกรม ศึกษาศาสตร์

ฉบับที่ ๔๖ (พฤษภาคม ๒๕๕๕)

คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ภาพปก จากเรื่องธาราบำบัด

สารานุกรม
ศึกษาศาสตร์

ฉบับที่ ๔๖ (พฤษภาคม ๒๕๕๔)

คณะผู้จัดทำ

เจ้าของ

คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

วัตถุประสงค์

เพื่อช่วยเพิ่มพูน ขยายขอบเขต เพิ่มความรวดเร็วของการบัญญัติศัพท์ อธิบายความหมาย
ของศัพท์ให้ทันต่อความต้องการและความจำเป็นในการใช้ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการ
ศึกษา การค้นคว้า ตลอดจนการพูด การเขียนที่สามารถทำให้เข้าใจตรงกันได้

คณะกรรมการฝ่ายบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์บุญศรี

ไพรัตน์

ประธานกรรมการ

นายวิสิทธิ์

โรจน์พจนรัตน์

กรรมการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปรีชา

ธรรมา

กรรมการ

อาจารย์จารุวรรณ

พลอยดวงรัตน์

กรรมการ

อาจารย์พาสณา

จูลรัตน์

กรรมการ

อาจารย์โอภาส

สุขหวาน

กรรมการ

รองศาสตราจารย์วิญญา

วิศาลาภรณ์

กรรมการ

อาจารย์สุวดี

ภูประดิษฐ์

กรรมการ

อาจารย์วิรุฬห์พรรัตน์

ไฉนจัน

กรรมการ

อาจารย์สุวรรณา

คล้ายกระแส

กรรมการ

รองศาสตราจารย์ชูศรี

วงศ์รัตน์

กรรมการและเลขานุการ

อาจารย์วีไลลักษณ์

พงษ์โสภา

กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

นางสาวอรรณานันท์

จิตประเสริฐ

เจ้าหน้าที่โครงการ

โทร.(๐๒)๖๖๔-๑๐๐๐ ต่อ ๕๕๐๙

หรือ (๐๒)๒๖๐-๓๖๓๘

และ(๐๒)๒๕๘-๓๙๙๗

จัดพิมพ์โดย

บริษัท สำนักพิมพ์ พ.ศ. พัฒนา จำกัด เลขที่ ๑๒ พระรามที่ ๖ ซอย ๔๑ เขตพญาไท กรุงเทพฯ

พิมพ์ที่

ธนธานีการพิมพ์ จำกัด ๔๘๐/๑ ซอยแสงสันต์ ถนนประชาอุทิศ แขวงราษฎร์บูรณะ เขต
ราษฎร์บูรณะ กรุงเทพมหานคร

สั่งซื้อได้ที่

โครงการสารานุกรมศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท ๒๓ กรุงเทพฯ ๑๐๑๑๐ โทร. (๐๒)๖๖๔-๑๐๐๐ ต่อ ๕๕๐๙

หรือ (๐๒)๒๖๐-๓๖๓๘ และ (๐๒)๒๕๘-๓๙๙๗

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติการพิมพ์ โดยคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สารานุกรม
ศึกษาศาสตร์

ฉบับที่ ๔๖ (พฤษภาคม ๒๕๕๕)

บรรณาธิการแถลง

วารสารสารานุกรมศึกษาศาสตร์ฉบับนี้ประกอบด้วยบทความจาก
6 สาขาวิชาจำนวน 13 บทความ ดังนี้

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา	4	บทความ
สาขาวิชาการศึกษาพิเศษ	3	บทความ
สาขาวิชาการอาชีวศึกษา และ อุตสาหกรรมศิลป์	1	บทความ
สาขาวิชาจิตวิทยา	1	บทความ
สาขาวิชาสถิติและวิจัยทางการศึกษา	2	บทความ
สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน	2	บทความ

ความหลากหลายของบทความดังกล่าว แสดงถึงความก้าวหน้าทางวิชา
ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาปัจจุบัน และเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการพัฒนาการ
ศึกษาของ ประเทศในอนาคตต่อไป

คณะกรรมการบรรณาธิการ

สารบัญ

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

ธรรมาภิบาล	สำเร็จ	บุญเรืองรัตน์	5
ภาวะผู้นำ	สำเร็จ	บุญเรืองรัตน์	16
ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง	สำเร็จ	บุญเรืองรัตน์	25
วัฒนธรรมโรงเรียน	สำเร็จ	บุญเรืองรัตน์	30

สาขาวิชาการศึกษาพิเศษ

จิตบำบัด	ศรียา	นิยมธรรม	35
ธารบำบัด	ศรียา	นิยมธรรม	41
พราเตอร์ - วิลลี ซินโดรม	ดวงฤดี	วัฒนศิริชัยกุล	
	ดารณี	ศักดิ์ศิริผล	46

สาขาวิชาการอาชีวศึกษา และ อุตสาหกรรมศิลป์

ห้องปฏิบัติการโรงฝึกงาน	หวน	พินรุพันธ์	54
-------------------------	-----	------------------	----

สาขาวิชาจิตวิทยา

การทดสอบทางจิตวิทยา	ผ่องพรรณ	เกิดพิทักษ์	60
---------------------	----------	-------------------	----

สาขาวิชาสถิติและวิจัยทางการศึกษา

ขนาดของผลการทดลอง	สำเร็จ	บุญเรืองรัตน์	65
สัมประสิทธิ์ความแปรผัน	สำเร็จ	บุญเรืองรัตน์	68

สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน

วิธีสอน	สงวนพงศ์	ชวนชม	72
หลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป	สำเร็จ	บุญเรืองรัตน์	80

แนะนำผู้เขียน			90
---------------------	--	--	----

ธรรมาภิบาล

ความหมาย

ธรรมาภิบาล (Good Governance) หมายถึง หลักปฏิบัติในการบริหารองค์การ เช่น รัฐบาล รัฐวิสาหกิจ หน่วยราชการต่างๆ องค์การธุรกิจ เอกชนไม่ให้มีการคดโกงจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคน

ความเป็นมา

เมื่อมีบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมารวมมือกันทำงานเพื่อความสำเร็จในจุดมุ่งหมายก็ย่อมมีความคิดในการป้องกันมิให้คนใดคนหนึ่ง หรือ กลุ่มใดเอาเปรียบหรือคดโกงคนอื่น มีการออกระเบียบปฏิบัติป้องกันการคดโกง มีการปฏิบัติงานเพื่อป้องกันการคดโกง ปัจจุบันมักเรียกกันตามภาษาอังกฤษว่า “คอร์รัปชัน” มีการออกกฎหมายลงโทษผู้ทำความผิดคดโกงผู้อื่น ในสมัยอินเดียโบราณ ในสมัยพุทธกาล จีนโบราณ กรีกโบราณ และโรมันโบราณมีการสอนผู้นำให้เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ สอนผู้คนให้เป็นผู้มีความซื่อสัตย์เพื่อว่าไปปฏิบัติงานจะได้ไม่คดโกง ศีลห้าของพระพุทธเจ้า **ข้อหนึ่ง** คือห้ามลักทรัพย์ สังคมไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยในหนังสือไตรภูมิพระร่วงของพระยาสิทธิไทย (สำเร็จ บุญเรือง รัตน, 2549) สอนพระราชาให้มีทศพิธราชธรรมอันเป็นธรรมของผู้ปกครองบ้านเมืองเป็นธรรมของผู้บริหารระดับต่างๆ ต้องปฏิบัติ 10 ประการ ได้แก่

- (1) การให้ทาน
- (2) ความประพฤติที่ดีงาม
- (3) ความเสียสละ
- (4) ความซื่อสัตย์
- (5) ความอ่อนโยน

(6) ความไม่หมกมุ่นในความสุขสำราญ

(7) ความไม่โกรธ

(8) การไม่ข่มเหงเบียดเบียนผู้อื่น

(9) ความอดทน

(10) ความไม่คลาดธรรม

ทศพิธราชธรรมนี้พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ตั้งแต่สมัยสุโขทัยต่อเนื่องมาถึงกรุงรัตนโกสินทร์จนถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ได้ทรงปฏิบัติพระองค์ตามหลักทศพิธราชธรรมอย่างต่อเนื่อง หลักทศพิธราชธรรมนี้จารึกไว้ที่ในเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์เพื่อให้พระมหากษัตริย์ได้ทอดพระเนตร เพื่อทรงระลึกถึงภารกิจที่ทรงปฏิบัติ ด้วยการยึดหลักทศพิธราชธรรม (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และอิสริยาภรณ์ อุวรรณโณ, 2554)

สมัยอยุธยาในรัชกาลของพระรามาธิบดีที่ 1 พระเจ้าอู่ทองผู้ทรงสร้างกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ได้กำหนดให้มีพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา คือ การสาบานตนว่าจะซื่อสัตย์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ แม้ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ปัจจุบัน คณะรัฐมนตรีต้องทำพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาว่าจะซื่อสัตย์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ ในลิลิตโองการแช่งน้ำซึ่งเป็นโองการที่ใช้ในพิธีพระพิพัฒน์สัตยานั้นมีคำสาปแช่งไว้ว่า

ถ้าใครคิดทรยศ ไม่ซื่อสัตย์แล้ว “บ ซื่อน้ำตัดคอ”
แต่ถ้าใครซื่อสัตย์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ก็จะได้รับผลดี ดังโคลงที่ว่า

“ใครซื่อเจ้าเดิมนาง ใครซื่อรางควายทอง ใครซื่อฟ้าสองย่าว เร่งยิน ใครซื่อสินเกตรา ใครซื่อ ใครรักเจ้าจงยศ”

ส่วนธรรมาภิบาลแนวใหม่เกิดจากการที่ธนาคารโลกได้ให้คณะผู้วิจัยหาคำตอบในปัญหาที่ว่าทำไมธนาคารโลกให้ประเทศทั้งหลายกู้เงินไปพัฒนาประเทศมาตั้งแต่ ค.ศ.1945 แต่การพัฒนาของประเทศทั้งหลายไม่เท่ากัน บางประเทศพัฒนาได้ดีแต่บางประเทศก็ยังไม่พัฒนา คณะผู้วิจัยพบว่าประเทศที่มีธรรมาภิบาล (good governance) การพัฒนาก็จะถึงประชาชนในประเทศนั้น แต่ประเทศใดที่ไม่มีธรรมาภิบาล เงินที่กู้ไปแทนที่จะตกถึงประชาชนก็ตกอยู่กับนักการเมืองและข้าราชการผู้คดโกงประเทศนั้นก็ยิ่งยากจนไม่พัฒนา

ธนาคารโลกจึงสรุปว่าธรรมาภิบาลของผู้บริหารประเทศจะทำให้ประเทศพัฒนาอย่างแท้จริง ธนาคารโลกจึงส่งเสริมให้เกิดธรรมาภิบาลขึ้นทั่วโลกในปี ค.ศ.1989 (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และ อิศริยาภรณ์ อุวรรณโณ, 2554)

คำว่า ธรรมาภิบาล นี้แปลมาจากคำว่า Good Governance ธรรมาภิบาลมาจากคำว่า ธรรม ที่แปลว่า ถูกต้อง ดีงาม กับ อภิบาล ที่แปลว่า การปกครองดูแล ราชบัณฑิตยสถาน แปลว่า “การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี” (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และ อิศริยาภรณ์ อุวรรณโณ, 2554)

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ได้รับความช่วยเหลือจากธนาคารโลก ธนาคารเพื่อพัฒนาเอเชีย และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ จึงต้องยอมรับและยึดถือธรรมาภิบาลด้วยเช่นกัน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ได้วางรากฐานของธรรมาภิบาลไว้ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้าน

เมืองและสังคมที่ดี พ.ศ.2542 ได้กำหนดหลักพื้นฐานของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีไว้ ตลอดจนพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีก็ได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารบ้านเมืองที่ดีไว้เช่นกัน แม้กระทั่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 74 วรรคหนึ่งก็ได้กำหนดให้ข้าราชการ พนักงาน และลูกจ้างของรัฐต้องปฏิบัติตามหลักของธรรมาภิบาล และการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

องค์ประกอบของธรรมาภิบาล

United Nations Development Program (UNPD) กำหนดองค์ประกอบของธรรมาภิบาลดังนี้ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2541)

1. การมีส่วนร่วม (public participation) ประชาชนทั้งหลายทั้งชายและหญิงมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมโดยตรงหรือทางอ้อมโดยผ่านสถาบันต่างๆ ที่มีอำนาจอันชอบธรรม (legitimate intermediate institution)

2. กฎหมายที่ยุติธรรม (rule of law) การปกครองประเทศจะใช้กฎหมายเป็นบรรทัดฐานและทุกคนเคารพกฎหมาย โดยที่กรอบของกฎหมายที่ใช้ในประเทศต้องมีความยุติธรรมและบังคับใช้กับคนกลุ่มต่างๆ อย่างเสมอภาค เท่าเทียมกัน

3. ความเปิดเผยโปร่งใส (transparency) กระบวนการทำงาน กฎเกณฑ์กติกาต่างๆ มีความเปิดเผย ตรงไปตรงมา ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ในสังคมสามารถถ่ายโอนได้อย่างอิสระ (free flow

of information) ประชาชนสามารถเข้าถึงและรับทราบข้อมูล หรือข่าวสารสาธารณะของทางราชการได้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

4. การมีฉันทานุมติร่วมในสังคม (consensus orientation) การตัดสินใจดำเนินนโยบายใดๆ ของภาครัฐต้องมีการประสานความต้องการหรือผลประโยชน์ที่แตกต่างของกลุ่มคนในสังคมให้เกิดเป็นความเห็นร่วมกัน (broad consensus) บนพื้นฐานของสิ่งที่เป็นประโยชน์สูงสุดแก่สังคมโดยรวม

5. กลไกการเมืองที่ชอบธรรม (political legitimacy) กระบวนการเข้าสู่อำนาจทางการเมืองมีความชอบธรรมและเป็นที่ยอมรับของคนในสังคม เช่น การได้มาซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีคุณภาพ การมีคณะรัฐมนตรีที่ปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม การมีระบบราชการที่สุจริต โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีการมีกระบวนการเปิดเผยทรัพย์สินและหนี้สินของนักการเมือง การมีคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช) ทำหน้าที่ไต่สวนและวินิจฉัยเจ้าหน้าที่รัฐที่ร่ำรวยผิดปกติ

6. ความเสมอภาค (equity) ประชาชนทุกคนมีความเสมอภาคอย่างเท่าเทียมกันในการเข้าถึงการบริการหรือการมีความเป็นอยู่ที่ดี โดยรัฐเป็นผู้จัดสรรสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงโดยเท่าเทียมกัน

7. ประสิทธิภาพและประสิทธิผล (effectiveness and efficiency) รัฐและหน่วยงานของรัฐต้องจัดสรรและใช้ทรัพยากรต่างๆ อย่างคุ้มค่าและเหมาะสม มีการทำงานที่รวดเร็วมีคุณภาพและก่อ

ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

8. ความรับผิดชอบต่อสังคม (accountability) การตัดสินใจใดๆ ของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนต้องกระทำโดยมีพันธะความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเองกระทำต่อสาธารณชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับหน่วยงานนั้น โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ส่วนรวมเป็นหลักและมีจิตใจเสียสละเห็นคุณค่าสังคมที่ตนเองสังกัดอยู่

9. การมีวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ (strategic vision) การที่ผู้นำและประชาชนในประเทศมีวิสัยทัศน์ในการสร้างธรรมาภิบาลและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

สำนักนายกรัฐมนตรีกำหนดองค์ประกอบของ ธรรมาภิบาลไว้ 6 ประการ ดังนี้ (ชนะศักดิ์ ยุวบูรณ์, 2543, 3 - 12)

1. หลักนิติธรรม เป็นการตรากฎหมายและกฎข้อบังคับให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคม อันจะทำให้สังคมยินยอมพร้อมใจกันปฏิบัติตามกฎหมายและกฎข้อบังคับเหล่านั้นโดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมาย มิใช่อำนาจอธิปไตยหรืออำนาจตัวบุคคล

2. หลักคุณธรรม เป็นการยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยรณรงค์ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดถือหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อเป็นตัวอย่างแก่สังคมและส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตัวเองไปพร้อมกันเพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยันอดทน มีระเบียบวินัย ประกอบอาชีพสุจริตจนเป็นนิสัยประจำชาติ

3. หลักความโปร่งใส เป็นการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุงกลไก

ในการทำงานขององค์การทุกวงการให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข้อมูล ข่าวสารได้สะดวก และมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้อง ชัดเจน

4. หลักความมีส่วนร่วม เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม รับรู้ และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าจะด้วยการแสดงความคิดเห็น การไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติ

5. หลักความรับผิดชอบ เป็นการตระหนักในสิทธิหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมืองและการกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา ตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่างและความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตน

6. หลักความคุ้มค่า เป็นการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดเพื่อให้มีประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวมโดยรณรงค์ให้คนไทยมีความประหยัดใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าและบริการที่มีคุณภาพ สามารถแข่งขันในเวทีนานาชาติและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ธรรมาภิบาลในสถานศึกษา

ประทวน บุญรักษา (2552) ได้วิจัยพบองค์ประกอบของธรรมาภิบาลในสถานศึกษามี 5 องค์ประกอบมี 82 ดัชนีชี้วัด ดังนี้

องค์ประกอบหลักที่ 1 การมีส่วนร่วม

องค์ประกอบย่อยที่ 1 การมีส่วนร่วมในการ

วางแผน มีดัชนี ดังนี้

1. คณะครูและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมในการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาของสถานศึกษา

2. คณะครูและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย แผนงาน และโครงการของสถานศึกษา

องค์ประกอบย่อยที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีดัชนี ดังนี้

3. บุคลากรทุกฝ่ายและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของสถานศึกษา

4. คณะครูและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถตั้งคำถามเกี่ยวกับการดำเนินงานของสถานศึกษา

5. คณะครูและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมในการบริหารงบประมาณ

องค์ประกอบย่อยที่ 3 การมีส่วนร่วมในการควบคุม กำกับ ติดตาม มีดัชนี ดังนี้

6. ครูและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการดำเนินงาน

7. สถานศึกษามีคณะกรรมการตรวจสอบการดำเนินงานที่ได้รับการแต่งตั้งจากทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

องค์ประกอบย่อยที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล มีดัชนี ดังนี้

8. สถานศึกษามีการประชุมครูและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตลอดจนตัวแทนประชาชน

เพื่อรายงานผลการดำเนินงานของสถานศึกษา

9. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินงานของครูและผู้บริหารสถานศึกษา

องค์ประกอบหลักที่ 2 ความโปร่งใส

องค์ประกอบย่อยที่ 1 ความโปร่งใสด้านวิชาการ มีดัชนีดังนี้

10. สถานศึกษาร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานประกาศนโยบายเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างชัดเจนและเปิดเผย

11. สถานศึกษาเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือผู้เกี่ยวข้องเข้าตรวจสอบการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาได้

12. สถานศึกษาเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน

องค์ประกอบย่อยที่ 2 ความโปร่งใสด้านงบประมาณ มีดัชนี ดังนี้

13. ครูและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้รับรู้เหตุผลและขั้นตอนในการจัดทำแผนงบประมาณ

14. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมในการอนุมัติแผนการใช้งบประมาณ

15. แผนการใช้งบประมาณมีความสัมพันธ์กับการใช้จ่ายจริง

16. สถานศึกษามีคณะกรรมการตรวจสอบงบประมาณที่มาจากทั้งภายในและภายนอก

17. สถานศึกษามีคณะกรรมการบริหารเงินรายได้ของสถานศึกษา

18. สถานศึกษามีคณะกรรมการตรวจสอบเงิน

รายได้สถานศึกษาที่มาจากหลายฝ่าย

องค์ประกอบย่อยที่ 3 ความโปร่งใสด้านบุคลากร มีดัชนี ดังนี้

19. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้พิจารณาและให้ความเห็นชอบในการกำหนดตำแหน่งครูและอัตราจ้าง

20. การประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อต่อสัญญาอัตราจ้างมีการดำเนินการโดยเปิดเผย

21. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร

22. การดำเนินการทางวินัยดำเนินการในรูปคณะกรรมการที่ได้รับการยอมรับ

23. สถานศึกษาให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีโอกาสร่วมกระบวนการดำเนินการทางวินัยอย่างเปิดเผย

24. บุคลากรในสถานศึกษาได้รับการเสริมสร้างและการป้องกันการกระทำผิดวินัยอย่างสม่ำเสมอ

องค์ประกอบย่อยที่ 4 ความโปร่งใสด้านการบริหารทั่วไป มีดัชนี ดังนี้

25. สถานศึกษาจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทุกภาคเรียน

26. สถานศึกษาเปิดเผย เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารโดยไม่มีการปิดบัง

27. ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาได้โดยง่าย

28. สถานศึกษาให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้ปกครองนักเรียนมีส่วนร่วมในการรับนักเรียน

29. สถานศึกษาไม่มีการเรียกรับเงินเกี่ยวกับการ

รับนักเรียนทุกกรณี

องค์ประกอบหลักที่ 3 ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้

องค์ประกอบย่อยที่ 1 การตรวจสอบการดำเนินงาน มีดัชนี ดังนี้

30. มีแผนปฏิบัติการครอบคลุมภารกิจอย่างชัดเจน

31. มีการดำเนินการตามแผนที่วางไว้อย่างชัดเจนและต่อเนื่อง

32. มีการควบคุมกำกับติดตามการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ

33. มีการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องและนำผลการประเมินมาปรับปรุงการดำเนินงาน

34. มีการประชาสัมพันธ์ให้สาธารณชน และผู้เกี่ยวข้องทราบถึงวัตถุประสงค์ เป้าหมาย วิธีการ และผลการดำเนินการ

องค์ประกอบย่อยที่ 2 การตรวจสอบด้านการเงิน มีดัชนี ดังนี้

35. มีการจัดระบบควบคุมการเงินภายในสถานศึกษาอย่างชัดเจน

36. มีการบริหารงานการเงินอย่างเปิดเผยและมีผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วม

37. มีการให้ครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการบริหารการเงินทุกขั้นตอน

38. มีการรายงานการใช้จ่ายงบประมาณให้สาธารณชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทราบทุกโครงการ

องค์ประกอบย่อยที่ 3 การได้มาซึ่งคณะกรรมการตรวจสอบภายใน มีดัชนี ดังนี้

39. สถานศึกษามีคณะกรรมการตรวจสอบภายในที่มาจากตัวแทนครู ผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

40. สถานศึกษามีการกำหนดสัดส่วนของคณะกรรมการตรวจสอบภายในโดยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

องค์ประกอบหลักที่ 4 ความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

องค์ประกอบย่อยที่ 1 ปัจจัยนำเข้า มีดัชนี ดังนี้

41. สถานศึกษามีวัสดุอุปกรณ์ที่มีคุณภาพและเพียงพอ

42. มีคณะกรรมการในการสรรหาทรัพยากรของสถานศึกษา

43. การดำเนินงานการสรรหาทรัพยากรเป็นไปอย่างเปิดเผย

องค์ประกอบย่อยที่ 2 การจัดสรรทรัพยากร มีดัชนีดังนี้

44. สถานศึกษามีการจัดสรรทรัพยากรให้แก่งาน โครงการ ห้องเรียน อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

45. สถานศึกษามีการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด มุ่งผลให้เกิดแก่นักเรียน

องค์ประกอบย่อยที่ 3 กระบวนการภายในสถานศึกษา มีดัชนี ดังนี้

46. สถานศึกษามีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการใช้จ่ายงบประมาณเพื่อความประหยัดและคุ้มค่าอย่างชัดเจน

47. สถานศึกษามีการกำหนดขั้นตอนการทำงานได้สะดวกและคล่องตัว

48. สถานศึกษามีระบบการสื่อสารและประสานงานภายในอย่างชัดเจน
49. สถานศึกษามีการจัดบรรยากาศการทำงานให้ครูและบุคลากรทำงานอย่างเป็นสุขและเกิดความพอใจ
50. สถานศึกษามีการสร้างทีมงานที่มุ่งผลสัมฤทธิ์เป็นสำคัญ
51. สถานศึกษามีระบบการตรวจสอบนโยบายการทำงานอย่างต่อเนื่องและปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง
- องค์ประกอบย่อยที่ 4 ด้านผลผลิต มีดัชนี ดังนี้
52. สถานศึกษามีการจัดเก็บสถิตินักเรียนที่ได้เลื่อนชั้น และจบหลักสูตรในแต่ละปีการศึกษา เพื่อชี้ให้เห็นความก้าวหน้า
53. มีระบบดูแลช่วยเหลือเด็กเพื่อไม่让孩子ออกจากคัน
54. สถานศึกษามีระบบการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนให้สามารถบรรลุตามหลักสูตร
55. สถานศึกษามีการจัดเก็บสถิติผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน เพื่อเปรียบเทียบและพัฒนา
- องค์ประกอบย่อยที่ 5 ด้านผลลัพธ์ มีดัชนี ดังนี้
56. มีระบบการพัฒนานักเรียนให้มีนิสัยใฝ่รู้ ใฝ่เรียน
57. มีการติดตามช่วยเหลือให้นักเรียนมีงานทำหรือเรียนต่อ หลังจบชั้นสูงสุดของสถานศึกษา
58. ชุมชนมีความพึงพอใจในผลงานของสถานศึกษา
- องค์ประกอบย่อยที่ 6 ความคุ้มค่า มีดัชนี ดังนี้
59. มีการใช้จ่ายงบประมาณเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างแท้จริง
60. อัตราการใช้จ่ายงบประมาณเทียบกับจำนวนนักเรียนที่รู้หนังสืออยู่ในอัตราที่สูง
61. อัตราใช้จ่ายงบประมาณเทียบกับจำนวนนักเรียนที่ได้เลื่อนชั้นอยู่ในอัตราที่สูง
62. อัตราการใช้จ่ายงบประมาณเทียบกับคุณภาพการศึกษาที่ได้มาตรฐานของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.)
- องค์ประกอบหลักที่ 5 ความมีคุณธรรม**
- องค์ประกอบย่อยที่ 1 จริยธรรมส่วนบุคคล มีดัชนี ดังนี้
63. ครูและบุคลากรในสถานศึกษาปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตตรงไปตรงมา
64. ครูและบุคลากรในสถานศึกษามีระเบียบวินัยและเสียสละ
65. ครูและบุคลากรในสถานศึกษามีความประพฤติปฏิบัติตามหลักศีลธรรมและเป็นแบบอย่างที่ดี
66. ครูและบุคลากรทางการศึกษาปฏิบัติตนตามศีลธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครู
- องค์ประกอบย่อยที่ 2 จริยธรรมการทำงาน มีดัชนี ดังนี้
67. ครูและบุคลากรในสถานศึกษาแก้ปัญหาโดยการมีส่วนร่วมและการใช้เหตุผล
68. ครูและบุคลากรในสถานศึกษามีความขยัน

หมั่นเพียรในการทำงานให้เกิดผลสำเร็จ

69. ครูและบุคลากรในสถานศึกษาปฏิบัติงานโดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ให้เกิดแก่นักเรียน

70. ครูและบุคลากรในสถานศึกษาปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพ และระเบียบวินัยของสถานศึกษา

องค์ประกอบย่อยที่ 3 การปลอดจากทุจริต มีดัชนี ดังนี้

71. ครูและบุคลากรในสถานศึกษาปฏิบัติงานให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

72. ครูและบุคลากรในสถานศึกษาปฏิบัติงานโดยยึดหลักจรรยาบรรณวิชาชีพ

73. ครูและบุคลากรในสถานศึกษาต้องรักษาผลประโยชน์ของสถานศึกษา

องค์ประกอบย่อยที่ 4 จรรยาบรรณต่อตนเอง มีดัชนี ดังนี้

74. ครูและบุคลากรในสถานศึกษาปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพอย่างเคร่งครัด

75. ครูและบุคลากรในสถานศึกษามีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่และศิษย์ของตน

76. ครูและบุคลากรในสถานศึกษามีการพัฒนาตนเองด้านวิชาการและทักษะในการทำงานอย่างสม่ำเสมอ

องค์ประกอบย่อยที่ 5 จรรยาบรรณต่อหน่วยงาน มีดัชนี ดังนี้

77. ครูและบุคลากรในสถานศึกษาปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ เห็นประโยชน์ของสถานศึกษา

เป็นสำคัญ

78. ครูและบุคลากรในสถานศึกษามุ่งมั่นปฏิบัติงานเพื่อสนองต่อนโยบายของสถานศึกษา

79. ครูและบุคลากรในสถานศึกษารักษาความสามัคคีและชื่อเสียงของสถานศึกษาอย่างเคร่งครัด องค์ประกอบย่อยที่ 6 จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ มีดัชนี ดังนี้

80. ครูและบุคลากรในสถานศึกษามีความรักและเมตตาต่อนักเรียนทุกคน

81. ครูและบุคลากรในสถานศึกษาส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในทุกสถานการณ์

82. ครูและบุคลากรในสถานศึกษาต้องประพฤติตามจรรยาบรรณต่อนักเรียนทุกคน

เครื่องมือวัดธรรมมาภิบาลในสถานศึกษา

จากผลงานการวิจัยของ ประทวน บุญรักษา (2552 : 137) ที่พบองค์ประกอบและดัชนีชี้วัดธรรมมาภิบาลในสถานศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก 82 ดัชนีชี้วัดที่พบ ดังนี้

องค์ประกอบหลักที่ 1 การมีส่วนร่วม มี 9 ดัชนีชี้วัด

องค์ประกอบหลักที่ 2 ความโปร่งใส มี 20 ดัชนีชี้วัด

องค์ประกอบหลักที่ 3 ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ มี 11 ดัชนีชี้วัด

องค์ประกอบหลักที่ 4 ความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มี 22 ดัชนีชี้วัด

องค์ประกอบหลักที่ 5 ความมีคุณธรรมมี 20 ดัชนีชี้วัด นำมาสร้างเป็นแบบสอบถามมีความเชื่อมั่น 0.918 แต่ละข้อมีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 0.253 - 0.411 สอบถามผู้บริหารสถานศึกษาและ สุ่มครูผู้สอนมา 3 - 5 คน ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างใน

สุ่มจากครูทั้งหมดของสถานศึกษานั้นให้กลุ่มตัวอย่างตอบระดับการปฏิบัติตามธรรมาภิบาลในสถานศึกษา จาก น้อยที่สุด น้อย ปานกลาง มาก มากที่สุด ดังตารางต่อไปนี้

ข้อที่	ดัชนี	ระดับการปฏิบัติ				
		น้อยที่สุด (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)	มากที่สุด (5)
0.	องค์ประกอบหลักที่ 1 การมีส่วนร่วมครูและ คณะกรรมการสถานศึกษาพื้นฐานมีส่วนร่วมในการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาของสถานศึกษา					

แต่ละสถานศึกษา โดยใช้ตารางเลข

1.00 - 1.79 หมายถึง มีธรรมาภิบาลในระดับต่ำมาก

เกณฑ์การให้คะแนน

น้อยที่สุด ให้เท่ากับ 1 คะแนน
 น้อย ให้เท่ากับ 2 คะแนน
 ปานกลาง ให้เท่ากับ 3 คะแนน
 มาก ให้เท่ากับ 4 คะแนน
 มากที่สุด ให้เท่ากับ 5 คะแนน

1.80 - 2.59 หมายถึง มีธรรมาภิบาลในระดับต่ำ

2.60 - 3.39 หมายถึง มีธรรมาภิบาลในระดับปานกลาง

3.40 - 4.19 หมายถึง มีธรรมาภิบาลในระดับสูง

4.20 - 5.00 หมายถึง มีธรรมาภิบาลในระดับสูงมาก

การแปลความหมายของคะแนน

นำคะแนนที่ผู้บริหารสถานศึกษาและครูของแต่ละสถานศึกษาตอบมาหาค่าเฉลี่ยเป็นค่าบ่งชี้ระดับการปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษานั้น สำหรับการแปลความหมายค่าเฉลี่ยของคะแนนระดับการปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการใช้เกณฑ์ ดังนี้

แบบสอบถามมีความเที่ยงตรงเชิงพินิจจากผู้เชี่ยวชาญ มีความเที่ยงตรงตามโครงสร้างและมีความเที่ยงตรงตามสภาพ

ตัวแปรที่ส่งผลต่อการปฏิบัติธรรมาภิบาลในสถานศึกษา

บุปผาวัลย์ เจริญชัยสงค์ (2555) วิจัยพบว่า ตัวแปรที่ส่งผลต่อธรรมาภิบาลในสถานศึกษาคือ ระดับการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาและภาวะ

ผู้นำตามแนวพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาหรือภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาหรือการปฏิบัติตามหลักศีลธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา โดยที่ตัวแปรทั้งสามต่างมีความสัมพันธ์ทางบวกซึ่งกันและกันอย่างสูงมาก การปฏิบัติตามหลักศีลธรรมของผู้บริหารเป็นรากฐานสำคัญที่มีผลต่อการปฏิบัติธรรมาภิบาลในสถานศึกษา

ความสำคัญของธรรมาภิบาล

ถ้าผู้บริหารในองค์กรต่างๆ ของรัฐ แม้กระทั่งในสถานศึกษา บริหารตามหลักธรรมาภิบาลก็จะทำให้องค์การนั้นๆ มีความก้าวหน้า ประเทศชาติก็จะเจริญ มีการพัฒนาอย่างดี ประชาชนมีความสุข ดังพุทธพจน์ (พระธรรมปิฎก (ประยูรย์ ปยุตโต, 2545) ที่ว่า

“เมื่อฝูงโคว่ายน้ำข้ามน้ำ ถ้าโคจ่าฝูงไปคด โคหมด

ทั้งฝูงนั้นก็ไปคดตามกัน เพราะมีผู้นำที่ไปคดฉันใด ในหมู่มนุษย์ก็ฉันนั้น บุคคลผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นใหญ่ หากบุคคลผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม หมู่ประชาชนนอกนั้นก็จะประพฤติชั่วเสียหาย แฉกแฉกแคว้นทั้งหมดก็ยากเชยหากผู้ปกครองเป็นผู้ไร้ธรรม”

“เมื่อฝูงโคว่ายน้ำข้ามน้ำ ถ้าโคจ่าฝูงไปตรง โคหมดทั้งฝูงก็ไปตรงตามกัน เพราะมีผู้นำที่ไปตรง ฉันใด ในหมู่มนุษย์ก็ฉันนั้น บุคคลผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นใหญ่ หากบุคคลผู้นั้นประพฤติชอบธรรม หมู่ประชาชนนอกนั้นก็จะพลอยดำเนินตาม ทั้งแฉกแฉกก็จะเป็นสุข หากผู้ปกครองตั้งอยู่ในธรรม”

พุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นความสำคัญของผู้นำที่ต้องบริหารตามหลักธรรมาภิบาลว่ามีความสำคัญต่อการอยู่รอด สวัสดิภาพ และสันติสุขของสังคม

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์

บรรณานุกรม

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (กันยายน-ธันวาคม, 2541). “ธรรมรัฐภาคการเมือง บทบาทภาคการเมือง,” **รัฐสภาสาร**. 46 : 1 - 65.
- ชนะศักดิ์ ยูบูรณ์. (2543). “กระทรวงมหาดไทยกับการบริหารจัดการที่ดี,” ใน **การปกครองที่ดี (Good Governance)**. กรุงเทพฯ : บพิตรการพิมพ์.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. และ อีสริยาภรณ์ อุวรรณโณ. (31 สิงหาคม 2554). “ธรรมรัฐ - ธรรมราชา (ตอน 2) : ธรรมาภิบาลพุทธ” **เดลินิวส์**. หน้า 8.
- ประทวน บุญรักษา. (2552). **การพัฒนาตัวชี้วัดธรรมาภิบาลในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน**. วิทยานิพนธ์ ศษ.ด. (การบริหารการศึกษา) นครราชสีมา : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2545). **ภาวะผู้นำ : ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.
- บุปผาวัลย์ เจริญชัยสงค์. (2555). **ตัวแปรที่ส่งผลต่อระดับการปฏิบัติการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน**. วิทยานิพนธ์ ศษ.ด. (การบริหารการศึกษา). นครราชสีมา : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2549). **ปรัชญาในวรรณคดีสมัยสุโขทัย**. กรุงเทพมหานคร : SUNPRINTING.

ภาวะผู้นำ

ความหมาย

ภาวะผู้นำ (Leadership) หมายถึง คุณสมบัติหรือคุณลักษณะของผู้ที่เป็นผู้นำผู้อื่นมาร่วมกันทำงานให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งงาม

ความเป็นมา

เมื่อมีบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมาร่วมกันทำงาน เพื่อความสำเร็จในจุดมุ่งหมายอันใดอันหนึ่งก็ย่อมมีผู้นำ (leader) ในการทำงาน มีผู้นำที่มีคุณสมบัติหรือคุณลักษณะที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกันและพากันไปสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งงาม คุณลักษณะของบุคคลที่สามารถนำผู้อื่นให้มาทำงานร่วมกันสู่จุดมุ่งหมายนี้เรียกว่า **ภาวะผู้นำ** จนบางครั้งคำว่าผู้นำ มักใช้สลับกันจนเสมือนเป็นคำเดียวกัน ผู้นำหมายถึงบุคคลที่มีลักษณะเป็นผู้นำคนอื่นซึ่งเรียกว่า **ผู้ตาม** (follower) ในพุทธศาสนาไม่นิยมใช้ผู้ตาม จะใช้คำว่า “ผู้ร่วมไปด้วยกัน”

ความคิดเกี่ยวกับผู้นำและภาวะผู้นำนี้มีมาแต่อดีตกาลนานมาแล้ว ตั้งแต่สมัยอินเดีย จีน กรีก โรมัน ก็ได้กล่าวถึงผู้นำและภาวะผู้นำมาแล้ว ดังปรากฏในพุทธภาษิตที่ว่า “เมื่อฝูงโคว่ายข้ามน้ำ ถ้าโคจ่าฝูงไปตรงโคหมดทั้งฝูงนั้นก็ไปตรงตามกัน เพราะมีผู้นำที่ไปตรงฉันใด ในหมู่มนุษย์ก็ฉันนั้น” สังคมไทยในอดีต ตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี รัตนโกสินทร์ ล้วนแล้วแต่มีผู้นำที่มีลักษณะที่มีความสามารถเก่งกล้า และดีมีคุณธรรมนำพาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้ามาได้ จนปัจจุบันนี้มีอยู่มาก เช่น พ่อขุนศรีอินทราทิตย์

พ่อขุนรามคำแหงมหาราช สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระนารายณ์มหาราช สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก สมเด็จพระปิยมหาราช สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช แม้สามัญชนก็มีตัวอย่างผู้เป็นผู้นำที่ดีมีคุณธรรม เช่น พณฯ ท่าน ดร.ปรีดี พนมยงค์ พณฯ ท่าน พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ เป็นต้น

วรรณคดีไทยที่ยอพระเกียรติพระมหากษัตริย์ของไทยได้พรรณนาพระลักษณะของพระมหากษัตริย์ไทยไว้มากมายซึ่งก็คือการอธิบายลักษณะผู้นำหรือภาวะผู้นำนั่นเอง เช่น ในไตรภูมิพระร่วงของพระมหาธรรมราชาที่ 1 ลีไทย (สำเร็จ บุญเรือง รัตน, 2549) ได้สอนและอบรมพระราชาให้เป็นผู้มีทศพิธราชธรรม 10 ประการ ได้แก่

1. การให้ทาน
2. ความประพฤติดีงาม
3. ความเสียสละ
4. ความซื่อตรง
5. ความอ่อนโยน
6. ความไม่หมกมุ่นในความสุขสำราญ
7. ความไม่โกรธ
8. ความไม่ข่มเหงเบียดเบียนผู้อื่น
9. ความอดทน
10. ความไม่คลาดธรรม เป็นต้น

แต่ที่จะเขียนเป็นเอกสารเฉพาะเกี่ยวกับภาวะผู้นำที่อธิบายภาวะผู้นำและสร้างทฤษฎีอธิบายภาวะผู้นำแต่เดิมนั้นยังไม่มีจนกระทั่งวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2540 พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) สมณศักดิ์ในขณะนั้น ปัจจุบันนี้คือพระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้รับนิมนต์ไปปาฐกถาในวันปาฐกถา อารี วัลยะเสวี ครั้งที่ 11 ที่คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดลในวันคล้ายวันสถาปนาคณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี ซึ่งคณะนี้นายแพทย์ อารี วัลยะเสวี เป็นผู้ก่อตั้งและเพื่อเป็นการระลึกถึงคุณงามความดีของนายแพทย์ท่านนี้ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดีจึงได้จัดวันปาฐกถา อารี วัลยะเสวี ขึ้นเป็นประจำทุกปี ในวันปาฐกถา อารี วัลยะเสวี ครั้งที่ 11 นี้ท่านพระธรรมปิฎกได้ปาฐกถาหัวข้อเรื่องภาวะผู้นำท่านได้ เสนอนิยามผู้นำ และภาวะผู้นำตามแนวพุทธอย่างชัดเจน ได้บรรยายลักษณะของภาวะผู้นำและองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดภาวะผู้นำได้แจ่มกระจ่างจนกล่าวได้ว่า พระธรรมปิฎกเป็นพระเถระรูปแรกของไทยที่เสนอทฤษฎีภาวะผู้นำตามแนวพุทธ

สำหรับในสังคมยุโรปและอเมริกา (Hoy and Miskel, 2008) นั้น ในช่วงระหว่างปี ค.ศ.1904 - 1948 ถือเป็นยุคแรกของการศึกษาภาวะผู้นำเป็นการศึกษาลักษณะของผู้นำตามความคิดของ อริสโตเติล นักปรัชญากรีกว่าลักษณะของผู้นำนั้นติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดไม่ได้ถูกสร้างขึ้นมาและปรับปรุงพัฒนาไม่ได้ (Leaders are born, not made) มีการเสนอทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงลักษณะ

(Trait Theory) เช่น ทฤษฎีภาวะผู้นำที่ยิ่งใหญ่ (The Great Man Theory) ที่เชื่อว่าบุคคลที่จะเป็นผู้นำนั้นจะต้องเป็นผู้มีลักษณะเฉพาะประจำตัวบุคคลนั้นเป็นคุณลักษณะของความเป็นผู้ยิ่งใหญ่ที่มีอยู่ในตัว มีสติปัญญาดี มีร่างกายสูงใหญ่ แข็งแรง ปกป้องผู้ตามได้ เป็นลักษณะที่ไม่ใช่เกิดจากการฝึกฝนอบรมเพื่อเป็นผู้นำ แต่มีติดตัวมาแต่กำเนิด Stodgill (1948) ได้ประมวลผลงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะ (trait) ของผู้นำจำนวน 124 เรื่องที่เป็นงานวิจัยระหว่าง ค.ศ.1904 - ค.ศ.1947 แล้วสรุปลักษณะที่เป็นองค์ประกอบเกี่ยวกับภาวะผู้นำได้สำเร็จ การศึกษาค้นหาลักษณะสำคัญของ ผู้เกิดมาเป็นผู้นำนั้นเรียกว่า “วิธีการค้นหาลักษณะผู้นำ (trait approach of leadership)” ทำให้เกิดทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะ การศึกษาในเวลาต่อมาช่วง ค.ศ.1951 - ค.ศ.1955 ของนักจิตวิทยาอุตสาหกรรมสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะผู้นำกับประสิทธิผลของผู้นำมากกว่าที่จะศึกษาเปรียบเทียบลักษณะผู้นำกับผู้ที่ไม่เป็นผู้นำ เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้คัดเลือกผู้บริหารที่เป็นผู้นำ ผลการวิจัยตามแนวการศึกษาประการหลังนี้ทำให้ลดล้างความคิดเรื่องลักษณะผู้นำที่มีติดตัวของผู้นำมาแต่กำเนิด (leaders are made, not born) ทำให้เกิดมีผู้เสนอทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงพฤติกรรม และทฤษฎีภาวะผู้นำตามแนวพุทธของพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) เป็นต้น ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าความเป็นผู้นำนั้นเกิดจากอิทธิพลของทั้งลักษณะของผู้นำ (leader trait) และสถานการณ์ (situation) (Hoy and Miskel, 2008)

ประเภทของภาวะผู้นำ

แบสส์ (Bass, 1998) ได้จัดแบ่งภาวะผู้นำเป็น 3 ประเภทดังนี้

1. ภาวะผู้นำแบบตามสบาย (laissez – faire leadership) เป็นคุณลักษณะของผู้นำที่ปล่อยให้ผู้ตามทำงานอย่างสบาย ไม่มีหลักเกณฑ์และระเบียบในการทำงาน ไม่มีเป้าหมายที่แน่นอนเป็นเพียงผู้ดูแลอยู่ห่างๆ เป็นผู้นำที่สนใจทั้งคนและผลผลิตต่ำ มุ่งสร้างความพึงพอใจด้วยการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก

2. ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (transactional leadership) เป็นคุณลักษณะของผู้นำที่ชี้แนะหรือจูงใจให้ผู้ตามปฏิบัติตามเป้าหมายที่กำหนดโดยกำหนดบทบาท โครงสร้างของงานและสิ่งที่ต้องการจากงานไว้อย่างชัดเจน กระตุ้นให้บุคคลทำงานจากการแลกเปลี่ยนสิ่งตอบแทนหรือให้รางวัล

3. ภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนแปลง (transformation leadership) เป็นคุณลักษณะของผู้นำที่พยายามปรับปรุงสภาพองค์การให้ดีขึ้น

ลักษณะผู้นำที่ดี

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2545) เสนอ ลักษณะผู้นำที่ดีมี 15 ประการดังนี้

1. เป็นกัลยาณมิตรกับผู้ร่วมงานและรู้จักเลือกเพื่อนร่วมงานให้เป็นกัลยาณมิตรกับผู้นำด้วย เพื่อประโยชน์แก่ชุมชน มนุษยชาติและประโยชน์แก่ผู้ตาม

2. รู้จุดหมายชัดเจน รู้ทางที่จะดำเนินไปสู่จุดหมาย สามารถช่วยให้คนไปสู่จุดหมายได้

3. ช่วยให้ผู้ตามได้ศึกษาเล่าเรียนหรือฝึกฝนตนเอง จนกระทั่งผู้ตามสามารถข้ามพ้นความทุกข์หรือปัญหาไปสู่จุดหมายได้

4. มีความสามารถในการประสานคนกับคนด้วยการที่ตนเองมีความสามารถ มีความดี เป็นแบบอย่างให้คนเกิดศรัทธาในผู้นำ ทำให้ผู้ตามยอมรับฟังปฏิบัติตาม

5. มีศักยภาพที่จะทำกิจการงานได้สำเร็จ ถ้าผู้ตามเห็นว่าผู้นำมีความสามารถที่นำทำกิจกรรมได้สำเร็จ ผู้ตามก็จะเชื่อถือ

6. ทำให้บุคคลเกิดความสามัคคี มีการประสานกันเอง ร่วมมือร่วมใจกันทำงาน

7. สามารถชี้ให้ผู้ตามเห็นว่างานที่ทำนี้ดีเกิดประโยชน์สุขทั้งต่อตนเองและต่อสังคมเห็นคุณค่าของงาน

8. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ตามเจริญก้าวหน้ามั่นคงในการงาน

9. มีพรหมวิหาร 4 ได้แก่

1) มีเมตตาต่อผู้ร่วมงาน

2) มีกรุณาต่อผู้ร่วมงาน

3) มีมุทิตาต่อผู้ร่วมงาน

4) มีอุเบกขาต่อผู้ร่วมงาน

10. ใช้ธรรมาธิปไตย ไม่ถือตนเองเป็นใหญ่

11. เป็นผู้สื่อสารให้ผู้ตามเห็นทางสว่างตา สว่างใจ ด้วยการพูดแจ่มแจ้ง พูดจริงใจ พูดเร้าใจ และพูดให้เร้าใจ

12. พัฒนาความต้องการของคนที่ถูกต้อง ดีงามและให้ชุมชนมีความต้องการที่จะประสานเป็นอันเดียวกัน

13. ยึดหลักสัปปริสธรรม 7 ประการ คือ

- 1) รู้หลักการ
- 2) รู้จุดหมาย
- 3) รู้จักตน
- 4) รู้ประมาณ
- 5) รู้กาล
- 6) รู้ชุมชน
- 7) รู้บุคคล

14. มีกัลยาณมิตร 7 คือ

- 1) น่ารัก
- 2) นำเคารพ
- 3) นำเจริญใจ
- 4) เป็นผู้รู้จักพูด
- 5) รู้จักฟัง
- 6) รู้จักแถลงเรื่องที่ยากให้เข้าใจง่าย
- 7) ไม่ชักนำในเรื่องที่ไม่ใช่เรื่อง

15. มองกว้าง คิดไกล ใฝ่สูง มองกว้าง คือ มองทั่วไป มองภาพรวม ไม่ใช่มองเฉพาะองค์กรหรือชุมชนของตน คิดไกล คือคิดถึงสาเหตุ ปัจจัย ทั้งสาวไปข้างหน้าและสืบไปข้างหน้าก็จะยิ่งเห็นอนาคต สามารถวางแผนเตรียมการเพื่ออนาคตให้บรรลุจุดหมาย ใฝ่สูง คือใฝ่ปรารถนาจุดหมายที่สูงส่ง ความดีงามของมนุษย์ ความดีงามของสังคม ความเจริญก้าวหน้า สันติสุขของมวลมนุษย์

เครื่องมือวัดภาวะผู้นำ

แบสส์และอโวลิโอ (Bass and Avolio, 2000) ได้สร้างแบบสอบถามเพื่อวัดภาวะผู้นำแบบตามสบาย ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยนและภาวะผู้นำแบบ

เปลี่ยนแปลง เรียกชื่อว่า Multifactor Leadership Questionnaire (MLQ) แบบสอบถามประกอบด้วยคำถาม 45 ข้อที่วัดพฤติกรรมผู้นำทั้ง 3 ประเภท นั้น ลักษณะที่วัดประกอบด้วย

(1) การนึกถึงผู้อื่น (individualized consideration) เช่น รู้จักรับฟังความคิดเห็นผู้ตาม

(2) กระตุ้นสติปัญญา (intellectual stimulation) เช่น ส่งเสริมให้ผู้ตามแสดงความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม

(3) การกระตุ้นแรงบันดาลใจ (inspirational motivation) เช่น บันดาลและกระตุ้นให้ผู้ตามได้มีพันธะผูกพันต่อวิสัยทัศน์ร่วมกันของกลุ่ม

(4) พฤติกรรมเชิงอุดมคติ (idealized influence behavior) เช่น ผู้นำมีคุณธรรมจริยธรรมสูง

(5) การให้รางวัลแลกเปลี่ยนตามเหตุการณ์และการจัดการพิเศษ (contingency award ; and management by exception (active) เช่น ผู้นำให้รางวัลผู้ตามเพื่อผลลัพธ์

(6) การปล่อยปละละเลยและการจัดการพิเศษแบบไม่แสดงกิริยา (laissez – fair ; and management by exception (passive)

แบบสอบถามจะให้ผู้ตอบรายงานการกระทำของตนเองระหว่างไม่เคยกระทำพฤติกรรมตลอดเวลาซึ่งจะได้คะแนน 0 และเคยกระทำพฤติกรรมตลอดเวลาซึ่งจะได้คะแนน 4 แบบสอบถามมีความเที่ยงตรงเชิงพินิจจากผู้เชี่ยวชาญด้านภาวะผู้นำและมีความเที่ยงตรง ในการพยากรณ์ภาวะผู้นำสูง มีค่าความเชื่อมั่นเพื่อวัดภาวะผู้นำแต่ละชนิดอยู่ระหว่าง .74 ถึง .91

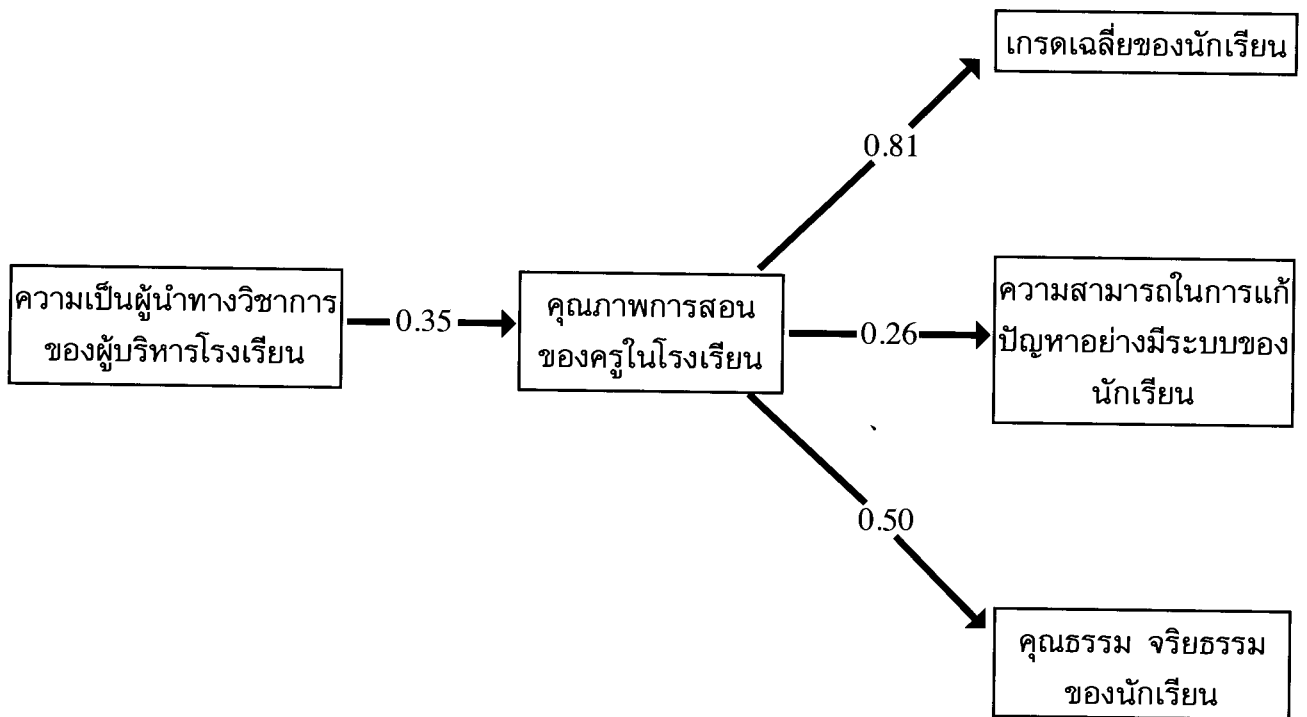
ความสำคัญของภาวะผู้นำในสถานศึกษา

ในสถานศึกษาหรือในองค์กรหรือในฝูงชนใด ๆ ก็ตาม ภาวะผู้นำมีความสำคัญที่จะทำให้สถานศึกษาหรือองค์กรหรือฝูงชนไปสู่เป้าหมายได้อย่างดีดังพุทธภาษิต (พระธรรมปิฎก (ประยูรย์ ประยูตฺโต), 2545) ที่ว่า “เมื่อฝูงโคว่ายน้ำ ถ้าโคจ่าฝูงไปคด โคหมดทั้งฝูงนั้นก็คดตามกันเพราะมีผู้นำที่ไปคดฉันใดในหมู่มนุษย์ก็ฉันนั้น บุคคลผู้ได้รับสมมติให้เป็นใหญ่ หากบุคคลผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม หมูประชาชนนอกนั้นก็ประพฤติชั่วเสียหาย แวันแคว้นทั้งหมดก็จะยากเข็ญ หากผู้ปกครองเป็นผู้ไร้ธรรม เมื่อฝูงโคว่ายน้ำถ้าโคจ่าฝูงไปตรงโคหมดทั้งฝูงนั้นก็ไปตรงตามกันเพราะมีผู้นำที่ไปตรงฉันใดในหมู่มนุษย์ก็ฉันนั้น บุคคลผู้ใดได้รับสมมติให้เป็นใหญ่ หากบุคคลผู้นั้นประพฤติชอบธรรม หมูประชาชนนอกนั้นก็พล่อยดำเนินตามทั้งแวันแคว้นก็จะอยู่เป็นสุข หากผู้ปกครองตั้งอยู่ในธรรม” พุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นความสำคัญของผู้นำต่อความอยู่รอด สวัสดิภาพและสันติของสังคมประเทศชาติทั้งหมดรวมทั้งสถานศึกษาด้วย ด้วยเหตุนี้ในหนังสือไตรภูมิพระร่วงของพระมหาธรรมราชาลิไทย (สำเร็จ บุญเรืองรัตน์, 2549) จึงได้สอนและอบรมพระราชโอรสให้เป็นผู้มีทศพิธราชธรรม ซึ่งรวมถึงผู้บริหารระดับต่างๆ เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียนด้วยว่าต้องมีทศพิธราชธรรม

ฮอลลิงเจอร์ (Hollinger, 2003 ; 2005) ได้กล่าวถึงภาวะผู้นำทางการสอน (instructional leadership) ว่าเป็นภาวะผู้นำเฉพาะของผู้บริหาร

สถานศึกษาที่มุ่งไปที่การปรับปรุงการสอนของครูและการเรียนของผู้เรียนในโรงเรียน ผู้นำการสอนพยายามปรับเปลี่ยนองค์ประกอบต่างๆ ในโรงเรียน เนื้อหาของหลักสูตร วิธีการสอน การวัดผล วัฒนธรรมโรงเรียนให้ทันสมัยอยู่เสมอเพื่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนจะได้ดีขึ้น ภาวะผู้นำการสอนนี้มีบางคนเรียกว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการ (academic leadership) สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ สุวัฒน์ วิวัฒน์านนท์ และ นิยม นาคอ้าย (2550) วิจัยพบว่า ความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนส่งผลต่อคุณภาพการสอนของครูแล้วคุณภาพการสอนของครูส่งผลต่อเกรดเฉลี่ยของนักเรียน ส่งผลต่อความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีระบบของนักเรียนและส่งผลต่อคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนดังรูปแบบที่ 1

สมศักดิ์ ชาณสูงเนิน (2552) วิจัยพบว่าความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้อำนวยการโรงเรียนส่งผลต่อความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียน กล่าวคือ โรงเรียนใดจะมีความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของโรงเรียนและจุดมุ่งหมายที่ประเทศชาติต้องการให้สังคมเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้นั้นขึ้นอยู่กับความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้อำนวยการโรงเรียนดังรูปแบบที่ 2 ในรูปแบบที่ 2 นี้ ความเป็นผู้นำวิชาการของผู้อำนวยการโรงเรียนยังส่งผลต่อแรงจูงใจใฝ่รู้ของครูและส่งผลต่อเจตคติของครูที่มีต่อความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนอีกด้วย แล้วตัวแปร 2 ตัวแปรหลังนี้ส่งผลต่อความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้โดยแรงจูงใจใฝ่

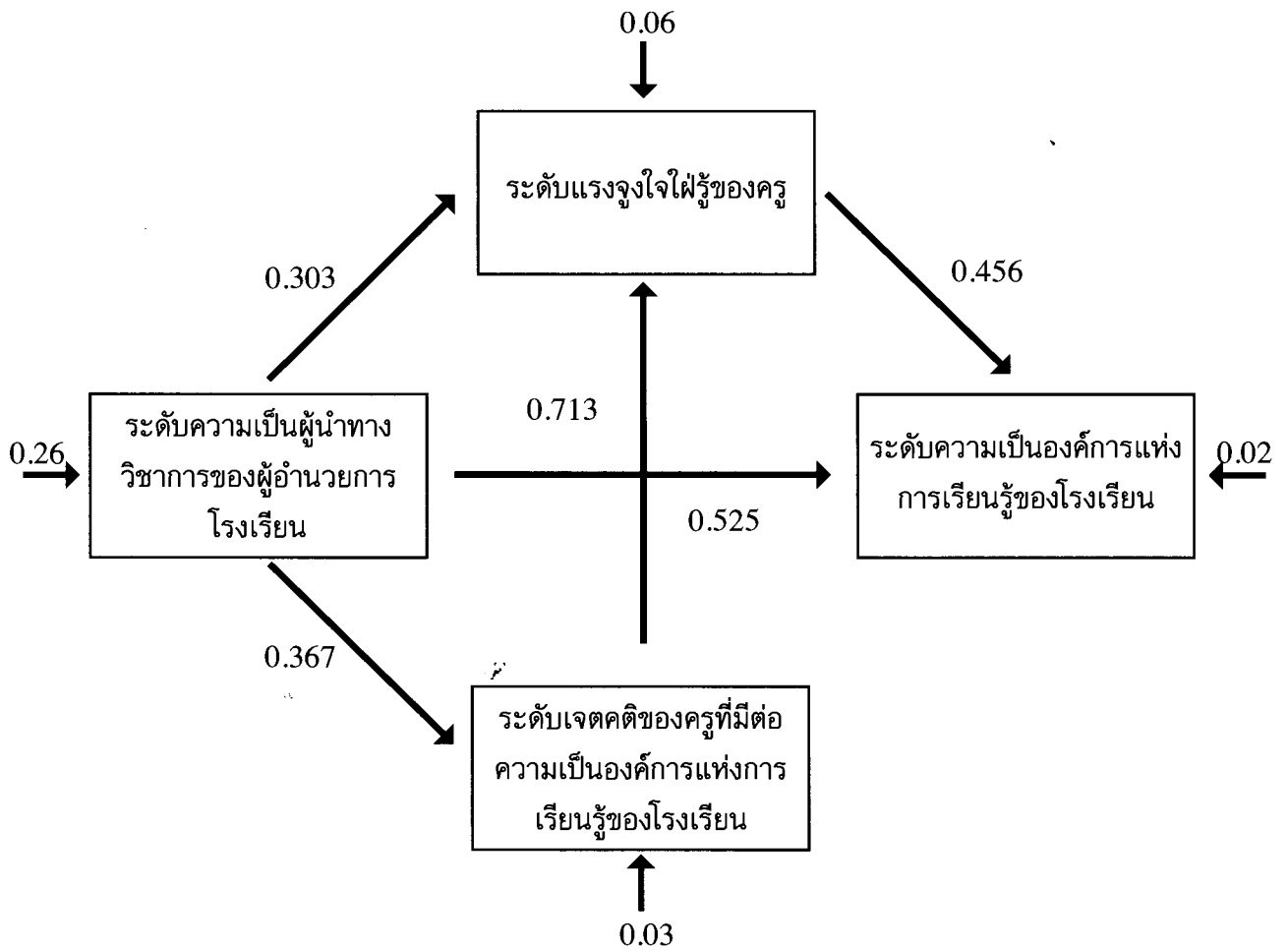
รูปแบบที่ 1 รูปแบบผลลัพธ์ทางการศึกษาของโรงเรียน

รัฐของครูส่งผลทางตรงต่อความเป็นองค์การแห่งการ เรียนรู้ ส่วนเจตคติของครูที่มีต่อความเป็นองค์การ แห่งการเรียนรู้ของโรงเรียนส่งผลทางอ้อมผ่านแรง จูงใจใฝ่รู้ของครูมายังความเป็นองค์การแห่งการ เรียนรู้ของโรงเรียน

อรรถ ปรารับรูปตลุง (2553) วิจัยพบว่าภาวะผู้นำ แบบเปลี่ยนแปลงส่งผลโดยตรงเชิงบวกต่อคุณภาพ การบริหารโรงเรียนของผู้อำนวยการโรงเรียนทั้งด้าน วิชาการ ด้านบุคคล ด้านงบประมาณ ด้านทั่วไป

และคุณภาพการบริหารโดยรวมทุกด้านของสถาน ศึกษาขั้นพื้นฐาน ($\beta = 0.511 - 0.865$)

ตามรูปแบบที่ 1 และรูปแบบที่ 2 นั้น ในช่อง สีเหลี่ยมตันลูกศรคือตัวแปรต้น เช่น รูปแบบที่ 1 ความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้อำนวยการโรงเรียน ที่ส่งผลต่อตัวแปรตามที่ปรากฏที่ช่องสีเหลี่ยมตรง ปลายลูกศร ($\rightarrow$) นี้บ่งชี้ว่าตัวแปรต้นตรงตันลูกศร ส่งผลต่อตัวแปรตามตรงปลายลูกศร ตัวเลขบนเส้น ลูกศรเป็นค่าน้ำหนักความสำคัญของตัวแปรต้นที่ส่ง ผลต่อตัวแปรตามเรียกว่า ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง

รูปแบบที่ 2 รูปแบบอิทธิพลของตัวแปรต้นที่ส่งผลต่อระดับความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียน

(Path coefficient : p) ซึ่งก็คือ ค่าน้ำหนัก
 ความสำคัญ (Beta weight : β) ในสมการ
 ถดถอยพหุคุณนั่นเองเป็นค่าที่บ่งบอกว่าถ้า
 ตัวแปรต้นเพิ่มขึ้นจากเดิม 1 คะแนนมาตรฐาน
 (z - score) แล้วจะทำให้ตัวแปรตามเพิ่มขึ้นเท่ากับ
 ขนาดของตัวเลขที่ปรากฏอยู่บนเส้นลูกศรคะแนน
 มาตรฐาน แต่ถ้าค่าเป็นลบก็แปลความหมายได้ว่าถ้า
 ตัวแปรต้นเพิ่มขึ้น 1 คะแนนมาตรฐาน (z - score)
 จะทำให้ตัวแปรตามตรงปลายลูกศรลดลงเท่ากับ
 ขนาดของค่าที่ปรากฏบนลูกศรคะแนนมาตรฐาน
 เช่น ตามรูปแบบที่ 1 นั้น แปลความหมายได้ว่า
 ความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนเพิ่ม
 ขึ้น 1 คะแนนมาตรฐาน ทำให้คุณภาพการสอนของ
 ครูเพิ่มขึ้น 0.35 คะแนนมาตรฐาน ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ
 63.68 ค่าร้อยละ 63.68 นี้ สามารถหาได้จากการ
 เทียบค่าคะแนนมาตรฐาน 0.35 ($0.25 z$ - score)
 กับพื้นที่ใต้โค้งปกติซึ่งจะเท่ากับร้อยละ 63.68 ดูได้
 จากหนังสือสถิติทางการศึกษาและจิตวิทยา (Glass
 and Stanley, 1970) ในรูปแบบที่ 2 ค่าตัวเลขที่
 อยู่นอก β เช่น 0.26 มีลูกศรชี้ตรงมาที่ระดับความ
 เป็นผู้นำทางวิชาการของผู้อำนวยการโรงเรียนนั้นคือ
 ค่าความคลาดเคลื่อน

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์

บรรณานุกรม

- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2545). **ภาวะผู้นำ : ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ.** กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันลือธรรม.
- สมศักดิ์ ชาญสูงเนิน. (2552). **ตัวแปรที่ส่งผลกระทบต่อระดับความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของโรงเรียน.** วิทยานิพนธ์ ศษ.ด. (การบริหารการศึกษา) นครราชสีมา : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2549). **ปรัชญาในวรรณคดีสมัยสุโขทัย.** กรุงเทพมหานคร : SUNPRINTING.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ สุวัฒน์ วิวัฒน์นันท์ และนิคม นาคอ้าย. (มิถุนายน–ตุลาคม 2550). "การค้นหารูปแบบของผลลัพธ์ทางการศึกษาของนักเรียนที่มีตัวแปรน้อยที่สุดและสามารถนำมาใช้ปฏิบัติในโรงเรียน," **วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.** 7–13.
- อรรถ ปราบริบูรณ์. (2553). **ตัวแปรคุณลักษณะของผู้อำนวยการโรงเรียนที่ส่งผลกระทบต่อระดับคุณภาพการบริหารงานของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.** วิทยานิพนธ์ ศษ.ด. (การบริหารการศึกษา) นครราชสีมา : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.
- Bass, B.M. (1998). **Transformational Leadership : Industrial, Military, and Educational. Impact.** Mahwah, NJ : Erlbaum.
- Bass, B.M. and Avolio, B.J. (2000). **MLQ : Multifactor Leadership Questionnaire : Third Edition and Sampler Set.** Redwood City, CA : Mind Garden.
- Glass, Gene V. and Stanley, Julian C. (1970). **Statistical Methods in Education and Psychology.** Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice Hall Inc.
- Hoy, W.K. and Miskel, C.G. (2008). **Educational Administration : Theory, Research, and Practice.** New York : The McGraw–Hill Companies, Inc.
- Holinger, P. (2003). "Leading Educational Change : Reflection on the Practice of Instructional and Transformation Leadership," **Cambridge Journal of Education.** 33(3) : 329 – 51.
- Holinger, P. (2005). "Instructional Leadership and the School Principal : A Passing Fancy That Refused to Fade Away," **Leadership and Policy in Schools.** 4(3) : 221 – 39.
- Stogdill, R.M. (1948). "Personal Factors Associated with Leadership : A Survey of the Literature," **Journal of Psychology.** 25 : 35 – 71.

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ความหมาย

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) หมายถึง คุณลักษณะของบุคคลที่มีความพยายามในการที่จะปรับปรุงสภาพองค์กรให้ดีขึ้น

ความเป็นมา

เจมส์ แมคเกรกอร์ เบิร์น (James MacGregor Burns (Burns, 1978)) ได้รับการยกย่องว่าเป็นคนแรกที่เป็นผู้เสนอความคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (transformational leadership) และภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (transformational leadership) ในปี ค.ศ.1978 และนำมาใช้ในกิจกรรมทางการเมือง ต่อมาในปี ค.ศ.1985 บี เอ็ม แบลส (B.M. Bass) (Bass, 1985) ได้ขยายความคิดดังกล่าวออกไปอย่างกว้างขวาง ในปี ค.ศ.1998 แบลส (Bass, 1998) ได้จัดภาวะผู้นำออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. ภาวะผู้นำแบบปล่อยตามสบาย (laissez-faire leadership)
2. ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (transformational leadership)
3. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (transformational leadership) และนำมาใช้ในกิจการอุตสาหกรรม การทหาร และการศึกษา

คุณลักษณะของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ ดังนี้ (Hoy and Miskel, 2008)

1. ปฏิบัติตนให้ผู้ร่วมงานไว้วางใจและเคารพนับถือ ทำให้ผู้ร่วมงานยอมรับการเปลี่ยนแปลงในการทำงานของผู้บริหารและขององค์การ
  2. จูงใจให้ผู้ร่วมงานเชื่อว่าปัญหาขององค์การแก้ไขได้
  3. กระตุ้นให้ผู้ร่วมงานเกิดความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ มีความคิดในการเปลี่ยนแปลงใหม่ด้วยการตั้งคำถามในสิ่งที่เคยทำหรือปฏิบัติหรือเชื่อกันมา กระตุ้นผู้ร่วมงานให้มองปัญหาในแง่มุมใหม่ และหาทางแก้สิ่งเก่าๆ ด้วยทางเลือกใหม่ๆ
  4. ให้ความสนใจต่อความต้องการความสำเร็จและความก้าวหน้าของผู้ร่วมงานแต่ละบุคคล
- โอเวนส์ (Owens, 1995) กล่าวว่าลักษณะของผู้มีความสามารถในการบริหารเพื่อการเปลี่ยนแปลง มีดังนี้
1. เข้าใจสิ่งที่ตนเองต้องการกระทำให้สำเร็จอย่างชัดเจน
  2. นำความต้องการนั้นมาสู่การกระทำจริงได้
  3. มีความตระหนักดีว่าการเปลี่ยนแปลงมาจากผู้อื่นด้วย
  4. มีความเต็มใจที่จะกระจายอำนาจไปสู่สมาชิก
  5. มีความเชื่อในประสบการณ์
  6. มีการวางแผนอย่างยืดหยุ่น
  7. มีความอดทน ไม่ท้อถอย
  8. มีการควบคุมสภาพแวดล้อมในองค์การเพื่อประโยชน์ต่อการเปลี่ยนแปลง

9. สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจน
10. ให้ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลง
11. ใช้วิธีการเปลี่ยนแปลงหลายวิธีผสมกัน
12. ตัดสินใจอย่างมีเหตุผลในการเลือกใช้วิธีการเปลี่ยนแปลง
13. ใช้วิธีการให้รางวัลที่เหมาะสมกับแต่ละคน
14. ใช้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผลที่จะเกิดขึ้นมากที่สุด
15. แสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งสัมพันธ์กับหน้าที่การทำงาน
16. เคยประสบผลสำเร็จในการบริหารการเปลี่ยนแปลงมาแล้ว
- เครื่องมือวัดพฤติกรรมการบริหารการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้บริหารโรงเรียน**
- สุวัฒน์ วิวัฒน์านนท์ (2548) ได้สร้างเครื่องมือวัดพฤติกรรมการบริหารการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา มีค่าความเชื่อมั่น 0.914 ในการวัดนั้นควรให้ผู้บริหารโรงเรียนประเมินตัวเขาเองพร้อมกับสุ่มครูในโรงเรียนนั้นมาประมาณ 3 - 5 คน ประเมินพฤติกรรมการบริหาร การบริหารการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียน ด้วย แล้วนำผลการประเมินมาหาค่าเฉลี่ยเป็นค่าบอกระดับพฤติกรรมการบริหารการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียน จะทำให้ผลการวัดมีความเที่ยงตรงและมีความเชื่อมั่นสูงขึ้น เครื่องมือวัดพฤติกรรมการบริหารการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียนมี ดังนี้

แบบสอบถามพฤติกรรมกรรมการบริหารการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียน

คำชี้แจง

แบบสอบถามพฤติกรรมกรรมการบริหารการเปลี่ยนแปลง เป็นแบบสอบถามเพื่อสอบถามผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการบริหารการเปลี่ยนแปลง (ถ้าสอบถามครูก็เปลี่ยนเป็นสอบถามครูเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการบริหารการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียน) มีลักษณะเป็นแบบสอบถามประเมินค่า 5 ระดับ จำนวน 14 ข้อ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องตัวเลขใต้ตารางระดับความเป็นจริงที่ตรงกับการปฏิบัติของผู้บริหารโรงเรียนตามเกณฑ์ดังนี้

1 คะแนน	หมายถึง	การปฏิบัติน้อยที่สุด
2 คะแนน	หมายถึง	การปฏิบัติน้อย
3 คะแนน	หมายถึง	การปฏิบัติปานกลาง
4 คะแนน	หมายถึง	การปฏิบัติมาก
5 คะแนน	หมายถึง	การปฏิบัติมากที่สุด

การบริหารโรงเรียนของท่าน (หรือของผู้บริหารโรงเรียนของท่าน) ได้ปฏิบัติอย่างไร	ระดับการปฏิบัติ				
	5	4	3	2	1
1. ได้มีการวางแผนเพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ในโรงเรียน					
2. เป็นผู้นำในการปรับ เปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ในโรงเรียน					
3. ใช้วิธีการระดมความคิดเห็นของครู อาจารย์เพื่อปรับปรุง เปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ในโรงเรียน					
4. ส่งเสริมครู อาจารย์ ค้นคิดวิธีการใหม่ๆ ในการปฏิบัติงาน					
5. แสวงหาข้อมูลจากภายนอกและผู้เกี่ยวข้องเพื่อการพัฒนา					
6. สร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นก่อนแล้วจึงทำการเปลี่ยนแปลง					
7. เชิญนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญให้ความรู้แก่ครู อาจารย์					
8. เชิญผู้เกี่ยวข้องร่วมกันกำหนดเป้าหมายในโรงเรียน					
9. กำหนดภารกิจงานที่ถูกต้องไว้เมื่อมีการเปลี่ยนแปลง					
10. สื่อสารถ่ายทอดความคิดในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ครู อาจารย์ และผู้เกี่ยวข้องทราบ					
11. นำวิธีการใหม่ๆ มาปรับปรุงการบริหารงานเพื่อความก้าวหน้าของโรงเรียนเสมอ					
12. ให้ความเวลาเพื่อการปรับตัวของบุคลากรสำหรับการเปลี่ยนแปลง					
13. ประชุมชี้แจงความก้าวหน้า เสนอผลการพัฒนาและปัญหาต่างๆ ในการเปลี่ยนแปลงของโรงเรียน					
14. เปิดเผยข้อมูลที่แท้จริงของโรงเรียนให้ครูอาจารย์รับทราบร่วมกัน					

การพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของบุคคลสามารถพัฒนาขึ้นได้ด้วยการอบรมให้การศึกษาต่อ พาไปทัศนศึกษาดูงาน เข้าร่วมการสัมมนา เฉพาะตัวของบุคคลเองนั้นต้องอ่านติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการ ความคิดใหม่ๆ ด้วยการอ่านรายงานผลการวิจัย บทความในวารสาร หนังสือหรือทำวิจัยทดลองนวัตกรรม

ความสำคัญของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้อำนวยการโรงเรียน

ผู้อำนวยการโรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโรงเรียนให้ดีขึ้นกว่าเดิม ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้อำนวยการ

โรงเรียนจึงมีความสำคัญที่จะส่งผลต่อความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงโรงเรียนนั้น ดังผลงานวิจัยของ มินโน (Mino, 1990) ที่พบว่าการบริหารเพื่อการเปลี่ยนแปลงของผู้อำนวยการโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียนที่ทำให้โรงเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ศิริกาญจน์ ไกรบำรุง (2553) วิจัยพบว่า การบริหาร การเปลี่ยนแปลงของผู้อำนวยการโรงเรียนส่งผลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารแบบโรงเรียนเป็นฐาน ส่งผลทางตรงเชิงบวกต่อเจตคติของครูที่มีต่อการบริหารแบบยึดโรงเรียนเป็นฐานและส่งผลทางตรงเชิงบวกต่อความร่วมมือของบุคคลในชุมชนและทำให้วัฒนธรรมแบบราชการในโรงเรียนลดลงไป

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์

บรรณานุกรม

ศิริกาญจน์ ไกรบำรุง. (2553). **ตัวแปรที่ส่งผลต่อระดับการปฏิบัติการบริหารแบบยึดโรงเรียนเป็นฐานของสถานศึกษา**. วิทยานิพนธ์ ศษ.ด. นครราชสีมา : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.

สุวัฒน์ วิวัฒน์านนท์. (2548). **ปัจจัยเชิงพุทธระดับที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐในกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ ศษ.ด. นครราชสีมา : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.

Bass, B.M. (1985). **Leadership and Performance beyond Expectation**. New York : Free Press.

Bass, B.M. (1998). **Transformational Leadership : Industrial Military and Educational Impact**. Mahwah, NJ : Erlbaum.

Burns, J.M. (1978). **Leadership**. New York : Harper and Row.

Hoy, Wayne K. and Miskel, Cecil G. (2008). **Educational Administration : Theory, Research, and Practice**. New York : The McGraw – Hill Companies , Inc.

Mino, K.E (July, 1991.). "A study of The Relationships between Teacher Perceptions of the Change – Facilitator Style of their Principals and the Extent to which the Characteristics of Effective Schools and Present in their Schools," **Dissertation Abstract International**. 52 (1) : 43.

Owens, R.G. (1995.). **Organizational Behavior in Education**. 5th ed. Boston : Prentice – Hall.

วัฒนธรรมโรงเรียน

ความหมาย

วัฒนธรรมโรงเรียน (School Culture) หมายถึง สัญลักษณ์ สิ่งประดิษฐ์ กฎระเบียบ พิธีการ ค่านิยม ความเชื่อ และการปฏิบัติของบุคลากรในโรงเรียน

ความเป็นมา

ปี ค.ศ.1938 เซสเตอร์ บาร์นาร์ด (Chester Barnard, 1938) และปี ค.ศ.1945 เอลตัน เมโย (Elton Mayo, 1945) ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของบรรทัดฐาน ความรู้สึก ค่านิยม ความคิดของกลุ่มผู้ทำงานที่เกิดขึ้นในสถานที่ทำงานขององค์กร ดังเช่น โรงเรียนที่มีประสิทธิภาพจะมีวัฒนธรรมองค์กรที่แข็งแกร่งและเป็นหน้าที่ของผู้นำองค์กรที่ต้องปรับเปลี่ยนหรือปรับปรุงหรือสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดี (Hoy and Miskel, 2008)

ความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมโรงเรียน

1. วัฒนธรรมโรงเรียนเกิดจากการสะสม ภูมิปัญญา ความเชื่อ ความคิด ค่านิยม บรรทัดฐาน ความสำเร็จ ความภาคภูมิใจ ประเพณี พิธีกรรม กฎระเบียบ ธรรมเนียมปฏิบัติ ตลอดจนการกระทำของบุคคลต่างๆ ของโรงเรียนที่มีมาอย่างต่อเนื่อง

2. วัฒนธรรมโรงเรียนหนึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของโรงเรียนนั้น ซึ่งมีความแตกต่างจากวัฒนธรรมโรงเรียนอื่น

3. วัฒนธรรมโรงเรียนก่อให้เกิดความผูกพันของบุคลากรในโรงเรียน

วัฒนธรรมโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพ

เทอร์เรนซ์ ดีล (Terrence Deal, 1985) เสนอว่าโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพมีวัฒนธรรมโรงเรียนที่แข็งแกร่ง ควรมีลักษณะ ดังนี้

1. บุคลากรในโรงเรียนมีค่านิยมและความเห็นร่วมกันว่า “โรงเรียนทำอะไร”
2. ผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นบุคคลสำคัญที่เป็นผู้นำในการกำหนดค่านิยมของโรงเรียน
3. พิธีกรรมที่สำคัญหรือที่เด่นเป็นจุดศูนย์รวมความเชื่อของบุคลากรในโรงเรียน
4. มีบุคลากรของโรงเรียนที่เป็นแบบอย่างของผู้เป็นวีรบุรุษหรือเป็นวีรสตรี เช่น อาจารย์ดีเด่น
5. สร้างพิธีกรรมใหม่และยังคงรักษาพิธีกรรมเดิม
6. ประกอบพิธีกรรมที่สำคัญและปรับปรุงค่านิยมหลัก
7. ยึดถือความสมดุลระหว่างสิ่งใหม่และสิ่งเก่า ความสมดุลระหว่างความเป็นอิสระและการควบคุม

8. เปิดโอกาสให้บุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมในพิธีกรรมทางวัฒนธรรม

ประเภทของวัฒนธรรมโรงเรียน

วัฒนธรรมโรงเรียนแบ่งออกเป็น 4 ประเภท (พิมพ์อ สดเอี่ยม, 2547) ดังนี้

1. **วัฒนธรรมแบบครอบครัว** เป็นวัฒนธรรมที่บุคลากรในสถานศึกษามีความสามัคคี ห่วงใย เอื้ออาทร ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สนับสนุนซึ่งกันและกัน ดูญาติ

2. วัฒนธรรมแบบเปลี่ยนแปลงพัฒนา เป็นวัฒนธรรมที่ให้บุคลากรมีเสรีภาพในการคิด คิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ มีการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาโอกาส ทำงานเป็นกลุ่ม

3. วัฒนธรรมแบบราชการ เป็นวัฒนธรรมที่มีระเบียบแบบแผน มีระเบียบปฏิบัติอย่างเป็นทางการ มีการปกครองเป็นระบบตามลำดับยศ ชั้น เน้นประสิทธิภาพ ถือเกียรติยศ ถือความภาคภูมิใจ

4. วัฒนธรรมแบบการตลาด เป็นวัฒนธรรมที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ มุ่งผลงาน มีการแข่งขันได้รับผลตอบแทนจากการทำงาน ยึดถือความสามารถของบุคลากรเพื่อประสิทธิผลของโรงเรียน

แบบสอบถามเพื่อวัดวัฒนธรรมโรงเรียน

สุวัฒน์ วิวัฒนานนท์ (2548) ได้สร้างแบบสอบถามเพื่อวัดวัฒนธรรมของโรงเรียน มีค่าความเชื่อมั่น 0.872 แบบสอบถามมีลักษณะดังนี้

แบบสอบถามวัฒนธรรมโรงเรียน

คำชี้แจง

แบบสอบถามวัฒนธรรมโรงเรียน เป็นแบบสอบถามเพื่อสอบถามผู้อำนวยการโรงเรียนและครูเกี่ยวกับวัฒนธรรมของโรงเรียนที่มีสภาพอยู่ในปัจจุบัน มีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบประเมินค่า 5 ระดับ จำนวน 16 ข้อ โดยทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องตัวเลขใต้ตารางระดับความเป็นจริงที่ตรงกับความเป็นจริงของโรงเรียนตามเกณฑ์ ดังนี้

1	หมายถึง	เป็นจริงน้อยที่สุด
2	หมายถึง	เป็นจริงน้อย
3	หมายถึง	เป็นจริงปานกลาง
4	หมายถึง	เป็นจริงมาก
5	หมายถึง	เป็นจริงมากที่สุด

โรงเรียนของท่านมีลักษณะการปฏิบัติอย่างไร	ระดับความเป็นจริง				
	1	2	3	4	5
1. ครูร่วมมือช่วยเหลือกันเหมือนญาติมิตร					
2. ครูมีความรัก สามัคคี สัมพันธ์ที่ดีต่อกัน					
3. ครูไม่ถือยศศักดิ์หรือสถานภาพเข้าหากันในการปฏิบัติงาน					
4. ครูจริงจังและส่งเสริมความก้าวหน้าซึ่งกันและกัน					
5. ครูมีความคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่เพื่อก้าวหน้าของสมาชิกและโรงเรียน					
6. กล้าตัดสินใจเพื่อปรับปรุง เปลี่ยนแปลงโรงเรียน					
7. โรงเรียนส่งเสริมการทำงานเป็นทีม					
8. โรงเรียนพัฒนาบุคลากรเพื่อความก้าวหน้าของสมาชิกและโรงเรียน					
9. การติดต่อประสานงานจะเป็นขั้นตอนตามสายงานบังคับบัญชา					
10. การแก้ไขเปลี่ยนแปลงพัฒนาการปฏิบัติงานเป็นไปตามแนวปฏิบัติที่เคยดำเนินการ					
11. กำหนดระเบียบขั้นตอนแนวปฏิบัติที่ถูกต้อง ชัดเจนโดยยึดเอานโยบายเป็นหลัก					
12. ครูปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ตามที่ดี					
13. การปฏิบัติงานมุ่งความสำเร็จของงานเป็นหลัก					
14. โรงเรียนมีบรรยากาศของการแข่งขันในการทำงาน					
15. ครูมีความมุ่งมั่น มุ่งมั่นและทำงานหนัก					
16. โรงเรียนมุ่งสร้างความพึงพอใจให้สมาชิกหรือผู้รับบริการ					

ในแบบสอบถามนี้ ข้อ 1 - 4 เป็นวัฒนธรรมแบบ
ครอบครัว ข้อ 5 - 8 เป็นวัฒนธรรมแบบเปลี่ยนแปลง
พัฒนา ข้อ 9 - 12 เป็นวัฒนธรรมแบบราชการ ข้อ
13 - 16 เป็นวัฒนธรรมแบบการตลาด

ในการวัดนั้นให้ผู้อำนวยความสะดวก
แบบสุ่มมา 3 - 5 คน ตอบแบบสอบถาม ตรวจสอบคำตอบ
ข้อ 1 - 4 แล้วหาค่าเฉลี่ยของผู้ตอบแต่ละคน จากนั้นก็
เอาค่าเฉลี่ยของทุกคนมารวมกันหาค่าเฉลี่ยอีกครั้ง เป็น
ค่าเฉลี่ยของวัฒนธรรมแบบครอบครัว จากนั้นก็ตรวจที่
ตอนถัดไป แล้วคำนวณค่าเฉลี่ยของแต่ละตอน นำค่า
เฉลี่ยของทั้ง 4 ตอนมาเปรียบเทียบกันดู ค่าเฉลี่ยตอน
ใดมากที่สุด ตรงกับวัฒนธรรมแบบใดก็จัดว่าโรงเรียน
นั้นมีวัฒนธรรมโรงเรียนแบบนั้น เช่น เทียบค่าเฉลี่ยทั้ง
4 วัฒนธรรมแล้วปรากฏว่าค่าเฉลี่ยวัฒนธรรมครอบครัว
สูงสุด สูงกว่าวัฒนธรรมอื่นๆ อีก 3 ด้าน ก็สรุปว่า
โรงเรียนนั้นมีวัฒนธรรมแบบครอบครัว แต่ถ้าค่าเฉลี่ย

วัฒนธรรมตั้งแต่ 2 - 4 ด้านเท่ากัน ก็สรุปว่าโรงเรียนนี้
ไม่สามารถสรุปได้ว่ามีวัฒนธรรมโรงเรียนแบบใด

ความสำคัญของวัฒนธรรมโรงเรียน

การบริหารโรงเรียนปัจจุบันถือว่าโรงเรียนเป็นระบบ
เปิด สิ่งแวดล้อมย่อมมีผลต่อวัฒนธรรมโรงเรียนที่เกิดจาก
ทั้งความคิด ความเชื่อ บรรทัดฐานของบุคคลในโรงเรียน
พิธีกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของโรงเรียน ตลอด
จนความเชื่อพิธีกรรมต่างๆ ขนบธรรมเนียมประเพณีของ
ชุมชนล้วนแต่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของโรงเรียนทั้ง
สิ้น

ศิริกาญจน์ ไกรบำรุง (2553) วิจัยพบว่า วัฒนธรรม
โรงเรียนแบบการเปลี่ยนแปลงส่งผลต่อการจัดการแบบใช้
โรงเรียนเป็นฐาน แต่วัฒนธรรมโรงเรียนแบบครอบครัว
จุดรั้งการจัดการแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน วัฒนธรรม
โรงเรียนแบบครอบครัวและวัฒนธรรมโรงเรียนแบบราช
การจุดรั้งวัฒนธรรมโรงเรียนแบบการตลาด

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์

บรรณานุกรม

- พิมพ์อร สดเอี่ยม. (2547). **ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการบริหารวิชาการของสาขาวิชาในระดับบัณฑิตศึกษาของสถาบันราชภัฏ**. ปรินญานิพนธ์ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศิริกาญจน์ ไกรบำรุง. (2553). **ตัวแปรที่ส่งผลต่อระดับการปฏิบัติการบริหารแบบยึดโรงเรียนเป็นฐานของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน**. ปรินญานิพนธ์ ศษ.ด. (การบริหารการศึกษา) นครราชสีมา : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.
- สุวัฒน์ วิวัฒน์านนท์. (2553). **ปัจจัยเชิงพระระดับที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐในกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ ศษ.ด. (การบริหารการศึกษา). นครราชสีมา : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.
- Barnard, C.L. (1938). **Functions of Executive**. Cambridge, MA : Harvard University Press.
- Deal, T.E. (1985). "The Symbolism of Effective Schools," **Elementary School Journal**. 85 : 601-20,
- Hoy, W.K. and Miskel, G.G.S. (2008.). **Educational Administration : Theory, Research and Practice**. New York : The McGraw – Hill Companies Inc.,
- Mayo, E. (1945.). **The Social Problems of an Industrial Civilization**. Boston : Graduate School Of Business Administration, Harvard University,
- Sergiovanni, T. and Starratt , R.J. (1998.). **Supervision : A Redefinition**. Boston : McGraw – Hill.

จิตบำบัด

ความหมาย

จิตบำบัด (Psychotherapy) เป็นวิธีการซึ่งใช้แก้ปัญหาที่ยุ่งยากซับซ้อนทางด้านอารมณ์ ความคิด และพฤติกรรม ปัญหาเหล่านั้นอาจเกิดจากความ รู้สึกไม่พอใจ วิตกกังวล ความตึงเครียด เป็นผลให้ไม่สามารถควบคุมตนเองและสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นได้

ความเป็นมา

พื้นฐานของจิตบำบัด คือ การพูดคุยเพื่อช่วยคลี่คลายปัญหาที่บุคคลกำลังเผชิญอยู่ซึ่งเป็นวิธีการตามธรรมชาติที่ใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันโดยทั่วไปแล้ว เพราะการได้พูดคุยหรือระบายความรู้สึกกับเพื่อนหรือคนที่ไว้วางใจ มีความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ จะทำให้บุคคลนั้นรู้สึกสบายใจขึ้น

อย่างไรก็ดีในสมัยโบราณการช่วยเหลือคนที่เรียกว่าป่วยทางจิตนั้นมีความเป็นมาที่แตกต่างกันไป โดยเฉพาะกับผู้ป่วยทางจิตที่ไม่รู้สาเหตุแน่ชัดคนแต่ละชาติซึ่งมีวัฒนธรรมและความเชื่อแตกต่างกันก็จะสรุปสาเหตุและการแก้ไขต่างกันไปด้วย เช่น ชาวกรีกโบราณ เชื่อว่าความหุดหู่เศร้าหมองเป็นสิ่งที่ร่างกายสามารถขับออกไปได้โดยการใช้ยาทำให้อาเจียนหรือใช้ระบาย หลายประเทศในยุโรปยุคกลางมักเชื่อว่าความวิกลจริตเกิดจากการถูกวิญญาณร้ายเข้าสิงหรือถูกลงโทษเพราะบุคคลนั้นเป็นคนไม่ดี ไร้ศีลธรรมหรือเป็นบาปจากบิดามารดา หากเป็นสตรีอาจถูกกล่าวหาว่าเป็นแม่มด และถูกจับเผาทั้งเป็น

ในช่วงศตวรรษที่ 19 มีการรักษาผู้ป่วยทางจิตด้วยการทำให้หมดสติ (shock) เพื่อให้สติกลับคืนมา บ้างก็ใช้วิธีมัดตัวแล้วโยนลงในน้ำเย็นจัด หรือมัดติด

เก้าอี้แล้วหมุน เพื่อให้หมดสติโดยมีความเชื่อว่าการทำให้หมดสติจะทำให้สติกลับคืนมาที่ท่ารุนแรงกว่านั้นคือการทอดทิ้งขับไล่ออกไปจากหมู่บ้านที่อาศัยอยู่

มีการสร้างสถานบำบัดผู้ป่วยทางจิตแต่ใช้วิธีกักขัง ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาองค์ความรู้เรื่องสมองมากขึ้นความเชื่อและการปฏิบัติต่อผู้ป่วยก็เปลี่ยนไปความคิดที่จะบำบัดรักษาอย่างมีมนุษยธรรมมีมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อมีสถานบำบัดทางจิตในกรุงปารีสที่ไม่เชื่อว่าผู้ป่วยทางจิตถูกมารร้ายสิงจึงปล่อยผู้ป่วยจากโซ่ตรวนและเริ่มปฏิบัติต่อผู้ป่วยอย่างเมตตา มีการพูดคุยกับผู้ป่วยอย่างเป็นทางการซึ่งเป็นการเริ่มการบำบัดอีกแนวหนึ่ง

ประมาณปี ค.ศ.1860 มีผู้ศึกษาทางประสาทวิทยาในฝรั่งเศสและพบว่าผู้ป่วยหลายคนสาเหตุจากการเป็นโรคที่ระบบประสาททำงานบกพร่อง ซึ่งการค้นพบของเขาส่งผลต่อการวินิจฉัยโรคของผู้ป่วยมากขึ้น

ปี ค.ศ.1883 จิตแพทย์ชาวเยอรมัน ชื่อ เอมีล แครเพลิน (Emil Craplerin) ได้เขียนหนังสือแยกประเภทผู้ป่วยทางจิตซึ่งเขาเริ่มศึกษาตั้งแต่อายุ 27 ปี จนอายุ 40 ปี และหนังสือนี้ได้กลายเป็นคู่มือในการวินิจฉัยและบำบัดอาการป่วยทางจิตในช่วงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 20

จากนั้นการทำจิตบำบัดจึงมีผู้คิดทฤษฎีและวิธีการบำบัดหลายรูปแบบโดยมีเป้าหมายเดียวกันคือการช่วยเหลือคนไข้ที่มีปัญหายากและซับซ้อนเกินกว่าจะแก้ไขได้ด้วยวิธีธรรมดาและมีการฝึกนักจิตบำบัดที่ทำงาน โดยอาศัยทฤษฎีต่างๆ มาประกอบ

แนวคิดและทฤษฎีของการทำจิตบำบัด

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าการทำจิตบำบัดได้มีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและวิธีการเรื่อยมาตามความก้าวหน้าขององค์ความรู้ทางการแพทย์ เทคโนโลยี และงานวิจัยในแต่ละยุคสมัย อย่างไรก็ตามแนวคิดและทฤษฎีที่ได้รับการเชื่อถือและรู้จักกันแพร่หลายได้แก่

1. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic)

ทฤษฎีนี้มีเป้าหมายในการช่วยเหลือผู้ป่วยให้ลดความวิตกกังวล โดยการค้นหาสิ่งกระตุ้นและปมที่มีมาตั้งแต่วัยเด็กและถูกเก็บกดไว้ การบำบัดแบบนี้มีรากฐานมาจากทฤษฎีบุคลิกภาพของฟรอยด์ที่เชื่อว่าปัญหาทางพฤติกรรมและอารมณ์ในปัจจุบันเป็นผลมาจากจิตไร้สำนึก (unconscious) จึงต้องแก้ไขกลไกของจิตไร้สำนึกนั้น ให้กลไกนั้นขึ้นมาสู่ระดับจิตสำนึกและให้ผู้ป่วยหัดใช้จิตสำนึกควบคุมความคิดและควบคุมการกระทำอย่างมีเหตุผลที่เหมาะสม

การบำบัดวิธีนี้ใช้เวลานานโดยปกติจะทำการบำบัดสัปดาห์ละ 4 - 5 ครั้ง ครั้งละ 50 นาที โดยให้ผู้ป่วยพูดถึงปัญหา ความหวัง ความกลัว ความฝัน ความเกลียดชัง และความสัมพันธ์อื่นๆ และให้ผู้ป่วยที่มารับการบำบัดนอนหรือนั่งเอนในท่าผ่อนคลายและใช้วิธีการโยงความสัมพันธ์แบบอิสระ (free association) นักจิตวิเคราะห์มักไม่พูดหรือตีความปัญหาของผู้ป่วยระหว่างนั้น การให้ผู้ป่วยพูดโดยอิสระตามที่ต้องการนั้นทำให้เราทราบถึงเรื่องที่ติดอยู่ในใจของผู้พูด ไม่ว่าจะพูดจะเป็นไปอย่างไรเหตุผล นำอับอาย ก็ให้พูดไปได้ ส่วนการวิเคราะห์คำพูดเหล่านั้น นักจิตบำบัดจะไม่เข้าไปขัดจังหวะ วิธีการนี้ ทำให้คนไข้ และนักบำบัดค่อยๆ ผ่านโยงความสัมพันธ์และเกิดความไว้วางใจกันจึง

คาดว่ากระบวนการนี้จะทำให้คนไข้ค้นพบหรือหยั่งเห็นพฤติกรรมของตน จิตวิเคราะห์ที่เป็นกระบวนการบำบัดที่ใช้เวลาอาจนานเป็นแรมปีก็ได้

ทฤษฎีนี้เป็นรากฐานที่ทำให้เกิดแนวคิดของการทำจิตบำบัดอีกหลายรูปแบบ เช่น แนวคิดการบำบัดระยะสั้น หรือแบบรวบรัด (brief dynamic psychotherapy) แนวคิดนี้จะเน้นที่ปัญหาทางอารมณ์อย่างเจาะจง มักใช้กับผู้มีปัญหาไม่รุนแรงมากนัก เช่น การเป็นโรคกลัวโดยไร้เหตุผล (phobia) หรือมีปัญหาเรื่องความสัมพันธ์เพียงอย่างเดียว เป็นต้น นักจิตบำบัดจะพยายามสร้างความอบอุ่นเป็นกันเองกับผู้รับการบำบัดในเวลาทีรวดเร็ว เป้าหมายของการบำบัดวิธีนี้คือการแก้ปัญหาเฉพาะอย่างโดยไม่ต้องใช้เวลายาวนานเท่ากับการทำจิตวิเคราะห์

2. พฤติกรรมบำบัด (Behavior therapy)

แนวคิดของทฤษฎีพฤติกรรมบำบัดจะแตกต่างจากทฤษฎีจิตวิเคราะห์ตรงที่การมองปัญหา ทฤษฎีนี้เชื่อว่าพฤติกรรมของบุคคลเกิดจากการเรียนรู้ตามธรรมชาติเพื่อตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้นวิธีการช่วยเหลือจึงพยายามที่จะเข้าใจถึงสาเหตุที่มีอยู่ในจิตใจจากสภาพปัจจุบันมากกว่าจะเข้าใจถึงสาเหตุที่มีอยู่ในจิตใจจากชีวิตที่ผ่านมา การช่วยเหลือก็จะระบุถึงการปรับตัวที่ผิดปกติหรือพฤติกรรมที่เป็นปัญหาตลอดจนความคิดรวบยอดที่ไม่เหมาะสมเพื่อปรับเปลี่ยนใหม่โดยใช้หลักพฤติกรรมบำบัด

ดังนั้นวิธีนี้จะไม่ใช้การวิเคราะห์จิตใต้สำนึกซึ่งอาจเป็นสิ่งเร้าให้เกิดพฤติกรรมแต่จะใช้วิธีช่วยให้ผู้ป่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น การใช้พฤติกรรมบำบัดเป็นคำกว้างและนำมาใช้บำบัดได้หลากหลายเทคนิค หลักการเบื้องต้น คือ ปัญหา

ต่างๆ ต้องการช่วยเหลือในรูปแบบที่แตกต่างกัน จึงต้องเลือกวิธีการบำบัดที่เหมาะสมในแต่ละกรณีด้วย

3. การบำบัดแบบรู้คิด (Cognitive Therapy)

การบำบัดแบบรู้คิด มีหลักการที่จะทำให้ผู้ป่วยรู้ว่าความคิดเห็นของเขามีผลให้อารมณ์ ทักษะคิด และการแสดงออกของเขาผิดเพี้ยนไปได้ นักจิตบำบัดจะให้การช่วยเหลือผู้ป่วยโดยการสอนเปลี่ยนวิธีคิดไม่ให้ตัวนสรูปเรื่องราวเกี่ยวกับตนเองในทางที่ไม่ดีและกระตุ้นให้คิดและทำสิ่งที่สร้างสรรค์เพื่อปรับปรุงชีวิตของตน

4. การบำบัดแบบเกสตัลท์ (Gestalt Therapy)

คำว่า Gestalt ในภาษาเยอรมันแปลว่า รูปทรง รูปร่าง หรือ โครงสร้าง แนวคิดของการทำจิตบำบัดกลุ่มนี้เชื่อว่า ความคิด ความรู้สึก และการกระทำของคนเราควรจะกลมกลืนกัน วิธีการบำบัดแบบนี้จะกระตุ้นให้ผู้ป่วยเผชิญกับปัญหาและประสานความเป็นตัวตนของเขาในทุกๆ ด้าน จนเกิดความสมดุลขึ้นภายใน

แนวคิดของนักจิตวิทยาในกลุ่มแบบเกสตัลท์นี้ เริ่มในประเทศเยอรมนี ปี ค.ศ.1912 ในช่วงที่นักจิตวิทยาอเมริกันกำลังสนใจในจิตวิทยาพฤติกรรมนิยมซึ่งเน้นว่าจิตวิทยาเป็นวิทยาศาสตร์แห่งพฤติกรรม แนวคิดของเกสตัลท์เชื่อว่า “ส่วนรวมมากกว่าผลรวมของส่วนย่อย” ได้เป็นที่ยอมรับในประเทศสหรัฐอเมริกา ในช่วงปี ค.ศ.1920 - 1930 แนวคิดที่เป็นความสัมพันธ์ของส่วนย่อยหรือรูปร่างรวมซึ่งจะแตกต่างไปจากส่วนย่อย การเปลี่ยนแปลงของส่วนย่อยส่วนใดส่วนหนึ่งจะมีผลต่อส่วนรวมเป็นที่แพร่หลายสืบต่อกันมาและนำมาใช้ในหลักของจิตวิทยาการเรียนรู้

5. การบำบัดตามแนวมนุษยนิยม (Humanistic Therapy)

จิตบำบัดแนวมนุษยนิยมจะเน้นปัญหาปัจจุบันและความรู้สึกที่บุคคลมีต่อตนเอง และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น นักบำบัดจะไม่มุ่งเน้นการหาเหตุผลต่างๆ มาอธิบายพฤติกรรมของผู้รับการบำบัด และจะเสี่ยงไม่ตรวจสอบลึกลงไปถึงประสบการณ์ในวัยเยาว์หรือแรงจูงใจภายใน แต่จะพยายามช่วยให้ผู้รับการบำบัดเกิดความเข้าใจในตนเอง พร้อมทั้งจะสื่อสารและช่วยให้เกิดความรู้สึกในทางบวกต่อชีวิตของตนเอง

นักจิตบำบัดแนวนี้จะยึดถือทฤษฎีหลากหลาย แต่ทุกทฤษฎีล้วนตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า บุคคลแต่ละคนมีอิสระที่จะดำเนินชีวิตของตนเอง นักจิตวิทยาบำบัดกลุ่มนี้ไม่ยอมรับการวิเคราะห์จิตหรือแนวคิดแบบพฤติกรรมนิยม ที่เชื่อว่าพฤติกรรมเป็นผลของการตอบสนองแบบอัตโนมัติต่อสิ่งเร้า นักบำบัดแนวมนุษยนิยมเห็นว่าการทำเช่นนั้นเป็นการทำลายความเป็นมนุษย์เพราะทำให้คนเราเชื่อว่าตนเองเป็นเหยื่อของสัจชาตญาณภายในและสถานการณ์ภายนอก

บุคคลสำคัญสองคนที่เป็นผู้นำในการพัฒนา การบำบัดแนวความคิดแบบพฤติกรรมนิยม ที่เชื่อว่าพฤติกรรมเป็นผลของการตอบสนองแบบอัตโนมัติต่อสิ่งเร้า นักบำบัดแนวมนุษยนิยม คือ คาร์ล โรเจอร์ส (Carl Rogers : 1902 - 1982) และ อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow : 1908 - 1970) ทั้งสองเป็นชาวอเมริกัน โดยโรเจอร์สเป็นผู้บุกเบิกวิธีการบำบัดที่ถือว่า บุคคลเป็นศูนย์กลาง (person centered therapy) นักบำบัดจะพยายามช่วยให้ผู้รับการบำบัดตัดสินใจด้วยตนเองโดยไม่มีการชี้นำแต่จะช่วยให้เขาสามารถประเมินสถานการณ์ด้วยตนเองและหาทางรับมือกับสถานการณ์นั้นๆ ให้ได้

6. การบำบัดแนวความหมายในชีวิต (Logotherapy)

ผู้พัฒนาจิตบำบัดแนวนี้คือจิตแพทย์ชาวเวียนนา แห่งประเทศออสเตรีย ชื่อ วิคเตอร์ อีมิล แฟรงเคิล (Viktor Emil Frankle)

จิตบำบัดแนวความหมายในชีวิตเป็นกลุ่มหนึ่งของจิตบำบัด (school of psychotherapy) ในเวียนนาซึ่งจัดเป็นคลื่นลูกที่สามของจิตบำบัดในเวียนนา ต่อจากคลื่นลูกแรก คือ จิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) และคลื่นลูกที่สองคือจิตวิทยารายบุคคลของ อัลเฟรด แอดเลอร์ (Alfred Adler) แฟรงเคิล มักถูกเรียกว่าเป็นจิตแพทย์แนวอัตถิภาวนิยม (existential psychology) เนื่องจากการพัฒนาจิตบำบัดแนวความหมายในชีวิตได้รับอิทธิพลจากแนวคิดแบบอัตถิภาวนิยม

พื้นฐานแนวคิดของจิตบำบัดตามแนวความหมายในชีวิต ไม่มุ่งเน้นการสืบค้นความลับส่วนตัวของผู้รับการบำบัด แต่จะมุ่งให้บุคคลได้ตระหนักในคุณค่าต่างๆ ที่แฝงอยู่ในการดำเนินชีวิตของเขาเอง แนวคิดพื้นฐานสำคัญประการที่หนึ่ง ได้แก่ อิสรภาพของเจตนากรรม (freedom of willing) ซึ่งหมายถึง อิสรภาพในการเลือกกำหนดวิถีชีวิตตนเองของบุคคล ประการที่สอง เจตนากรรมสูง (will to meaning) หมายถึงแรงจูงใจภายในของมนุษย์ที่กำหนดให้เขาตอบสนองต่อสิ่งต่างๆ รอบๆ ตัวและเอื้ออำนวยต่อการดำรงอยู่ของเขา พื้นฐานประการที่สามคือ ความหมายในชีวิต (meaning of life) ซึ่งเป็นการรับรู้หรือการตอบสนองของบุคคลในแต่ละสถานการณ์ที่เขาประสบ และมีลักษณะเฉพาะตัว

ดังนั้นจิตบำบัดแนวความหมายในชีวิต คือ ให้ความสำคัญแก่ปัญหาชีวิต และวิธีการต่างๆ ของ

จิตบำบัดแนวนี้ไม่ใช่หลักการทางด้านการใช้ความคิดเชิงเหตุผลหรือเชิงปัญญา แต่เป็นวิธีที่จะทำให้บุคคลได้เผชิญหน้ากับสถานการณ์ชีวิตอย่างรู้ตัว และให้สืบค้นปฏิกิริยาต่างๆ ของตนเองต่อสถานการณ์ในชีวิตนั้นโดยใช้เทคนิคต่างๆ เช่น เทคนิคลดการหมกมุ่น เทคนิคการปรับเจตคติ เทคนิคการพูดคุยนำทาง เป็นต้น

โรเจอร์ส คิดว่าปัญหาของผู้ป่วยนั้นเกิดจากการที่เขาต้องสูญเสียความเป็นตัวของตัวเองโดยเฉพาะในวัยเด็กเพราะต้องพยายามปรับตัวให้เข้ากับความคาดหวังของบุคคลอื่นที่อยู่รอบข้างเพื่อให้เป็นที่ยอมรับ เมื่อเขาปฏิบัติตามไม่ได้ก็จะเกิดความรู้สึกล้มเหลวทำให้ไม่สามารถยอมรับความรู้สึกที่แท้จริงของตนเองได้ จึงทำให้เกิดปัญหาเรื้อรังในจิตใจในระยะยาว วิธีการรักษาของโรเจอร์สเป็นที่รู้จักกันว่าเป็นการบำบัดแบบโรเจอร์ส (Rogerian Therapy) มีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยให้ผู้ป่วยเห็นคุณค่าของตนเอง ดำเนินชีวิตโดยไม่ขึ้นอยู่กับความคาดหวังและข้อเรียกร้องของผู้อื่น และช่วยให้ผู้ป่วยรับผิดชอบชีวิตของตนเอง โรเจอร์สเชื่อว่าคนที่เชื่อมั่นในตัวเองและรู้สึกเต็มเต็มในชีวิตจะรู้จักเอาใจใส่ผู้อื่นและมีความสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น

วิธีการบำบัดของโรเจอร์สใช้วิธีการฟังแล้ว “สะท้อนกลับ” สิ่งที่ผู้ป่วยพูดและรู้สึกเพื่อให้เขาตระหนักด้วยตนเอง นักบำบัดจะให้กำลังใจผู้ป่วยโดยไม่มีเงื่อนไขเพื่อให้ผู้ป่วยพัฒนาความรู้สึกเชิงบวกเกี่ยวกับตนเอง

7. การบำบัดด้วยการสะกดจิต (Hypno Therapy)

การบำบัดด้วยการสะกดจิตเป็นการบำบัดที่ใช้เทคนิคผ่อนคลายแบบลึกเพื่อคลี่คลายความเครียดและความกังวลใจ มีการนำวิธีการบำบัดแบบนี้มาช่วยควบคุมนิสัยบางอย่าง เช่น การสูบบุหรี่ หรือ

การกินมากผิดปกติ บางครั้งใช้ร่วมกับการบำบัดแบบอื่น เช่น จิตวิเคราะห์บำบัด เพื่อดึงความคิดจากจิตสำนึกออกมา

8. การบำบัดด้วยการเล่น (Play Therapy)

การบำบัดด้วยการเล่นเป็นการใช้การเล่นช่วยวินิจฉัยและช่วยเหลือปัญหาทางจิตใจของเด็ก เพราะเด็กมักบอกเล่าปัญหาไม่ค่อยได้ แต่จะแสดงออกถึงความคิด ความรู้สึกผ่านของเล่นต่างๆ มากกว่าเป้าหมายของการบำบัดแบบนี้คือช่วยให้เด็กเรียนรู้ว่าจะแสดงออกและแก้ปัญหาของตนเองได้อย่างไร

9. กลุ่มบำบัด (Group Therapy)

การบำบัดแบบต่างๆ ที่กล่าวมา นักจิตบำบัดจะทำการบำบัดให้ผู้ป่วยแต่ละคนโดยตรง แต่มีวิธีการบำบัดแบบกลุ่มบำบัดที่ให้ผู้รับการบำบัดพูดถึงปัญหาและชีวิตของเขาในแง่มุมที่สำคัญๆ และการรับฟังปัญหาของผู้อื่นในกลุ่มด้วย แนวคิดของการบำบัดแบบนี้คือการได้รู้ว่าคนอื่นก็มีปัญหา และการรับฟังว่าแต่ละคนแก้ปัญหาอย่างไร รวมถึงการสร้างสัมพันธภาพอันดีภายในกลุ่ม วิธีนี้จะใช้ได้ผลดีกับผู้ที่กำลังต้องการการพึ่งพาทางอารมณ์จากกลุ่ม และไม่ชอบการบำบัดรายบุคคล

10. จิตบำบัดครอบครัวหรือครอบครัวบำบัด (Family Therapy)

นักบำบัดกลุ่มนี้เชื่อว่าการบำบัดเฉพาะตัวจะได้ผลไม่เต็มที่ เพราะหลายครั้งที่ผู้รับการบำบัดต้องไปอยู่กับครอบครัว และสถานการณ์เดิมๆ ก็จะทำให้เกิดปัญหาความคับข้องใจจนต้องกลับมารับการบำบัดอีก นักบำบัดกลุ่มนี้จะให้ความสำคัญกับบทบาทของครอบครัว และสมาชิกในครอบครัวด้วย

จากผลการวิจัยพบว่าการทำครอบครัวบำบัดจะได้ผลดีมากในการบำบัดปัญหาพฤติกรรมเกราะ การ

ติดสารเสพติด การหนีออกจากบ้าน การพยายามฆ่าตัวตาย และปัญหาจิตเวชอื่น เช่น โรควิตกกังวล Schizophrenia หรือ Bipolar Disorder และ Anorexia neurosa เป็นต้น

การนำจิตบำบัดมาใช้ในวงการการศึกษาพิเศษ

หลักการนำจิตบำบัดคือการช่วยแก้ปัญหาให้กับบุคคลที่มีปัญหาทางอารมณ์ ความคิด และพฤติกรรม ส่วนงานการศึกษาพิเศษนั้นมีเป้าหมายในการพัฒนาผู้มีความต้องการพิเศษ ไม่ว่าจะเป็นผู้พิการ ผู้มีความบกพร่องในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียน ให้มีโอกาสดำเนินไปได้ตามศักยภาพ งานการศึกษาพิเศษนั้นเป็นเรื่องของการทำงานร่วมกันหลายๆ ฝ่าย ทั้งด้านการแพทย์ จิตวิทยา เทคโนโลยี และครอบครัว

ปัญหาเด่นชัดที่เกิดกับกลุ่มผู้มีความต้องการพิเศษนั้นมิได้จำกัดเฉพาะตัวเด็ก และเยาวชนที่มีลักษณะเฉพาะ แต่จะรวมถึงสุขภาพจิตของผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับเด็กกลุ่มนี้ ไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ พี่น้อง ครู อาจารย์ นักจิตวิทยา บุคคลข้างเคียง แพทย์

ดังนั้นการเลือกวิธีการของจิตบำบัดมาใช้กับคนเหล่านี้ จึงต้องพิจารณาทั้งแนวคิด วิธีการ ช่วงเวลาที่เหมาะสม ปกติในระบบโรงเรียน จิตบำบัดที่ใช้กันมากก็คือ การให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม แบบเดี่ยว การทำพฤติกรรมบำบัด และครอบครัวบำบัด

นอกจากนี้การเสาะหานักบำบัดที่เหมาะสมก็เป็นเรื่องสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าวิธีการบำบัด

ในประเทศไทย ปัญหาโดยทั่วไปมักต้องอาศัยครูแนะแนวที่ได้รับการศึกษาอบรมอย่างดีแล้ว ส่วนตัวครูและผู้ปกครองยังไม่มีบริการเฉพาะที่เด่นชัด แต่หากมีปัญหารุนแรง ก็จะไปหาจิตแพทย์

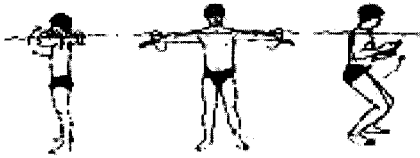
บรรณานุกรม

- จรรยา สุวรรณทัต. (2547). **จิตวิทยาและจิตวิทยาพัฒนา**. โครงการสารานุกรมศึกษาศาสตร์. กรุงเทพฯ : พัฒนาศึกษา.
- สุรางค์ ไคว์ตระกูล. (2553). **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรยา เอี่ยมชื่น. บก. (2544). **บำบัดโรคด้วยการแพทย์ทางเลือก**. กรุงเทพฯ : บริษัท ริตเตอร์ส โดเจสท์ (ประเทศไทย) จำกัด
- อรัญญา ดุษฎีภักดิ์. (2553). **จิตบำบัด แนวความหมายในชีวิต (Logotherapy)**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อุมาพร ตรังคสมบัติ. (2554) **จิตบำบัดและการให้คำปรึกษาครอบครัว**. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยและพัฒนาครอบครัว.
- Lindow, J.A. (2010). "Psychotherapy with Individual with Disabilities," in **Encyclopedia of Special Education**. vol.2. New York. : John Wiley, p.1465-1466.
- Myers, D.G., (1986). **Psychology**. New York. : Worth Publishers, p.538 - 571.

ธาราบำบัด

ความหมาย

ธาราบำบัด (Aquatic Therapy) หรือ วารีบำบัด (Hydrotherapy) เป็นการใช้น้ำเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วย บรรเทาอาการปวด ทำให้ผ่อนคลาย และรักษาสุขภาพทั่วไป การปรับสมดุลของร่างกาย โดยน้ำที่นำมาใช้ อาจเป็นน้ำร้อน น้ำเย็น โคลน น้ำแข็งหรือไอน้ำ ด้วยการแช่ในอ่าง การอบไอน้ำ การฉีดน้ำความดันสูง การประคบความร้อน ตลอดจนการใช้น้ำวนเพื่อการนวด

ความเป็นมา

การบำบัดด้วยน้ำมีรากฐานมาจากความเชื่อที่ว่าน้ำเป็นส่วนประกอบสำคัญของชีวิตคนเราน้ำเป็นส่วนประกอบของร่างกายทั้งยังมีในอาหารส่วนใหญ่ น้ำไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบ ของเหลวของแข็ง ไอน้ำ ก็สามารถนำมาใช้เพื่อช่วยผ่อนคลายกระตุ้นการไหลเวียนของเลือด กำจัดของเสียออกจากร่างกาย ลดอาการปวดเกร็ง การใช้น้ำเพื่อรักษาโรคหรือวารีบำบัดจึงมีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนานและมีในกลุ่มคนหลายชาติหลายภาษา

ในสมัยโบราณได้มีการใช้วารีบำบัดในหลายรูปแบบ เช่น ในอียิปต์ กรีก นิยมการอาบน้ำแร่ และมีการใช้น้ำมันหอมระเหยจากดอกไม้มาผสม การอาบน้ำในยุคโรมันจะมีอ่างอาบน้ำสาธารณะ

ขนาดใหญ่ในโรมิมนิยมเพื่อสร้างสังคมและสุขภาพที่ดีทั้งด้านร่างกายและจิตใจ โดยการออกกำลังกาย สลับเป็นการผ่อนคลายไปในตัว การอาบน้ำได้รับการถ่ายทอดต่อกันมาและแพร่ไปสู่ยุโรปตะวันออก การอาบน้ำได้เปลี่ยนรูปแบบเป็นการอบไอน้ำแบบรัสเซีย Russian Bath และการอบชาวน่าแบบฟินแลนด์ (Finlish Bath) แต่การใช้น้ำเพื่อการบำบัดรักษายังไม่ปรากฏอย่างจริงจังแม้จะมีหลักฐานว่าฮิปโปเครติส (Hippocratis) ได้กล่าวถึงสรรพคุณของการอาบน้ำว่ามีผลดีกับผู้ป่วย

ในวัฒนธรรมอื่นๆ ก็มีประวัติจารึกได้ถึงการใช้น้ำมาบำบัด เช่น ในประเทศจีน ญี่ปุ่น สำหรับญี่ปุ่นเป็นที่ทราบกันดีถึงความนิยมในการอาบน้ำพุร้อนที่มีในแหล่งต่างๆ ตามธรรมชาติ

ในช่วงยุคกลางหรือในช่วงศตวรรษที่ 18 มีพระชาวเยอรมัน ชื่อ เซบาสเตียน คไนพ์ (Sebastian Kneipp) (1821 – 1897) ป่วยเป็นวัณโรค ซึ่งยุคนั้นถือว่าเป็นโรคร้ายแรงมาก เขาพยายามแสวงหาทางรักษาตนเองด้วยการแช่ตัวในธารน้ำเย็นใกล้ๆ หนองที่พักอยู่ เขาแช่ทุกวันจนชาวบ้านคิดว่าท่านคงเสียชีวิตและคงตายในไม่ช้า แต่ปรากฏว่าท่านไม่ตาย กลับแข็งแรงขึ้นเรื่อยๆ จนได้เผยแพร่วิธีนี้แก่ผู้ป่วยรายอื่นด้วย ต่อมาท่านยังได้พัฒนาเทคนิคการใช้น้ำในการรักษาแบบต่างๆ ออกไป เช่น การอาบน้ำร้อนสลับกับน้ำเย็น เป็นต้น ทั้งยังได้เขียนหนังสือชื่อ “My Water Cure” ในปี 1886 และได้รับการแปลเป็นภาษาต่างๆ มากมาย

การทำวารีบำบัดที่ใช้คำว่า Hydro Therapy

ในยุคนั้นเป็นการบำบัดที่ทำความคุ้นไปกับการรักษาทางการแพทย์และเป็นที่ยอมรับเพราะสามารถทำได้ที่บ้านและเสียค่าใช้จ่ายในราคาถูกลง การใช้วาริบำบัดจึงเฟื่องฟู ทั้งยุโรปในช่วงศตวรรษที่ 18 ทั้งอังกฤษ เยอรมนี ฝรั่งเศสสหรัฐอเมริกา

ปัจจุบันมีการนำเอาวาริบำบัดมาใช้กันแพร่หลายทั้งการรักษาโรค เสริมสุขภาพ เสริมความงาม ในระยะหลังวาริบำบัดได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการทำกายภาพบำบัด และเวชศาสตร์ฟื้นฟู และนิยมใช้คำว่า “ธาราบำบัด” หรือ Aquatic Therapy

การทำธาราบำบัดเป็นการออกกำลังกายเพื่อบำบัดและฟื้นฟูในลักษณะของการทำกายภาพบำบัดในสระน้ำ บางครั้งจึงมีการเรียกว่า Pool Therapy การทำธาราบำบัดนี้จะใช้แรงต้านของกระแสน้ำมาลดแรงกระแทกของน้ำหนักตัวผู้ออกกำลังกาย

นักบำบัดจะต้องได้รับการฝึกฝนการทำธาราบำบัดต่อจากการเรียนรู้ในการทำกายภาพบำบัด ปัจจุบันมีมหาวิทยาลัยที่สอนเรื่องธาราบำบัด (Aquatic Therapy University) อยู่หลายที่และมีเครือข่ายอยู่หลายแห่งในยุโรปที่สอนธาราบำบัดต่อจากการจบการศึกษาเป็นบัณฑิตด้านกายภาพบำบัดแล้ว

นอกจากนี้ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2010 คณะกรรมการระดับโลกของนักกายภาพบำบัด (Board of the World Confederation of Physical Therapy (WCPT) ได้รับรองการริเริ่มการก่อตั้งนักธาราบำบัดนานาชาติ (Aquatic Physical Therapy International) ซึ่งมีเครือข่ายในหลายประเทศที่

ทำงาน ติดต่อกัน แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารต่อกัน

ในแง่ของการบำบัดทางเลือก ปัจจุบันการบำบัดด้วยการใช้น้ำได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางเป็นการเยียวยาตามวิถีธรรมชาติ

การบำบัดด้วยการใช้น้ำ ในประเทศไทยจะใช้คำว่า “วาริบำบัด” ซึ่งมาจากภาษาอังกฤษว่า Hydro Therapy และ “ธาราบำบัด” ซึ่งมาจากคำว่า Aquatic Therapy หรือ Aqua Therapeutic โดยรวมๆ ทั้งสองคำนั้นมีความหมายเหมือนกัน คือ การเป็นการบำบัดรักษาการเจ็บป่วยด้วยการใช้น้ำ (Aquatic Therapy) หรือ (Pool Therapy) มีการใช้กันมานานแล้วในโรงเรียนคริสตังวาลย์

อย่างไรก็ดีคำว่าวาริบำบัด มีผู้นำมาใช้ในบริบทที่กว้างขวางกว่าธาราบำบัด ซึ่งมักใช้ในความหมายของการทำกายภาพบำบัดผ่านกระแสน้ำด้วยหลักการที่ว่า การบำบัดด้วยการออกกำลังกายในน้ำหรือใต้น้ำจะช่วยบรรเทาการปวดกล้ามเนื้อทั้งยังทำให้ระบบประสาทที่ควบคุมการเคลื่อนไหวมีการประสานงานที่ดีขึ้น เรื่องของธาราบำบัดนั้น ผู้ริเริ่มการนำมาใช้เริ่มจากทางการแพทย์และนักกายภาพบำบัดเพื่อการบำบัดรักษาและหากผู้ป่วยต้องการทำเองก็ควรอยู่ภายใต้คำแนะนำของแพทย์และนักบำบัดที่ได้รับการฝึกแล้ว

ส่วนการบำบัดเพื่อการผ่อนคลายในรูปแบบอื่น เช่น การอบไอน้ำ ซาวน่า ฯลฯ นั้น ผู้ใช้บริการสามารถเลือกใช้บริการจากองค์กรเอกชนได้หลายรูปแบบทั้งในรูปแบบของการใช้การนวด และการอบไอน้ำ การอบสมุนไพร ฯลฯ เป็นต้น

ลักษณะของการทำวาริบำบัด / ธาราบำบัด

ความนิยมในเรื่องของวาริบำบัด/ธาราบำบัด เป็นกระแสที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของการให้บริการบำบัดแบบของสปา ซึ่งจัดเป็นการเยียวยาของสายน้ำแบบดั้งเดิมและเป็นรูปแบบการบำบัดที่เก่าแก่ที่สุดประเภทหนึ่งของโลก การบำบัดด้วยการใช้น้ำจึงทำได้ทั้งการทำวาริบำบัดเพื่อลดภาวะความเครียดของจิตใจที่หดหู่หรืออาการปวดเรื้อรัง และการทำธาราบำบัดเพื่อรักษาการเจ็บป่วยและฟื้นฟูสมรรถภาพการทำงานของกล้ามเนื้อ ระบบประสาท ควบคู่กับการทำกายภาพบำบัดได้สายน้ำ

การทำวาริบำบัด/ธาราบำบัดทำได้หลายรูปแบบ เช่น ทำด้วยการแช่ในอ่างน้ำ สระน้ำที่เย็นหรือร้อน อ่างน้ำที่ใช้จะเป็นอ่างกว้าง เคลื่อนไหวได้ นอนได้ อ่างน้ำที่มีความสูงระดับเอวก็ได้ การใช้อ่างน้ำจะช่วยบรรเทาอาการหลายอย่าง เช่น ริดสีดวงทวาร รอยแตกบริเวณเยื่อทวารหนักและการติดเชื้อในช่องคลอด

อีกรูปแบบหนึ่งคือการอบไอน้ำควบคู่กับการทำสுகอนบำบัด ใช้สมุนไพรหรือกลิ่นหอมระเหยบางอย่างควบคู่เพื่อผ่อนคลายความรู้สึกช่วยรักษาอาการคัดจมูกและบรรเทาอาการปวดกล้ามเนื้อและข้อที่ผิดเชิง

บางกรณีอาจใช้กระแสน้ำผ่านฝักบัวชนิดรูเล็กเพื่อนวดส่วนที่เมื่อยล้าโดยใช้น้ำร้อนสลับกับน้ำเย็น การประคบน้ำแข็งช่วยลดอาการบวมและบรรเทาอาการปวดกล้ามเนื้อ ข้อแข็ง การใช้ผ้าเปียกและ

อุ่นปิดแผลช่วยทำให้หัวฝีสุกเร็ว และแตกออกหรือเจาะออกได้ง่าย นอกจากนี้การใช้ผ้าขนหนูเปียกและเย็นพันตัวหรือประคบที่หน้าผาก จะช่วยลดไข้อย่างรวดเร็ว

ประโยชน์ของการใช้วาริบำบัด / ธาราบำบัด

วาริบำบัดช่วยสร้างความสมดุลของร่างกาย โดยอาศัยความร้อน ความเย็นของน้ำที่มากกระทบ ผิวกายปกติสมองส่วนที่เรียกว่า ไฮโปทาลามัส (Hypothalamus) จะคอยควบคุมร่างกายให้มีอุณหภูมิ 37 องศาเซลเซียสอยู่ตลอดเวลา แต่ถ้าร่างกายถูกความหนาวเย็นก็จะมีอาการปกป้องตนเอง โดยหดเส้นผิวกายเพื่อรักษาความร้อนไว้ และเพิ่มการทำงานของอวัยวะภายใน (ได้แก่ หัวใจ ปอด ต่อมฮอร์โมนต่างๆ) ให้สร้างความร้อนเพิ่มขึ้น เป็นเหตุให้กล้ามเนื้อสั่น กระตุก ตรงกันข้ามในกรณีที่ร่างกายได้รับความร้อนเพิ่มขึ้น ไฮโปทาลามัสก็จะดึงให้เส้นเลือดขยายตัวเพื่อระบายความร้อนออก ส่วนอวัยวะภายในอื่นๆ ทั้งหัวใจ ปอด ตับ กล้ามเนื้อ และต่อมฮอร์โมนจะทำงานน้อยลง เพื่อลดความร้อน จึงเห็นได้ว่าเมื่อใช้ความเย็น ความร้อนของน้ำมากกระทบผิวกาย การปรับการทำงานสู่สมดุลของร่างกายก็จะเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ กล่าวคือ เมื่อถูกความเย็นระยะแรก เราจะรู้สึกขนลุก หนาว สะท้าน ซึพจรเต้นเร็ว แต่เมื่อออกมาจากความเย็นระยะหนึ่งจะค่อยๆ รู้สึกผ่อนคลายเส้นเลือดที่หดตัวในช่วงแรกก็จะขยายตัว ทำให้ผิวหนังแดง รู้สึกอุ่น หยุดขนลุก ถ้าเริ่มต้นด้วยความร้อนระยะแรก เส้นเลือดก็จะขยายตัว ผิวแตก ซึพจรเต้นเร็ว เหงื่อออก เกิด

ประสาทตื่นตัว กระฉับกระเฉง เมื่อผ่านไประยะหนึ่ง เส้นเลือดที่ขยายตัวไปเรื่อยๆ จะมีอาการคั่งเลือด ซิฟจรเต้นเร็วเหงื่อไม่ออก เกิดความกระวนกระวาย อ่อนล้า ง่วงนอน เชื่องซึม และกล้ามเนื้ออ่อน ปวกเปียก

ดังนั้นหากจะประยุกต์การทำวารีบำบัดใช้ใน ชีวิตประจำวัน เช่น การอาบน้ำเพื่อสดชื่นก็จง อาบน้ำเย็นแทนอาบน้ำร้อน เพราะการแช่น้ำร้อน หรือหรืออาบน้ำร้อนนานๆ จะมีผลทำให้เลือดคั่ง ประสาทอ่อนล้าและง่วงนอน ส่วนการอาบน้ำเย็น จะทำให้อบอุ่น สดชื่น สบายตัว การอาบน้ำร้อน เหมาะเฉพาะเวลาอาบน้ำแล้วเข้านอนเพราะจะ ทำให้ออนหลับสบาย ส่วนการอาบน้ำเย็นจะทำให้ อบอุ่น สดชื่น สบายตัว

ส่วนการอบไอน้ำ อบสมุนไพร ซึ่งเป็นที่นิยมกัน แพร่หลายในปัจจุบันนั้น ถ้าจะให้ได้ผลดีต้องใช้การ อบร้อนสลับเย็น เช่น อบชาน้ำให้ร้อนสัก 3 นาที แล้วลงแช่น้ำเย็นหรือรดน้ำฝักบัวเย็นสัก 2 นาที สลับกันสัก 3 รอบ การทำเช่นนี้ส่งผลต่อการปรับ สมดุลในร่างกาย ช่วยให้หัวใจ ปอด ตับ ไต ต่อม ฮอร์โมนต่างๆ ทำงานได้ดี การอบร้อนยังมีผลใน ทางอ้อมเกี่ยวกับการลดความอ้วนเพราะการอบร้อน จะช่วยให้ฮอร์โมนที่เสริมสร้างและสลายทำงานได้ สมดุลกันดีขึ้น

การใช้สมุนไพรมาอบควบคู่กับการใช้ความร้อนก็ เสมือนการทำสுகุณบำบัดควบคู่กับการทำวารีบำบัด ผู้รับการบำบัดจะได้รับผลดีจากการหายใจ ทำให้ ปอดสดชื่น ในปัจจุบันจึงมีศูนย์สุขภาพและสปาบาง

แห่งใช้วารีบำบัดและสுகุณบำบัดในการรักษาอาการ เมื่อยกล้ามเนื้อและปวดข้อ

นอกจากนี้ยังมีการรักษาโดยใช้น้ำแร่ การแช่น้ำ ทะเลและการพอกโคลนมาใช้เพื่อให้ร่างกายได้รับ ความสดชื่น กระปรี้กระเปร่า การทำวารีบำบัดใน ลักษณะนี้อาจทำเองที่บ้านหรือใช้บริการของศูนย์สุขภาพและสปาก็ได้ หากจะทำบ่อยๆ ก็ควรหาอุปกรณ์ มาทำเองที่บ้าน เพื่อความสะดวก และประหยัด

ข้อควรระวังในการทำวารีบำบัด

การทำวารีบำบัดไม่เหมาะสำหรับสตรีมีครรภ์ ผู้ป่วยโรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรค หลอดเลือดหัวใจเรื้อรัง นอกจากนี้หากใช้น้ำแข็ง ในการประคบควรห่อด้วยผ้าขนหนูหรือผ้าอื่นก่อน ไปประคบลงบนผิวโดยตรง

ส่วนการทำธาราบำบัดต้องอยู่ภายใต้คำแนะนำ ของแพทย์และผู้บำบัดควรเป็นผู้มีความรู้เฉพาะทาง ที่ผ่านการฝึกฝนมาแล้วอย่างดีไม่ควรทำเองเพราะ อาจเกิดอันตรายได้

การนำวารีบำบัด/ธาราบำบัดมาใช้ในวงการ การศึกษาพิเศษ

วารีบำบัด/ธาราบำบัดเป็นการใช้น้ำเพื่อการ บำบัดรักษาโรคบรรเทาอาการปวด และเป็นการผ่อนคลายส่งผลดีต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิต

ผู้มีความต้องการพิเศษที่อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน นอกจากจะต้องเตรียมความพร้อมทางร่างกายจาก แพทย์ในการบำบัดรักษาโรค ข้อจำกัดต่างๆ แล้ว การสร้างเสริมสุขภาพจิตก็เป็นสิ่งสำคัญ โดยทั่วไป ครอบครัวที่มีบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ เช่น

เป็นผู้พิการ เจ็บป่วยเรื้อรังมักมีความวิตกกังวลสูง ความเครียดจะเกิดได้ทั้งตัวผู้มีปัญหาเองและคนใกล้ชิด โดยเฉพาะผู้ที่ต้องรับผิดชอบดูแล เช่น พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ญาติพี่น้อง ตลอดจนคนรู้ พี่เลี้ยง ผู้ดูแล การได้รับความช่วยเหลือที่ทำให้ทุกคนผ่อนคลายย่อมทำให้เกิดผลดี การบำบัดด้วยการใช้น้ำ ไม่ว่าจะในแง่ของวาริบำบัดที่อาจดำเนินการได้เอง หรือจากแหล่งบริการก็ทำให้ผู้บำบัดได้รับประโยชน์ หรือหากใช้ควบคู่กับการทำกายภาพเพื่อฟื้นฟูสมรรถภาพทางกายตามคำแนะนำของแพทย์ ในประเทศไทยมักใช้คำว่า “ธาราบำบัด” ก็เป็นเรื่องที่เหมาะสมจะนำมาใช้กับบุคคลที่มีความต้องการพิเศษทั้งสิ้น

การบำบัดด้วยการใช้น้ำจะช่วยยกระดับการไหลเวียนของโลหิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น จึงมี

ประโยชน์ในการบรรเทาอาการอักเสบของกล้ามเนื้อ และเนื้อเยื่อต่างๆ ทั้งยังเป็นการผ่อนคลายร่างกาย และจิตใจได้อย่างดี จะเห็นได้ว่าเด็กพิการทางสมอง ก็ใช้การบำบัดแบบนี้เพื่อกระตุ้นการทำงานของร่างกายได้เช่นกัน

ในประเทศไทย โรงเรียนศรีสังวาลย์ได้นำวิธีการของธาราบำบัดมาใช้ในการพัฒนาเด็กผู้ที่มีปัญหา เป็นโพลิอิมานานแล้ว โดยมีนักกายภาพเป็นผู้ให้บริการฝึกควบคู่กับการดูแลทางการแพทย์

อย่างไรก็ดีการผลิตนักธาราบำบัดยังไม่มีหน่วยงานที่ผลิตโดยตรง มีเพียงการฝึกความรู้ความชำนาญเพิ่มเติมจากผู้ที่สนใจและมีพื้นฐานความรู้ทางกายภาพอยู่บ้าง เช่น นักกายภาพบำบัด เป็นต้น

ความจำเป็นในการผลิตนักธาราบำบัดจึงยังคงเป็นความต้องการของสังคมไทยอย่างยิ่ง

ศรียา นิยมธรรม

บรรณานุกรม

- ธนา เลิศกุล. (2544). “วาริบำบัด,บำบัดโรคด้วยแพทย์ทางเลือก,” **รีดเดอร์ โดเจสต์**. กรุงเทพฯ : บริษัท รีดเดอร์ โดเจสต์ (ประเทศไทย) จำกัด. หน้า 330-332.
- สุดสายชล หอมทอง. (2544). **วาริบำบัด**. เอกสารประกอบการบรรยายเรื่อง วาริบำบัด ภาควิชาจุลชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- Wikipedia, Aquatic Therapy. (2544). **Aqua Therapeutic**. เอกสารเผยแพร่คลินิกธาราบำบัด โรงพยาบาลกรุงเทพ.

พราเดอร์ - วิลลี ซินโดรม

ความหมาย

พราเดอร์ - วิลลี ซินโดรม (Prader - Willi Syndrome) หมายถึง กลุ่มอาการที่มีลักษณะหลายๆ อย่างร่วมกัน ประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญคือ ปัญหากินได้น้อยและน้ำหนักไม่ขึ้นในวัยทารกตอนต้น เด็กที่มีอายุระหว่าง 6 ถึง 12 เดือนแรกจะกินได้น้อย ถัดจากนั้นก็จะเริ่มกินเก่งและค่อยๆ อ้วนขึ้น นอกจากนี้จะมีปัญหาด้านพัฒนาการล่าช้า และมีความบกพร่องทางสติปัญญา ทั้งนี้เนื่องมาจากความผิดปกติของโครโมโซมคู่ที่ 15

ความเป็นมา

กลุ่มอาการพราเดอร์ - วิลลี เริ่มเป็นที่รู้จักในปี ค.ศ.1956 จากการรายงานทางการแพทย์ของนายแพทย์ชาวสวิส คือ นายแพทย์พราเดอร์ นายแพทย์วิลลี และ นายแพทย์แล็บฮาร์ท (Dr. Prader, Dr. Willi and Dr. Labhart) แห่งมหาวิทยาลัยซูริค (University of Zurich) ที่ได้ลงตีพิมพ์เกี่ยวกับลักษณะของผู้ป่วยกลุ่มอาการพราเดอร์ - วิลลี ส่วนสาเหตุของการเกิดโรคได้รับการค้นพบต่อมาในปี ค.ศ.1989 โดยได้อธิบายถึงความผิดปกติของโครโมโซมคู่ที่ 15 ส่งผลให้ผู้ป่วยมีรูปร่างอ้วนมาก มือและเท้ามีขนาดเล็ก มีพัฒนาการล่าช้าและผู้ป่วยส่วนมากจะมีความบกพร่องทางสติปัญญา จากการศึกษาเกี่ยวกับอุบัติการณ์พบว่ามีจำนวน 1 ใน 10,000 - 15,000 ของประชากรสำหรับประเทศไทยในอดีตผู้ป่วยกลุ่มอาการพราเดอร์ - วิลลี มักจะได้รับการวินิจฉัยค่อนข้างช้ากว่าจะรู้ว่าเป็น เด็กก็มักจะอายุ 5 - 10 ปีแล้ว และ

อ้วนมาก ซึ่งการรักษาเพื่อลดความอ้วนหรือปัญหาแทรกซ้อนเรื่องเบาหวาน หัวใจ และปอด ก็จะทำได้ยากมาก แต่ปัจจุบันการตรวจเลือดเพื่อยืนยันโรคสามารถทำได้ในโรงพยาบาลและสถาบันการแพทย์หลายแห่ง จึงทำให้แพทย์สามารถตรวจยืนยันและวินิจฉัยได้ตั้งแต่แรกเกิดในเด็กที่มีอาการลำตัวอ่อนปวกเปียก หลับมากผิดปกติ ไม่ค่อยร้องไห้เหมือนทารกทั่วไป กินนมได้ช้าและกินน้อย น้ำหนักขึ้นน้อย การวินิจฉัยได้เร็วช่วยให้ผู้ป่วยไม่ต้องถูกตรวจด้วยวิธีที่ไม่จำเป็น (เช่น การตัดชิ้นเนื้อตรวจโรคกล้ามเนื้อ) และได้รับการรักษาก่อนที่เด็กจะเริ่มอ้วน ซึ่งเป็นประโยชน์ในการที่แพทย์ และครอบครัวของผู้ป่วยจะมีส่วนร่วมช่วยกันในการดูแลรักษาและป้องกัน ไม่ให้ผู้ป่วยมีน้ำหนักน้อยหรือขาดอาหารขณะเป็นทารก และต่อมาไม่ให้อ้วน อ้วนช้าที่สุด หรืออ้วนน้อยที่สุดเมื่อเด็กโตหรือผู้ใหญ่ ทั้งนี้เพื่อลดภาวะแทรกซ้อนทางร่างกาย เช่น ทางเดินหายใจ หัวใจ เบาหวาน ไชมันสูง เป็นต้น (ดวงฤดี วัฒนศิริชัยกุล. 2554 ; Gary Wolfe, 2010)

เด็กกลุ่มอาการพราเดอร์ - วิลลี เป็นเด็กที่มีความต้องการพิเศษกลุ่มหนึ่งที่ยังไม่เป็นที่รู้จักกันมากนักในประเทศไทย จึงมีการเคลื่อนไหวโดย แพทย์หญิง ดวงฤดี วัฒนศิริชัยกุล แพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านพันธุกรรม คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งเป็นผู้ที่เริ่มศึกษาและให้การสนับสนุนช่วยเหลือครอบครัวในการดูแลผู้ป่วยกลุ่มอาการพราเดอร์ - วิลลี ในประเทศไทย โดยจัดงานพบปะและสัมมนาระหว่าง

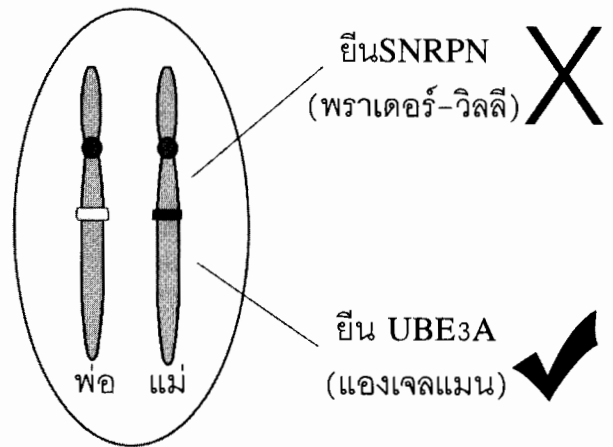
ผู้ป่วยเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2545 จนกระทั่งมีการจัดตั้งชมรมกลุ่มอาการพราเดอร์ - วิลลี แห่งประเทศไทยขึ้นในปีต่อมาด้วยความร่วมมือระหว่างแพทย์และกลุ่มผู้ปกครองของผู้ป่วย จากนั้นได้จัดการประชุมเพื่อพบปะแลกเปลี่ยนปัญหาและประสบการณ์ในการเลี้ยงดูลูกและประชุมวิชาการเป็นประจำทุกปี (ดวงฤดี วัฒนศิริชัยกุล และ พิมพ์ สุวรรณรัตน์. 2551)

สาเหตุและการวินิจฉัย

กลุ่มอาการพราเดอร์ - วิลลี เกิดจากความผิดปกติของโครโมโซมคู่ที่ 15 คนทั่วไปในแต่ละเซลล์ของมนุษย์มี 46 โครโมโซม หรือ 23 คู่ บนโครโมโซมจะมียีนที่ได้รับมาจากพ่อหรือแม่มักจะทำงานเหมือนกัน อย่างไรก็ตามจะมีบางตำแหน่งบนแขนข้างยาวของโครโมโซมคู่ที่ 15 ซึ่งมียีนชื่อ “เอส-เอ็น-อาร์-พี-เอ็น” (SNRPN) และยีนชื่อ “ยู-บี-อี-ที-เอ” (UBE3A) ซึ่งอยู่ใกล้กันจะทำงานแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับว่าเป็นโครโมโซมที่ได้รับมาจากฝ่ายใด โดยโครโมโซมคู่ที่ 15 ที่ได้รับมาจากพ่อนั้นยีน SNRPN จะทำงานตามปกติ (แต่ยีน UBE3A ไม่ทำงาน) ซึ่งจะช่วยให้ไม่เป็น กลุ่มอาการพราเดอร์ - วิลลี ในทางตรงกันข้ามบนโครโมโซมคู่ที่ 15 ที่ได้รับมาจากแม่นั้น ยีน SNRPN จะไม่ทำงาน (แต่ยีน UBE3A จะทำงาน) ซึ่งจะช่วยให้ไม่เป็นกลุ่มอาการแองเจิลแมน (Angelman syndrome) จากข้อมูลใหม่พบว่ายังมียีนอื่นอีก 4 ชนิดที่มีความเกี่ยวข้องกับการทำงานของยีน SNRPN และอาจเกี่ยวข้องกับการเกิดกลุ่มอาการ

พราเดอร์ - วิลลี

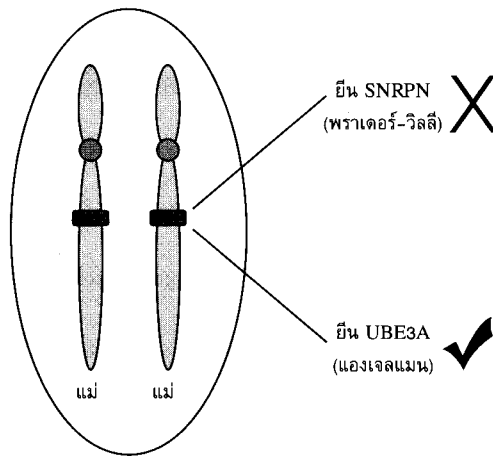
คนปกติจะได้รับโครโมโซมแท่งหนึ่งจากพ่อและอีกแท่งหนึ่งจากแม่ ส่วนผู้ป่วยพราเดอร์ - วิลลี อาจเกิดโรคนี้ได้ เนื่องจากความผิดปกติกับโครโมโซมคู่ที่ 15 ด้วยกลไกแบบใดแบบหนึ่งใน 4 แบบ (ดวงฤดี วัฒนศิริชัยกุล และ พิมพ์ สุวรรณรัตน์. 2551) ดังต่อไปนี้

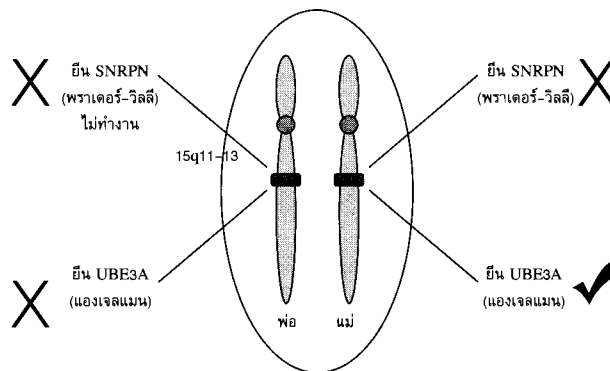
กลไกแบบที่ 1 พบมากกว่าร้อยละ 70 ของผู้ป่วยคือมีการขาดหายของชิ้นส่วนแขนข้างยาวของโครโมโซมคู่ที่ 15 (ตำแหน่ง q 11-13) ที่ได้รับจากพ่อ ซึ่งความผิดปกตินี้เกิดขึ้นโดยบังเอิญกับเฉพาะอสุจิตัวนี้เท่านั้น ในร่างกายของพ่อและอสุจิตัวอื่นๆ ไม่ผิดปกติ โอกาสที่พ่อแม่คู่นี้จะมีลูกเป็นพราเดอร์ - วิลลี อีกในท้องถัดๆ ไปจะไม่ถึงร้อยละ 1

กลไกแบบที่ 2 พบร้อยละ 25 ของผู้ป่วยคือโครโมโซมคู่ที่ 15 ทั้งสองแท่งได้รับมาจากฝ่ายแม่ โดยไม่มีโครโมโซมคู่ที่ 15 จากพ่อมาเลย ความผิดปกตินี้มักจะเกิดขึ้นโดยบังเอิญเช่นกัน โอกาสที่พ่อ

แม่คู่นี้จะมีลูกเป็นพราเดอร์ – วิลลี อีกในท้องถัดๆ ไป จะไม่ถึงร้อยละ 1

กลไกแบบที่ 3 พบน้อยไม่ถึงร้อยละ 1 ของผู้ป่วย ซึ่งพบว่ายีนบางยีน (imprinting center, IC gene) ผิดปกติไป ถ้าเป็นแบบนี้โอกาสมีลูกเป็นพราเดอร์ – วิลลีอีกในท้องถัดๆ ไปจะสูงถึงร้อยละ 50

กลไกแบบที่ 4 พบน้อยมากไม่ถึงร้อยละ 1 ของผู้ป่วย ซึ่งพบว่ามี การย้าย/สลับที่ของโครโมโซมคู่ที่ 15 (ตำแหน่ง q 11-13) กับโครโมโซมอื่น ถ้าเป็นแบบนี้โอกาสมีลูกเป็นพราเดอร์ – วิลลีอีก น้อยกว่าร้อยละ 1 แต่มีโอกาสมีลูกที่มีความผิดปกติของโครโมโซมแบบอื่นได้

ลักษณะและอาการ

ผู้ป่วยกลุ่มอาการพราเดอร์ – วิลลี จะปรากฏ

ลักษณะและอาการที่สังเกตได้ ซึ่งลักษณะและอาการของผู้ป่วยที่สังเกตได้มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. สังเกตจากอาการภายนอกซึ่งมีเกณฑ์ ตามตาราง 1
2. จากการตรวจดีเอ็นเอโดยวิธีเมทิลเลชัน (DNA-based or SNRPN methylation-specific testing) ซึ่งมีความแม่นยำ ในการวินิจฉัยมากกว่า 98% หรือตรวจโครโมโซมโดยวิธีฟิช (FISH : fluorescence in-situ hybridization) ซึ่งมีความแม่นยำ 75%

ตาราง 1 ข้อสังเกตลักษณะที่อาจอยู่ในกลุ่มอาการพราเดอร์ - วิลลี

อายุที่พบในผู้ป่วย	ข้อสังเกตลักษณะที่ทำให้คิดว่าเป็นโรคนี
แรกเกิด - 2 ปี	1. ลำตัวอ่อนปวกเปียก ดูนมไม่ดี
2 - 6 ปี	1. ลำตัวอ่อนปวกเปียก และมีประวัติดูนมไม่ดีในขณะที่เป็นทารก 2. พัฒนาการช้าในทุกๆ ด้าน (กล้ามเนื้อมัดเล็กและกล้ามเนื้อมัดใหญ่ ภาษาคือความเข้าใจ)
6 - 12 ปี	1. ลำตัวอ่อนปวกเปียก และมีประวัติดูนมไม่ดีในขณะที่เป็นทารก 2. พัฒนาการช้าในทุกๆ ด้าน 3. กินจุมากและอ้วน อยากจะกินตลอดเวลา (จะอ้วนมากบริเวณลำตัว หากไม่ได้ควบคุมอาหาร)
13 ปีขึ้นไป	1. มีความบกพร่องทางสติปัญญา 2. กินจุมากและอ้วน อยากจะกินตลอดเวลา (จะอ้วนมากบริเวณลำตัว หากไม่ได้ควบคุมอาหาร) 3. ทั้งเพศชายและเพศหญิงจะเป็นหนุ่มเป็นสาวช้า เพศชายลูกอัณฑะและอวัยวะเพศมีขนาดเล็ก เพศหญิงประจำเดือนไม่สม่ำเสมอ ทั้งหญิงและชายมีพฤติกรรมติดติง เอาแต่ใจ ถ้าไม่ได้ตั้งใจจะอาละวาด ย้ำคิดย้ำทำเรื่องเดิมถามคำถามเดิมๆ

ที่มา : Cassidy, 2001

นอกจากนี้อาการที่ปรากฏของผู้ป่วยกลุ่มอาการ พราเดอร์ - วิลลี มีรายละเอียดดังนี้

1. ภาวะลำตัวอ่อนปวกเปียกในทารก ช่วงที่อยู่ในครรภ์ อาจมีประวัติว่าดื่มน้อย ไม่กลับหัวหรืออยู่ในท่าขวางไม่กลับตัวจึงต้องคลอดด้วยการผ่าคลอด น้ำหนักทารกมักจะปกติ เมื่อแรกเกิดเป็นเด็กที่ไม่ค่อยร้อง ดูนมช้าๆ เบา และทุกรายจะมีลำตัวอ่อนปวกเปียก นอนนิ่งๆ ร้องเสียงเบา การที่ดื่มน้อย และลำตัวอ่อนปวกเปียก เนื่องจากการควบคุมของสมองที่ผิดปกติไปแต่ไม่จัดว่าเป็นโรคของกล้ามเนื้อ แม้จะพบว่ามวลกล้ามเนื้อน้อยกว่าเด็กปกติอยู่บ้างเล็กน้อย อาการลำตัวอ่อนปวกเปียกจะค่อยๆ ดีขึ้นเรื่อยๆ ภายใน 6 เดือน แต่ก็ยังมีร่องรอยลำตัวอ่อนปวกเปียกเล็กน้อยจนเด็กโตขึ้น

2. พัฒนาการช้าด้านการใช้กล้ามเนื้อ พบได้ร้อยละ 90 - 100 ของผู้ป่วย โดยเฉพาะอายุที่สามารถทำได้มักช้าเป็น 2 เท่าของอายุปกติที่เด็กทั่วไปทำได้ เช่น เด็กปกตินั่งได้เมื่ออายุ 6 - 7 เดือน เดินได้เมื่ออายุ 12 - 13 เดือน แต่เด็กกลุ่มอาการ พราเดอร์ - วิลลี มักจะนั่งได้เมื่ออายุ 12 เดือน เดินได้เมื่ออายุ 24 เดือน เป็นต้น นอกจากนี้พัฒนาการด้านภาษามักจะช้ากว่าเด็กทั่วไป

3. ความบกพร่องทางสติปัญญา มีพัฒนาการและการพูดช้า ผลทดสอบระดับสติปัญญาหรือไอคิว (IQ) มักจะอยู่ในช่วงบกพร่องทางสติปัญญาระดับเล็กน้อย ร้อยละ 40 ของผู้ป่วยมีระดับสติปัญญาอยู่ในระดับก้ำกึ่ง (ก้ำกึ่งระหว่างปกติหรือน้อยกว่าปกติ) หรือในเกณฑ์ระดับล่างของเด็กปกติ ประมาณ

ร้อยละ 20 ของผู้ป่วยมีความบกพร่องทางสติปัญญาอยู่ในระดับปานกลาง

4. กินจุและอ้วน ช่วงอายุ 1 - 6 ปีขึ้นไป จะเริ่มกินเก่งและอ้วน มักอ้วนบริเวณลำตัวมากกว่าแขนขา (truncal or central obesity) สาเหตุของการกินเก่งเชื่อว่าเกิดจากความผิดปกติของสมองส่วนไฮโปทาลามัส ทำให้ไม่รู้จักอิ่ม พยายามที่จะเสาะหาหรือค้นหาของทุกอย่างที่กินได้ บางคนขโมยอาหารหรือเงินเพื่อไปซื้ออาหาร สาเหตุของความอ้วนเกิดจากการกินมากและร่างกายมีอัตราการเผาผลาญอาหารต่ำกว่าคนปกติ ซึ่งเพิ่มความเสี่ยงในการเป็นเบาหวาน

5. ปัญหาพฤติกรรม พบได้ร้อยละ 70 - 90 ของผู้ป่วย ได้แก่ ร้องอาละวาด ดื้อดึง ย้ำคิดย้ำทำกับพฤติกรรมเดิมๆ หลีกหนีงานตนเอง ขโมยอาหาร ปัญหาทางจิตประสาทพบได้ร้อยละ 5 - 10 ของผู้ป่วย

6. ลักษณะใบหน้าและมือ ได้แก่ รูปร่างคล้ายเม็ดตัวแอลมอนด์ ริมฝีปากบนบางและโค้งลงเหมือนกระจับ ขอบฝ่ามือด้านในตรงนิ้วขาพบได้ร้อยละ 30 ของผู้ป่วย อาจพบตาเหล่หรือหลังคุดได้ในบางราย แต่ลักษณะเหล่านี้เห็นไม่ชัดเจนเมื่อแรกเกิดหรือวัยทารก แต่จะชัดเจนขึ้นในเด็กโต ดังนั้นจึงไม่ควรนำมาเป็นประเด็นหลักเพื่อการวินิจฉัยในวัยเด็กเล็กหรือวัยทารก

7. การทำงานของต่อมเพศต่ำกว่าปกติ เนื่องจากรังไข่และลูกอัณฑะไม่สามารถสร้างฮอร์โมนเพศได้ตามปกติ หลังออกมาน้อยหรือหลัง

ไม่สม่ำเสมอ จึงทำให้ลักษณะทางเพศภายนอกไม่สมบุรณ์ เช่น ขนาดองคชาติและขนาดลูกอัณฑะเล็ก อัณฑะไม่ลงถุง ในเพศหญิงอาจพบแคมเล็กมีขนาดเล็กกว่าปกติ เมื่อเข้าวัยรุ่นน่าจะพบว่าเข้าสู่วัยหนุ่มสาวช้ากว่าทั่วไป เช่น เสียงไม่แตกหรือเต้านมไม่แตกพานเมื่อถึงวัย 9 – 10 ปี มีลูกยากหรือเป็นหมัน เนื่องจากเพศชายสร้างอสุจิได้น้อย และเพศหญิงมีประจำเดือนหรือการตกไข่ไม่สม่ำเสมอ

8. ตัวเตี้ย เด็กกลุ่มอาการพราเดอร์ - วิลลี จะเตี้ยกว่าคนในครอบครัว ในผู้ป่วยชาวตะวันตกความสูงของผู้ใหญ่โดยเฉลี่ย 155 เซนติเมตรในเพศชาย และ 148 เซนติเมตรในเพศหญิง แต่ยังไม่มีความสูงเฉลี่ยในคนเอเชียหรือคนไทย

9. ภาวะแทรกซ้อนอื่นๆ อาจพบได้สืบเนื่องจากการอ้วน ได้แก่ เบาหวาน หูดหายใจชั่วคราวเนื่องจากทางเดินหายใจถูกอุดกั้นในขณะหลับ โรคปอด (ความดันในปอดสูง) หัวใจโต

โรคอื่นๆ ที่อาจจะมีอาการคล้ายกลุ่มอาการพราเดอร์ - วิลลี ซึ่งแพทย์จะต้องตรวจให้แน่ใจว่าผู้ป่วยไม่ได้เป็นโรคเหล่านี้ ได้แก่

1. โรคของกล้ามเนื้อและระบบประสาท หรือโรคเซลล์ประสาทไขสันหลังฝ่อ ซึ่งจะทำให้ทารกมีลักษณะลำตัวอ่อนปวกเปียกตั้งแต่แรกเกิดได้

2. ในเด็กที่มีพัฒนาการช้า มีความบกพร่องทางสติปัญญา อ้วนและลักษณะทางเพศไม่สมบุรณ์ อาจพบได้ในโรคพันธุกรรมอื่น นอกเหนือจากพราเดอร์ - วิลลี เช่น โครโมโซมผิดปกติ เป็นต้น

ความสำคัญของการคัดกรอง

การคัดกรองผู้ป่วยกลุ่มอาการพราเดอร์ - วิลลี เบื้องต้นสามารถสังเกตอาการที่ปรากฏได้ตั้งแต่วัยทารก (ดวงฤดี วัฒนศิริชัยกุล. 2554) ในอดีตมีการใช้เกณฑ์ให้คะแนนเกณฑ์หลัก เกณฑ์รอง และเกณฑ์สนับสนุน (Susan Cassidy. 1997) แต่ต่อมาพบว่าเกณฑ์ดังกล่าวมีความแม่นยำไม่มากนัก จึงมีการปรับเกณฑ์และยกเลิกการคิดคะแนน ปัจจุบันแนะนำให้ใช้ข้อสังเกต ดังแสดงในตาราง 1 (Susan Cassidy. 2001) ซึ่งสามารถสังเกตลักษณะของเด็กที่อาจอยู่ในกลุ่มพราเดอร์ - วิลลี ได้ตั้งแต่แรกเกิด ทำให้เด็กเหล่านี้ได้รับการดูแลและช่วยเหลือตั้งแต่แรกเริ่มจากแพทย์และผู้ปกครองอย่างใกล้ชิดต่อไป

การจัดการศึกษา

เด็กกลุ่มอาการพราเดอร์ - วิลลี นอกจากจะได้รับการดูแลจากแพทย์ผู้เชี่ยวชาญแล้ว เด็กกลุ่มนี้จะต้องได้รับการจัดการศึกษาที่สอดคล้องและเหมาะสมกับความสามารถของเด็กแต่ละคน โดยเฉพาะด้านการศึกษาพิเศษ เนื่องจากเด็กกลุ่มนี้จะมีความล่าช้าด้านพัฒนาการและมีความบกพร่องทางสติปัญญาจึงส่งผลให้เด็กมีปัญหาในการเรียนรู้ด้านวิชาการ ดังนั้นเด็กกลุ่มอาการพราเดอร์ - วิลลี จึงต้องได้รับการช่วยเหลือตั้งแต่แรกเริ่มในทุกด้าน ทั้งการพัฒนา ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และภาษา (Barb Dorn, 2010) นอกจากนี้เด็กบางคนอาจมีปัญหาด้านการพูด เช่น การพูดไม่ชัด จึงจำเป็นที่จะต้องได้รับการประเมินและทดสอบการพูด หากพบว่าเด็กคนใดพูดไม่ชัดก็จะต้องได้รับบริการแก้ไข

การพูด ส่วนด้านพฤติกรรม เด็กบางคนมีพฤติกรรม ไม่เหมาะสม ดังนั้นจำเป็นที่ครู ผู้ปกครองและผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องร่วมมือกันในการจัดการพฤติกรรมที่ ไม่พึงประสงค์เพื่อปรับเปลี่ยนให้เด็กมีพฤติกรรมที่พึง ประสงค์ แต่สำหรับเด็กบางคนกลับมีความสามารถ พิเศษหรือพรสวรรค์ในบางด้าน เช่น ความสามารถ ในการต่อจิกซอว์ เด็กกลุ่มนี้จะมีทักษะการรับรู้จาก การเห็นได้ดี (Sims, Judith ; Ishmael Holly. 2010) ดังนั้นผู้ใกล้ชิด จึงต้องสังเกตและให้การส่งเสริมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามการ ดูแลช่วยเหลือเด็กกลุ่มนี้เป็นเรื่องสำคัญที่จะต้อง อาศัยความร่วมมือกันของทุกฝ่ายทั้งแพทย์ ครูการศึกษาพิเศษ ผู้ปกครอง ผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ เพื่อ พัฒนาความสามารถของเด็กแต่ละคนต่อไป

ในการจัดการเรียนการสอนนอกจากครูจะต้อง ประเมินความสามารถของเด็กเป็นประจำและอย่าง ต่อเนื่องเพื่อการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะ บุคคล (IEP : Individualized Education Plan) รวมทั้งการใช้เทคนิควิธีสอนต่างๆ เพื่อพัฒนาการ เรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคลแล้ว ยังมีสิ่งที่ครูควร ตระหนักสำหรับเด็กกลุ่มอาการ พราเดอร์ – วิลลี ที่เรียนอยู่ในชั้นเรียน (Terri Mauro. 2010) ดังนี้

1. เด็กกลุ่มอาการพราเดอร์ – วิลลี จะรับประทานอาหารมากหากไม่ได้รับการควบคุมดูแล อย่างใกล้ชิด ดังนั้นครูไม่ควรปล่อยให้เด็กรับประทานอาหารตามลำพัง

2. กรณีที่โรงเรียนมีกิจกรรมพิเศษเกี่ยวกับการ

ประกอบอาหาร ควรแจ้งให้ผู้ปกครองทราบเพื่อจะ ได้ปรับเรื่องปริมาณอาหารที่เด็กจะรับประทานที่ บ้านให้เหมาะสม

3. ครูควรทำความเข้าใจกับเพื่อนๆ ร่วมชั้นเรียน ของเด็กเกี่ยวกับลักษณะและพฤติกรรมของเด็กกลุ่ม อากาการพราเดอร์ – วิลลี

4. เด็กกลุ่มอาการพราเดอร์ – วิลลีแต่ละคนมี ลักษณะเฉพาะ หากพบว่าเด็กทำสิ่งใดที่ไม่เหมาะสม ครูควรให้คำแนะนำหรือตักเตือน

5. การสื่อสารระหว่างครูและผู้ปกครองเป็นสิ่ง ที่จำเป็น ดังนั้นเพื่อช่วยเหลือและดูแลเด็กจึงควรมี การกำหนดช่องทางหรือรูปแบบของการสื่อสาร เช่น การใช้สมุดสื่อสาร โทรศัพท์ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

การทำงานร่วมกันระหว่างครู ผู้ปกครอง และ ผู้เชี่ยวชาญ จึงเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อการจัดการศึกษาให้แก่เด็กกลุ่มอาการพราเดอร์ – วิลลี เพราะความร่วมมือของครอบครัวมีความ สำคัญต่อครูผู้สอนและผู้เชี่ยวชาญต่างๆ การที่จะ เข้าถึงความต้องการที่แท้จริงของนักเรียนจะต้องได้ ข้อมูลจากผู้ปกครองที่อยู่ใกล้ชิดเด็กมากที่สุด ดังนั้นครูและผู้ปกครองจึงต้องติดต่อสื่อสารกันอย่าง ต่อเนื่องและสม่ำเสมอจึงจะทำให้การช่วยเหลือเด็ก มีประสิทธิภาพ

ดวงฤดี วัฒนศิริชัยกุล

ดารณี ศักดิ์ศิริผล

บรรณานุกรม

ดวงฤดี วัฒนศิริชัยกุล. (2554). **พราเดอร์-วิลลี ซินโดรม (Prader – Willi Syndrome)**. สืบค้นเมื่อ 12 เมษายน 2554, จาก <http://gotoknow.org/blog/pws/142205>

ดวงฤดี วัฒนศิริชัยกุล และ พิมพ์ สุวรรณรัตน์. (2551). **คู่มือการดูแลผู้ป่วยกลุ่มอาการพราเดอร์ – วิลลี (Prader - Willi)**. กรุงเทพฯ : ชมรมกลุ่มอาการพราเดอร์ - วิลลี แห่งประเทศไทย.

Barb Dorn. (2010). **Information for School Staff: Supporting the Student Who Has Prader-Willi Syndrome**. (Online). Available : <http://www.pwsausa.org/Educator/InfoSchool.htm> Retrieved April 10, 2010.

Gary Wolfe. (2010). **A Ceaseless Hunger: The Prader-Willi Syndrome**. (Online). Available : http://www.clpmag.com/issues/articles/2003-08__02.asp Retrieved April 10, 2010.

Meral Gunay-Aygun, Stuart Schwartz, Shauna Heeger, Mary Ann O'Riordan and Suzanne B. Cassidy. **The Changing Purpose of Prader-Willi Syndrome Clinical Diagnostic Criteria and Proposed Revised Criteria**. Pediatrics 2001;108:e92 DOI: 10.1542/peds.108.5.e92

Sims, Judith; Ishmael Holly. (2010). **Prader-Willi Syndrome**. (Online). Available : http://www.encyclopedia.com/topic/Prader-Willi__syndrome.aspx Retrieved April 14, 2010.

Terri Mauro. (2010). **Preparing the School for Your Child with Prader-Willi Syndrome**. (Online). Available : <http://specialchildren.about.com/od/praderwillisyndrome/a/PWSschool.htm> Retrieved April 14, 2010.

Susan Cassidy (1997)

ห้องปฏิบัติการโรงฝึกงาน

ความหมาย

ห้องปฏิบัติการโรงฝึกงาน (Shop) หมายถึง ห้องที่ให้ผู้เรียนวิชาภาคปฏิบัติงานได้ใช้ปฏิบัติงาน เช่น งานไม้ งานปั้น งานโลหะ งานไฟฟ้า งานยนต์ งานอิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ

ชนิดของห้องปฏิบัติการโรงฝึกงาน

แบ่งออกได้ 3 ชนิด คือ

1. ห้องปฏิบัติการโรงฝึกงานทั่วไป (general shop) เป็นการรวมงานทุกแขนงไว้ด้วยกัน เช่น งานไม้ งานโลหะ งานปั้นดิน งานไฟฟ้า งานยนต์ ฯลฯ ห้องปฏิบัติการโรงฝึกงานทั่วไปนี้มักจัดกันในโรงเรียนประถมศึกษา มัธยมศึกษา

2. ห้องปฏิบัติการโรงฝึกงานเฉพาะทั่วไป (general unit shop) เป็นการรวมงานที่คล้ายคลึงกันหรือใกล้เคียงกัน ใช้เครื่องมือด้วยกันได้ รวมเข้าไว้ด้วยกัน มีห้องเก็บเครื่องมือร่วมกัน เช่น โรงฝึกงานช่างโลหะ มีการทำโลหะแผ่น การบัดกรี การกลึงเหล็ก การตีเหล็ก เป็นต้น ห้องปฏิบัติการโรงฝึกงานเฉพาะทั่วไปนี้มักจัดกันในวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม คณะวิศวกรรมศาสตร์ในระยะเริ่มต้นที่ยังมีนักศึกษามากนัก

3. ห้องปฏิบัติการโรงฝึกงานเฉพาะ (unit shop) มีแขนงของงานชนิดเดียวไม่ปนกับงานอื่นๆ เช่น ห้องปฏิบัติการโรงฝึกงานไม้ ห้องปฏิบัติการโรงฝึกงานช่างเครื่องยนต์ ห้องปฏิบัติการโรงฝึกงานช่างไฟฟ้า เป็นต้น ห้องปฏิบัติการโรงฝึกงานเฉพาะ

นี้มักจัดกันในวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม คณะวิศวกรรมศาสตร์ที่มีนักศึกษามากขึ้น มีสาขาวิชาหลายสาขาวิชา มีเครื่องมือเครื่องจักรมากขึ้น

ห้องปฏิบัติการโรงฝึกงานเฉพาะ

ส่วนประกอบของห้องปฏิบัติการโรงฝึกงาน

ห้องปฏิบัติการโรงฝึกงานชนิดใดก็ตาม ควรมีส่วนประกอบ ดังนี้

1. บริเวณที่ทำงานของผู้เรียน ประกอบด้วย โต๊ะปฏิบัติงาน ให้ผู้เรียนปฏิบัติงานได้เพียงพอ ไม่แออัดเกินไป

2. บริเวณที่ว่างสำหรับผู้ประกอบงาน ควรมีที่ว่างไว้บ้างเพื่อประกอบงานชิ้นใหญ่ ๆ

3. บริเวณที่วางเครื่องจักร ควรแยกไว้มุมใดมุมหนึ่งของห้องปฏิบัติการโรงฝึกงาน และมีที่ว่างระหว่างเครื่องจักรแต่ละเครื่องพอสมควร

4. บริเวณห้องเก็บเครื่องมือ ประกอบด้วยตู้เก็บเครื่องมือ แผงเก็บเครื่องมือ ชั้นเก็บเครื่องมือ เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย และสะดวกกับการเก็บและหยิบมาใช้

5. บริเวณห้องเก็บวัสดุ ควรอยู่ใกล้ประตูทางเข้าออกเพื่อสะดวกกับการขนวัสดุมาเก็บไว้ และควรมีชั้นสำหรับเก็บวัสดุแต่ละประเภทด้วย

6. บริเวณทำการสาธิต ควรมีบริเวณกว้างขวางพอสมควรที่ให้ผู้เรียนมองเห็นการสาธิตของครูอาจารย์ได้ทั่วถึง

7. บริเวณห้องพัสดุ ควรมีห้องพัสดุเป็นสัดส่วนอยู่มุมใดมุมหนึ่งของห้องปฏิบัติการโรงฝึกงาน สามารถมองเห็นภายนอกได้ทั่วถึง มีโต๊ะทำงาน มีชั้นวางหนังสือและระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ

8. บริเวณห้องน้ำ ห้องส้วม ควรอยู่มุมใดมุมหนึ่งของห้องปฏิบัติการโรงฝึกงานเพื่อให้ผู้เรียนใช้ได้สะดวก และมีอ่างล้างมือด้วย

9. บริเวณตู้เก็บเสื้อผ้าและหนังสือของผู้เรียน เพื่อใช้เก็บเสื้อคลุมหรือกระเป๋าหนังสือของผู้เรียน

ตู้เก็บเสื้อผ้าและหนังสือของผู้เรียน

10. บริเวณที่ตั้งแสดงผลงานที่เป็นตัวอย่างของผู้เรียน โดยทำเป็นตู้ติดผนังเพื่อนำผลงานที่เป็นตัวอย่างของผู้เรียนมาแสดงไว้

อย่างไรก็ตามส่วนประกอบของห้องปฏิบัติการโรงฝึกงานขึ้นอยู่กับงบประมาณและขนาดของห้องปฏิบัติการโรงฝึกงานด้วย ถ้าหากมีบริเวณต่างๆครบถ้วนทั้ง 10 บริเวณจะสมบูรณ์ที่สุด

การเก็บรักษาเครื่องมือเครื่องใช้

การเก็บรักษาเครื่องมือเครื่องใช้ให้เป็นระเบียบหยิบใช้ได้สะดวก ไม่สูญหาย จะทำได้ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. แผงเครื่องมือ (tool panel) ทำเป็นแผงด้วยไม้แผ่น หรือใช้กระดาษอัดมีรู แล้วเอาเครื่องมือแขวนไว้ สามารถหยิบใช้ได้ง่าย

แผงเครื่องมือ (tool panel)

2. ตู้เครื่องมือ (tool cabinet) เหมือนกับแผงเครื่องมือ แต่เป็นตู้ปิดเปิดได้

3. ห้องเก็บเครื่องมือ (tool room) คือทำเป็นห้องเก็บเครื่องมือโดยเฉพาะ แล้วทำแผงเครื่องมือหรือชั้นเก็บเครื่องมือไว้ที่ฝาห้องบ้าง บนพื้นห้องบ้าง ทำให้เก็บเครื่องมือได้เป็นระเบียบเรียบร้อยและสูญหายยาก

ห้องเก็บเครื่องมือ

4. แผงเครื่องมือเคลื่อนที่ (tool mobile unit) คือทำเป็นล้อเลื่อน สามารถเคลื่อนที่ได้ อาจทำเป็นแผง 2 แผงจดเข้าหากันก็ได้ นับว่าสะดวกในการ

เคลื่อนที่เครื่องมือไปใช้ในที่ต่าง ๆ ของบริเวณห้องปฏิบัติการโรงฝึกงาน

5. หีบเก็บเครื่องมือ (tool kit) คือทำเป็นหีบเก็บเครื่องมือเป็นชุด ๆ หรือเป็นเครื่องมือของนักเรียนแต่ละคน ทำให้นักเรียนรู้จักรักษาเครื่องมือของตนได้เป็นอย่างดี

หีบเก็บเครื่องมือและแผงเครื่องมือ

ข้อปฏิบัติในขณะที่ทำงานในห้องปฏิบัติการโรงฝึกงาน

1. ต้องให้ผู้เรียนมีงานทำตลอดเวลาในชั่วโมงปฏิบัติงาน
2. พยายามให้ผู้เรียนมีความสนใจในงานที่ทำมากที่สุด เพื่อที่จะได้ไม่หันไปก่อความวุ่นวายหรือเล่นกันหรือไปทำงานอื่น
3. ให้ผู้เรียนรู้ค่าของเวลา เพื่อจะได้ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ในการทำงาน
4. ครูอาจารย์ต้องทำตนให้เป็นที่นับถือของผู้เรียนเพื่อที่ผู้เรียนจะได้เชื่อฟังคำสั่งคำแนะนำของครูอาจารย์

5. ครูอาจารย์ต้องมีความสามารถในการสาธิตการทำงานให้ผู้เรียนดู รวมทั้งเอาใจใส่ดูแลและให้คำแนะนำในการปฏิบัติงานของผู้เรียนตลอดเวลาที่ผู้เรียนปฏิบัติงานในห้องปฏิบัติการโรงฝึกงานอย่างทั่วถึง ผู้เรียนจึงจะสนใจเรียนและปฏิบัติงาน

6. สภาพการทำงานในห้องปฏิบัติการโรงฝึกงานจะต้องดี เช่น มีเครื่องมือเครื่องใช้เพียงพอ และใช้งานได้คืออยู่เสมอ เพราะถ้ามีไม่เพียงพอกับจำนวนผู้เรียน หรือใช้การไม่ได้ดี ผู้เรียนจะขาดวินัยว่างงานหรือเล่นกัน นอกจากนี้ในห้องปฏิบัติการโรงฝึกงานควรมีสว่างเพียงพอ อากาศไม่ร้อนเกินไป มีความสะอาดต่าง ๆ อย่างเพียงพอ

สภาพทั่วไปที่ทำให้เกิดอุบัติเหตุในห้องปฏิบัติการโรงฝึกงาน

อุบัติเหตุในห้องปฏิบัติการโรงฝึกงานจะเกิดขึ้นได้ อันเนื่องมาจากเหตุต่อไปนี้

1. ความไม่ถูกต้องของห้องปฏิบัติการโรงฝึกงานและเครื่องมือ เช่น

1.1 ตัวห้องปฏิบัติการโรงฝึกงานมีเพดานต่ำเกินไป

1.2 แสงสว่างไม่เพียงพอ

1.3 เครื่องมือเครื่องจักรชำรุด การเก็บเครื่องมือไม่ถูกต้อง

1.4 เครื่องจักรไม่ดี อาจวางหรือติดตั้งเครื่องจักรไม่ถูกวิธี เช่น ไม่มีเขตอันตราย สายพานของเพลามีที่กำบัง ส่วนประกอบของเครื่องจักรไม่มีที่กำบัง ฯลฯ

2. การสอนในห้องปฏิบัติการโรงฝึกงานไม่ดี เช่น

2.1 ตัวครูมีความรู้ไม่พอในการใช้เครื่องมือ

2.2 การสอนเกี่ยวกับทักษะเบื้องต้นแก่นักเรียนไม่เพียงพอ

2.3 ครูอาจารย์ไม่ดูแลผู้เรียนทำงานนอกเวลา

2.4 ปล่อยให้ผู้เรียนใช้เครื่องมือเครื่องจักรโดยปราศจากการดูแลจากครู

2.5 ครูอาจารย์ไม่ได้สร้างนักเรียนให้เกิดความรู้สึกที่มีต่อความปลอดภัย เช่น ก่อนจะใช้เครื่องมือเครื่องจักรจะต้องตรวจตราอย่างละเอียดว่ามันทำงานได้ตามปกติหรือไม่ เป็นต้น

2.6 ตัวครูอาจารย์ลืมตรวจตราเครื่องมือ

2.7 ตัวครูอาจารย์ไม่ได้ให้เครื่องมือป้องกัน

อุบัติเหตุแก่ผู้เรียน

3. พฤติกรรมของมนุษย์ที่ไม่ปลอดภัย เช่น

3.1 ผู้เรียนมีนิสัยประมาท เลินเล่อ

3.2 ผู้เรียนผิดปกติทางร่างกายและจิตใจ

เช่น ตกใจง่าย มือสั่น ร่างกายไม่สมประกอบ สายตาสั้น ฯลฯ

จากสาเหตุของอุบัติเหตุที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ถ้าหากครูพยายามหาทางป้องกัน ก็จะทำให้อุบัติเหตุมีน้อยลงได้

ความปลอดภัยในห้องปฏิบัติการโรงฝึกงาน

เพื่อความปลอดภัยในห้องปฏิบัติการโรงฝึกงาน ควรพิจารณาการจัดห้องปฏิบัติการโรงฝึกงานดังนี้

1. เครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ ควรจัดเก็บไว้ใน

ตู้อุปกรณ์ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย แยกประเภท อุปกรณ์ต่างๆ

2. น้ายาเคมีหรือสารเคมีต่างๆ จะต้องมียี่ห้อติดไว้ที่ขวดหรือภาชนะที่บรรจุทุกใบ

3. ผู้เรียนจะต้องได้รับคำแนะนำจากครูอาจารย์ ก่อนการใช้อุปกรณ์หรือสารเคมีต่างๆ และมีการวางระเบียบ และข้อบังคับในการใช้ห้องปฏิบัติการโรงฝึกงานอย่างรัดกุม

4. ควรจัดอุปกรณ์ให้เพียงพอกับจำนวนผู้เรียน จัดให้มีเครื่องมือป้องกันอันตรายตามชนิดของงาน เช่น หมวก หน้ากาก แว่นกันแสง ถุงมือ รองเท้า เป็นต้น และหมั่นตรวจตราอุปกรณ์หรือเครื่องมือต่างๆ ให้อยู่ในสภาพใช้งานได้เสมอ หากชำรุดเสียหาย ต้องรีบแก้ไข

5. ควรมีการควบคุมและดูแลเกี่ยวกับเรื่องไฟฟ้า หรืออุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าต่างๆ รวมทั้งควบคุมดูแลเรื่องเครื่องแต่งกายให้รัดกุม และอาจห้ามใช้เครื่องประดับบางอย่าง เช่น แหวน สร้อยคอ เป็นต้น

6. ภายในห้องควรมีแสงสว่างเพียงพอ

7. ในห้องควรมีการระบายถ่ายเทอากาศ มีช่องระบายลมและพัดลมไล่อากาศเสียออก

8. ควรมีอ่างล้างมือ ก๊อกน้ำ และสบู่ไว้ใช้ภายในห้อง

9. ควรมีอุปกรณ์ดับเพลิงขั้นต้นติดไว้ในห้องปฏิบัติการโรงฝึกงาน

10. ห้องปฏิบัติการโรงฝึกงานควรสร้างด้วยวัสดุ

ทนไฟ โดยเฉพาะกำแพงและฝ้าผนังห้อง

11. เวลาใช้เครื่องจักรควรใช้คนเดียว

12. ไม่เติมน้ำมันเครื่อง หรือทำความสะอาด หรือเปลี่ยนความเร็วขณะที่เครื่องจักรกำลังทำงาน

13. เครื่องมือที่ตำชำรุดหรือหลุดหายไม่มีตำ ไม่ควรใช้ เครื่องมือมีคมเวลาจับอย่าจับตรงคม อย่าเอาของมีคมใส่กระเป๋า ไม่ควรใช้เครื่องมือหลวม ๆ และไม่ทิ้งเครื่องมือไว้บนพื้น

14. ไม่ควรใช้น้ำมันเบนซินใกล้ ๆ กับไฟ

15. ขณะที่ผู้เรียนทำงานมือจะต้องสะอาด ไม่เปื้อนน้ำมันหรือของสิ่งง่าย

16. เมื่อยกหรือหยิบไม้หรือของที่หนักควรใช้ถุงมือ

ถ้าหากจัดห้องปฏิบัติการโรงฝึกงานได้ทั้ง 16 ข้อนี้ จะทำให้ผู้เรียนเกิดความปลอดภัยในการปฏิบัติงานอย่างแน่นอน

สรุป

สถาบันการศึกษาทั้งโรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา วิทยาลัยและมหาวิทยาลัย ที่จัดการเรียนการสอนวิชาที่มีการปฏิบัติงาน จำเป็นต้องใช้เครื่องมือเครื่องจักรด้วย ควรจัดให้มีห้องปฏิบัติการโรงฝึกงาน เพื่อให้การปฏิบัติงานของผู้เรียนดำเนินการไปด้วยดีและมีประสิทธิภาพ เป็นคนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็นต่อไป

หวน พันธุพันธ์

บรรณานุกรม

บุญฉวี พรหมไพบรณกิจ. (2501). “ห้องปฏิบัติงานหัตถศึกษา,” ใน **คู่มือการอบรมหัตถศึกษา**. กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ.

ทวน พิณรุฬพันธ์. **หัตถศึกษาแขนงต่าง ๆ**. จาก http://kids-d.swu.ac.th/dspace/bitstream/123456789/1789/1/handicraft__education.pdf

สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๔.

ทวน พิณรุฬพันธ์. **หัตถศึกษาแขนงต่าง ๆ**. พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดโอเดียนสโตร์, 2508.

ห้องปฏิบัติการหรือโรงฝึกงาน. จาก <http://www.ipesp.ac.th/learning/supitcha/html/J9-2-4.html>

สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๔.

การทดสอบทางจิตวิทยา

ความหมาย

การทดสอบและการประเมินทางจิตวิทยา (Psychological Testing and Assessment) หมายถึง เครื่องมือวัดลักษณะทางด้านจิตใจ และพฤติกรรมของบุคคล มีทั้งแบบทดสอบที่เป็นมาตรฐานและไม่เป็นมาตรฐาน

ความเป็นมา

ในต้นศตวรรษที่ 19 ได้มีการพัฒนาเครื่องมือต่างๆ ทางจิตวิทยาเพื่อศึกษาความแตกต่างระหว่างบุคคลเกี่ยวกับประสาทรับความรู้สึกและการเคลื่อนไหว ความสามารถทางการคิด เซวานน์ปัญญา อารมณ์ ความรู้สึก โดยมุ่งเน้นการวัด

1. ความสามารถในการรับรู้เกี่ยวกับเรื่องเวลา ระยะทาง เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น
2. ความสามารถในการเคลื่อนไหว
3. สภาพจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก โดยใช้การสังเกตเป็นวิธีการวัดซึ่งผู้สังเกตจะต้องได้รับการฝึกฝนในการสังเกตอย่างเป็นระบบว่าจะสังเกตอะไร สังเกตอย่างไร จะสังเกตบ่อยครั้งเพียงใด และจะประเมินผลการสังเกตอย่างไร

สำหรับบุคคลที่มีบทบาทสำคัญและเป็นผู้บุกเบิกเกี่ยวกับการสร้างแบบทดสอบทางจิตวิทยา (psychological tests) เช่น

1. ค.ศ.1905 อัลเฟรด บิเน็ต (Alfred Binet) และ ทีโอดอร์ ซิมอน (Theodore Simon) ได้พัฒนาแบบทดสอบเซวานน์ปัญญาสำหรับเด็กที่มีปัญหาการเรียนโดยเน้นเกี่ยวกับการวัดความ

สามารถในการตัดสินใจ ความสามารถในการเข้าใจ และความมีเหตุผล และในปี ค.ศ.1908 ได้ปรับปรุงแบบทดสอบเซวานน์ปัญญาดังกล่าวและใช้ชื่อใหม่ว่า "The 1908 Revision of the Binet - Simon Intelligence Scale" สำหรับเด็กอายุ 3 - 13 ปี เพื่อศึกษาอายุสมอง (mental age) ของแต่ละบุคคล และหลังจากนั้นได้มีการปรับปรุงอีกหลายครั้งและปัจจุบันขยายการวัดไปจนถึงวัยผู้ใหญ่

2. ชาร์ลส์ สเปียร์แมน (Charles Spearman) เป็นผู้บุกเบิกเกี่ยวกับทฤษฎีทดสอบ (Test Theory)

3. เอ็ดเวิร์ด ธอร์นไดค์ (Edward Thorndike) เป็นผู้สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ (Achievement Tests)

4. เลวิส เทอร์แมน (Lewis Terman) เป็นผู้สร้างแบบทดสอบเซวานน์ปัญญา

5. โรเบิร์ต วูดเวิร์ท (Robert Woodworth) และ เฮร์แมน รอร์สชัค (Herman Rorschach) ได้สร้างเครื่องมือวัดบุคลิกภาพ

6. อี.เค. สตรอง จูเนียร์ (E.K. Strong Jr.) ได้สร้างแบบวัดความสนใจในอาชีพ

7. อาร์เธอร์ โอทิส (Arthur Otis) ได้สร้างแบบทดสอบเซวานน์ปัญญาเป็นกลุ่ม เป็นต้น

นอกจากนี้ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 1 จนถึงปัจจุบันได้มีผู้พัฒนาแบบทดสอบต่างๆ มากมาย โดยยึด Item - Response Theory ที่เน้นความสัมพันธ์ของการตอบแต่ละข้อ (response to individual items) รวมทั้งมีการตรวจสอบระดับความยากง่ายมีการให้คะแนน การแปลผล และการตีความหมายของคะแนนของผลการทดสอบ

วัตถุประสงค์สำคัญของการทดสอบทางจิตวิทยา

วัตถุประสงค์สำคัญของการทดสอบทางจิตวิทยา คือเพื่อประเมินพฤติกรรมความสามารถด้านการรู้คิด อารมณ์ความรู้สึก บุคลิกภาพ และทักษะต่างๆของแต่ละบุคคล หรือกลุ่มเพื่อช่วยในการวินิจฉัย พิจารณา ลงความเห็น ทำนาย และตัดสินใจเกี่ยวกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้นๆ

ความหมายของแบบทดสอบทางจิตวิทยา

ความหมายของแบบทดสอบและแบบทดสอบทางจิตวิทยา มีดังนี้ (Anastasi and Urbina, 1989 ; Stanley and Hopkins, 1978 ; อุทุมพร (ทองอุไทย) จามรมาน 2537)

แบบทดสอบ (test) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการตรวจสอบหรือใช้วัดสิ่งที่ต้องการวัดเป็นเครื่องมือที่กระตุ้นสมองให้แสดงพฤติกรรมออกมาในเชิงความสามารถของบุคคลนั้นๆ เป็นเครื่องมือที่ใช้วัดพฤติกรรมด้านการรู้คิด, ความสามารถทางสมอง ความรู้ คักยภาพ เชาวนปัญญา ความถนัด บุคลิกภาพ และทักษะต่างๆ ของบุคคล หรือกลุ่มบุคคล

แบบทดสอบทางจิตวิทยา เป็นเครื่องมือที่เป็นปรนัยและเป็นมาตรฐานที่ใช้วัดตัวอย่างพฤติกรรมแบบทดสอบทางจิตวิทยาก็คล้ายกับแบบทดสอบทางวิทยาศาสตร์แขนงต่างๆ ที่ต้องศึกษาจากตัวอย่างพฤติกรรม โดยเลือกเฟ้นอย่างระมัดระวังจากพฤติกรรมของบุคคล และแบบทดสอบใดจะครอบคลุมพฤติกรรมที่ต้องการจะศึกษาได้ทั่วถึงเพียงใต้นั้นย่อมขึ้นกับจำนวนและลักษณะข้อกระทง (item) ในตัวอย่างนั้น

แบบทดสอบทางจิตวิทยามีทั้งแบบทดสอบมาตรฐาน (standardized test) และแบบทดสอบที่นักวิจัยหรือครูผู้สอนสร้างขึ้นเอง (researcher or teacher-made-test) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือวัดในสิ่งที่ต้องการวัดเพื่อนำมาใช้ในงานวิจัยหรือในการปรับปรุงการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียน

หลักการสร้างหรือพัฒนาแบบทดสอบทางจิตวิทยา

หลักการสร้างหรือพัฒนาแบบทดสอบทางจิตวิทยาที่สำคัญคือจะทำอย่างไรจึงจะสามารถสร้างข้อคำถามหรือข้อสอบให้สามารถวัดในสิ่งที่ต้องการวัดซึ่งสอดคล้องกับ อุทุมพร (ทองอุไทย) จามรมาน (2535) ที่กล่าวว่าหลักการสร้างข้อสอบคือทำอย่างไรจึงจะให้ข้อสอบหรือข้อคำถามที่สร้างขึ้นสะท้อนความจริงของสิ่งที่วัด เช่น ข้อสอบนี้สะท้อนความรู้ความสามารถที่แท้จริงของผู้ตอบหรือข้อสอบนี้สะท้อนทักษะที่แท้จริงของผู้ตอบ การสร้างข้อสอบเพื่อสะท้อนความจริงดังกล่าวอยู่ที่การวางแผนและดำเนินการสร้างที่เป็นระบบ

หลักการพัฒนาแบบทดสอบทางจิตวิทยาจะต้องคำนึงถึงเรื่อง ต่อไปนี้

1. ลักษณะของสิ่งที่ต้องการจะวัด
2. ลักษณะของบุคคลที่ต้องการวัดซึ่งอาจจะเป็นเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ หรือวัยผู้สูงอายุ
3. ลักษณะของแบบทดสอบทางจิตวิทยาและคุณภาพของแบบทดสอบที่จะใช้วัด
4. ประโยชน์ที่จะนำแบบทดสอบทางจิตวิทยาไปใช้ในงานใดงานหนึ่งตามเป้าหมายที่กำหนด

คุณลักษณะที่สำคัญของแบบทดสอบทางจิตวิทยา

แบบทดสอบต่างๆ ที่สร้างขึ้นจะต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายในการวัด สิ่งที่ต้องการวัดและลักษณะของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ต้องการวัดหรือที่จะถูกทดสอบ สภาพการณ์ของการทดสอบต้องทำให้เป็นมาตรฐาน ประกอบคำอธิบาย คำแนะนำ วิธีดำเนินการสอบ วัสดุเฉพาะ เช่น ตัวแบบทดสอบที่จะนำมาใช้ในการทดสอบ การกำหนดเวลา การพูดแนะนำ ผู้รับการทดสอบ การสาธิตให้ดูก่อนการสอบจริง (ถ้ามี) วิธีตอบข้อสงสัยของผู้รับการทดสอบ อัตราความเร็วของการพูด น้ำเสียงที่พูด การออกเสียงสูงต่ำ วรรคตอนของการพูดหรือการอ่าน และการแสดงออกทางสีหน้าของผู้ดำเนินการสอบ ดังนั้น

1. แบบทดสอบจะต้องประกอบด้วยข้อสอบ (test items) จำนวนหนึ่ง ซึ่งข้อสอบนั้นหมายถึงข้อความหรือข้อคำถามที่เกี่ยวข้องกับจุดมุ่งหมายในการทดสอบและเนื้อหาสาระที่ทดสอบเฉพาะอย่าง ตลอดทั้งยังเกี่ยวข้องกับบุคคลที่จะถูกทดสอบ กล่าวคือ ข้อสอบที่สร้างขึ้นจะต้องสามารถตรวจสอบลักษณะของสิ่งที่ต้องการจะวัดและลักษณะของบุคคลที่ต้องการวัดตามจุดมุ่งหมายนั้นๆ

2. แบบทดสอบที่ดีจะต้องมีทั้งความตรง (validity) และความเที่ยง (reliability) เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เชื่อถือได้

2.1 ความตรงของแบบทดสอบ (test validity) จะช่วยให้ตรวจสอบได้ว่าแบบทดสอบที่สร้างขึ้นนั้น วัดสิ่งที่มุ่งวัดหรือสิ่งที่ต้องการวัดได้แค่ไหน

2.2 ความเที่ยงของแบบทดสอบ (test reliability) ความเที่ยง หมายถึง คุณสมบัติที่แสดงว่าการวัดสิ่งที่ต้องการวัดไม่ว่าจะวัดกี่ครั้งหรือวัดใน

สภาพการณ์วัดที่แตกต่างกันไปก็ยังคงได้ผลการวัดคงเดิม (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2552)

3. แบบทดสอบทางจิตวิทยาที่สร้างขึ้นจะต้องทำให้เป็นมาตรฐานซึ่งหมายถึงวิธีดำเนินการทดสอบและการให้คะแนนจะต้องเป็นมาตรฐาน กล่าวคือไม่ว่าจะนำแบบทดสอบนั้นมาใช้กี่ครั้งก็ตาม วิธีดำเนินการทดสอบและการให้คะแนนจะต้องเป็นอย่างเดียวกัน อีกทั้งหากต้องการนำคะแนนของแต่ละคนมาเปรียบเทียบกัน สภาพการณ์สอบก็ต้องเหมือนกันด้วย

นอกจากนี้การทำแบบทดสอบทางจิตวิทยาที่สร้างขึ้นให้เป็นมาตรฐานคือการทำเกณฑ์ปกติหรือปกติวิสัย (Norm) ซึ่งอาจจะมีทั้งปกติวิสัยของกลุ่มตัวอย่าง (Sample Norms) ปกติวิสัยอายุ (Age Norms) ปกติวิสัยเพศ (Gender Norms) ปกติวิสัยระดับชั้น (Grade Norms) สำหรับกระบวนการในการหาปกติวิสัยนั้นจะต้องนำแบบทดสอบที่ได้หาค่าความตรง ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเที่ยง แล้วไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ (จำนวน) ที่เป็นตัวแทนของบุคคลที่กลุ่มตัวอย่างต้องการทดสอบ กลุ่มตัวอย่างนี้ถือเป็นกลุ่มตัวอย่างมาตรฐานที่นำมาหาปกติวิสัย ซึ่งปกติวิสัยนี้ไม่เพียงแต่จะบอกถึงค่าเฉลี่ยของสิ่งที่ต้องการวัดเท่านั้นแต่ยังบอกถึงความถี่สัมพัทธ์ (relative frequency) ของการเบี่ยงเบนระดับต่างๆ ที่อยู่เหนือกว่าหรือต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ยอีกด้วย

กล่าวโดยสรุป ปกติวิสัยจะต้องบอกถึงตำแหน่งของแต่ละบุคคลด้วยการอ้างอิงถึงกลุ่มตัวอย่างมาตรฐานหรือกลุ่มตัวอย่างปกติ

ขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบ

ตัวอย่างขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบเชาวน์อารมณ์

บรรณานุกรม

- นางลักษณ์ วิรัชชัย. (2552). **วิจัยและสถิติ : คำถามชวนตอบ**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. (2545). **แนวคิดในการพัฒนาเครื่องมือแนะแนว**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมาธิราช.
- อุทุมพร (ทองอุไทย) จามรมาน. (2535). **ข้อสอบ : การสร้างและการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วน
จำกัด ฟีนนี่พับบลิชชิ่ง.
- อุทุมพร จามรมาน. (2537). **ทฤษฎีการวัดทางจิตวิทยา**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ฟีนนี่พับบลิชชิ่ง.
- Aiken, Lewis R. and Groth-Marnet, Gray. (2006). **Psychological Testing and Assessment**.
Boston : Pearson Education Group.
- Anastasi, Anne and Urbina, P, (1989). **Study Guide : Psychological Testing**. New York
: Macmillan Publishing Company.
- Stanley, J.C. and Hopkins, K.D. (1978). **Educational and Psychological Measurement
and Evaluation**. New Delhi : Prentice - Hall of India.

ขนาดของผลการทดลอง

ความหมาย

ขนาดของผลการทดลอง (Experiment Effect Size ใช้ตัวย่อว่า E.E.S. หรือ E.S) หมายถึง ค่าดัชนีมาตรฐานที่แสดงขนาดของผลการทดลองซึ่งเกิดจากอิทธิพลของตัวแปรจัดกระทำหรือตัวแปรอิสระที่มีต่อตัวแปรตาม โดยคำนวณจากอัตราส่วนระหว่างผลต่างค่าเฉลี่ยกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกับค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มควบคุม

ความเป็นมา

จีน วี แกลส (Gene V. Glass) เสนอแนวคิดเรื่องขนาดของผลการทดลอง เมื่อปี ค.ศ.1978 เพื่อใช้ประมาณขนาดของผลการทดลอง (treatment effect) ของการวิจัยเชิงทดลองแต่ละเรื่องใช้เปรียบเทียบขนาดของผลการทดลองหลายๆเรื่อง และเพื่อประโยชน์ในการศึกษาหาข้อค้นพบใหม่จากงานวิจัยหลายๆ เรื่องที่ศึกษาปัญหาเดียวกัน ซึ่งเป็นการสังเคราะห์การวิจัย (meta analysis ภาษาไทยใช้คำว่า การวิเคราะห์ห่อภิมาณ ซึ่งถอดเป็นภาษาไทยโดย ผศ.ดร. ปรีชา ธรรมมา)

ความคิดเกี่ยวกับขนาดของผลการทดลอง

ในการออกแบบการทดลองเพื่อศึกษาผลของตัวแปรต้นที่มีต่อตัวแปรตาม เช่น การอภิปรายผลการสอบทันทีภายหลังทดสอบจะมีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหรือไม่ การจะตอบปัญหาการวิจัยนี้ได้ต้องออกแบบการวิจัยเชิงทดลองโดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสุ่มมาจากประชากร แล้วสุ่มตัวอย่างแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม กลุ่มที่หนึ่งเรียกว่า *กลุ่ม*

ควบคุม อีกกลุ่มหนึ่งเรียกว่า *กลุ่มทดลอง* กลุ่มทดลองจะได้รับตัวแปรต้นที่วิจัย เช่น ในกลุ่มทดลองสอนแล้วสอบ สอบเสร็จแล้วอภิปรายผลการสอบทันที ส่วนกลุ่มควบคุมก็จะได้รับการสอนอย่างเดียวกับกลุ่มทดลองและมีการสอบด้วยแบบทดสอบอย่างเดียวกันกับกลุ่มทดลอง แต่กลุ่มทดลองนี้เมื่อสอบเสร็จจะได้รับการเฉลยข้อสอบให้รู้คำตอบที่ถูกต้องและอภิปรายผลการสอบ ส่วนกลุ่มควบคุมจะไม่ได้รับการกระทำดังกล่าวเลย เมื่อทดลองเสร็จทั้งสองกลุ่มก็จะได้รับการทดสอบด้วยแบบทดสอบอย่างเดียวกัน คำนวณค่าเฉลี่ยผลการสอบของแต่ละกลุ่ม คำนวณค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของทั้งสองกลุ่ม จากนั้นก็ทำการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทั้งสองกลุ่มว่ามีค่าเฉลี่ยแตกต่างกันหรือไม่ กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยมากกว่ากลุ่มควบคุมหรือไม่ด้วยเทคนิคทางสถิติ t-test แบบ independent จะทำให้ทราบได้ว่ากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยมากกว่ากลุ่มควบคุมหรือไม่ ทำให้ทราบเพียงเท่านั้นเอง แต่ไม่ทราบขนาดของผลการทดลองว่ามีค่าเป็นขนาดเท่าไร แกลส (Glass, McGraw, and Smith, 1981) จึงใช้ความคิดเรื่องคะแนนซี (Z-score) ซึ่งมีสูตรในการคำนวณว่า $Z = \frac{\bar{X}_E - \bar{X}_C}{SD_c}$ มาประยุกต์ใช้ในการคำนวณค่า E.S. ตามสูตร $E.S. = \frac{\bar{X}_E - \bar{X}_C}{SD_c}$ ซึ่งสูตรนี้ค่า E.S. ก็คือค่า Z นั่นเอง เพียงแค่เปลี่ยนค่า X เป็นค่า $\bar{X}$ ของกลุ่มทดลอง ($\bar{X}_E$) ค่าที่ได้คือค่า E.S. ทำให้ทราบขนาดของผลการทดลองว่ามีมากเพียงใด ตัวอย่างการคำนวณ เช่น สมมุติว่า $\bar{X}_E = 25.30$,

$$\bar{X}_c = 18.10, S.D._c = 3.21 \text{ คำนวณค่า E.S. ได้ดังนี้}$$

$$E.S. = \frac{25.30 - 18.10}{3.21} \approx 2.24$$

การแปลความหมายค่า E.S.

เพราะเหตุว่าค่า E.S. คือ ค่า Z ในการแปลความหมาย ค่า E.S. ก็นำค่า E.S. หรือ Z ที่บ่งชี้ขนาดของผลการทดลองไปเปิดเทียบพื้นที่ใต้โค้งปกติตามหนังสือสถิติทั่วไป (Glass and Stanley, 1970) แล้วก็แปลความหมายเป็นร้อยละของนักเรียนในกลุ่มทดลองของตัวแปรที่มีผลการเรียนเหนือกว่านักเรียนในกลุ่มควบคุม ตัวอย่างที่คำนวณค่า E.S. ได้ 2.24 ซึ่งตรงกับพื้นที่ใต้โค้งปกติเท่ากับ .9875 หรือ 98.75% หรือประมาณ 99% แปลความหมายได้ว่า นักเรียนในกลุ่มทดลอง 99% มีผลการเรียนสูงกว่านักเรียนในกลุ่มควบคุม

ผลการวิจัยและการนำไปใช้ในการเรียนการสอน

อานาเนีย (Anania, 1981) และเบิร์ค (Burke, 1983) ได้ทำการทดลองการสอนแบบตัวต่อตัวซึ่งเป็นวิธีการสอนที่ใช้ครู 1 คน สอนนักเรียน 1 คนในชั้นเรียนเปรียบเทียบกับการสอนแบบปกติที่ครู 1 คนสอนนักเรียนเป็นกลุ่มเรียนในชั้น พบว่า การสอนแบบตัวต่อตัวมีค่า E.S. เท่ากับ 2

บลูม (Bloom, 1984) ซึ่งเป็นอาจารย์ของผู้วิจัยทั้งสองคนนี้จึงกำหนดค่า 2 เป็นค่าบ่งชี้คุณภาพของการสอนเรียกว่า 2σ อันมีความหมายว่าการสอนแบบตัวต่อตัวค่าเฉลี่ยผลการเรียนของกลุ่มนี้อยู่ตรงค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) เป็น 2 เหนือกว่าค่าเฉลี่ยผลการเรียนของกลุ่มควบคุม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าการสอนแบบตัวต่อตัว นักเรียน 98% มีผลการเรียนสูงกว่านักเรียนที่สอนเป็นกลุ่ม ค่า E.S. = 2 แปลความหมายว่า การสอนแบบตัวต่อตัวเหนือกว่าการสอนปกติร้อยละ 97.72 หรือประมาณ 98 บลูม (Bloom, 1975) เป็นผู้พัฒนาการสอนแบบการเรียนรู้เพื่อรอบรู้ (mastery learning) พบว่าการสอนแบบการเรียนรู้เพื่อรอบรู้มีค่า E.S. = 1.00 สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ (Samreng Boonruangrutana, 1978) วิจัยพบว่า การสอน-สอบ-อภิปรายผลการสอบ เมื่อสอนนักเรียนกลุ่มที่มีความสามารถในการเรียนสูงมีค่า E.S. = 1.21 และเมื่อสอนนักเรียนกลุ่มที่มีความสามารถในการเรียนต่ำมีค่า E.S. = 1.75 ใกล้ 2.00 แสดงว่ารูปแบบการสอน-สอบ-อภิปรายผลการสอบทำให้นักเรียนที่มีความสามารถในการเรียนต่ำมีผลการเรียนดีขึ้นอย่างมาก

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์

บรรณานุกรม

- Anania, J. (1981). **The Effects of Quality of Instruction on the Cognitive and Affective Learning of Students**. Ph.D. Dissertation, University of Chicago.
- Bloom, Benjamin S. (1975) **Human Characteristics and School Learning**. New York : McGraw-Hill Book Company.
- Bloom, Benjamin S. (May, 1984). "The Search for Methods of Group Instruction as Effective as One-to-One Tutoring," **Educational Leadership**. 41 (8) : 4-17.
- Boonruangrutana, Samreng. (June, 1978). "The Effect of Group Focused Feedback on Learning in Classroom Instruction," **Journal of Curriculum Studies**. 12 (2):157-160.
- Burke, A.J. (1983). **Students' Potentials for Learning Under Tutorial and Group Approaches to Instruction**. Ph.D. Dissertation, University of Chicago.
- Glass, Gene V., McGraw, Barry and Smith, Mary Lee. (1981). **Meta Analysis in Social Research**. Los Angeles : Sage Publications, Inc.
- Glass, Gene V. and Stanley, Julian C. (1970). **Statistical Methods in Education and Psychology**. New Jersey : Prentice-Hall, Inc.

สัมประสิทธิ์ของความแปรผัน

ความหมาย

สัมประสิทธิ์ของความแปรผัน (Coefficient of Variation ใช้ตัวย่อว่า V หรือ C.V.) เป็นค่าสถิติที่ใช้บ่งชี้การกระจายของข้อมูลโดยคำนวณจากอัตราส่วนระหว่างค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานกับค่าเฉลี่ยแล้วแสดงเป็นค่าร้อยละ เพื่อใช้เปรียบเทียบการกระจายของข้อมูลตั้งแต่ 2 ชุดขึ้นไป

ความคิดเกี่ยวกับค่าสัมประสิทธิ์ของความแปรผัน

ข้อมูลทางการศึกษาหรือจิตวิทยา หรือสังคมศาสตร์ที่วัดมาจากกลุ่มตัวอย่างหนึ่ง หรือวัดมาจากกลุ่มตัวอย่างหลายกลุ่มนั้น ค่าสถิติพื้นฐานที่คำนวณเพื่อบรรยายลักษณะของข้อมูลมี 2 ค่า คือ

1. ค่าเฉลี่ย ซึ่งเป็นค่าที่บ่งชี้ระดับมากน้อยของตัวแปรของที่ศึกษากับกลุ่มตัวอย่าง คำนวณได้จาก

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ $\bar{X}$ คือ ค่าเฉลี่ย

$\sum X$ คือ ผลรวมของค่าของตัวแปรหรือคะแนนของแต่ละคนที่อยู่ในกลุ่มตัวอย่าง

N คือ จำนวนตัวอย่าง

2. ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งเป็นค่าบอกการกระจายของค่าตัวแปร หรือคะแนนของแต่ละคนที่อยู่ในกลุ่มตัวอย่าง คำนวณได้จากสูตร

$$S.D. = \sqrt{\frac{N \sum X^2 - (\sum X)^2}{N(N-1)}}$$

เมื่อ S.D. คือ ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

$\sum X^2$ คือ ผลรวมของกำลังสองของค่าของตัวแปร หรือคะแนนของแต่ละคนที่อยู่ในกลุ่มตัวอย่าง

$\sum X$ คือ ผลรวมของค่าของตัวแปร หรือคะแนนของแต่ละคนที่อยู่ในกลุ่มตัวอย่าง

N คือ จำนวนตัวอย่าง

ปัญหาการแปลความหมายค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานว่าข้อมูลมีการกระจายมากน้อยเพียงใดนั้น ไม่มีเกณฑ์ที่ชัดเจน ยิ่งถ้าเป็นการวัดตัวแปรของคนกลุ่มเดียวกันด้วยเครื่องมือวัดที่ต่างกัน ซึ่งมีหน่วยการวัดของเครื่องมือแตกต่างกัน ข้อมูลตัวแปรใดมีการกระจายมากกว่ากันจะเปรียบเทียบกันได้อย่างไร หรือแม้การวัดตัวแปรเดียวกันของกลุ่มตัวอย่างสองกลุ่มหรือมากกว่าสองกลุ่มด้วยเครื่องมือเดียวกันที่มีหน่วยการวัดเดียวกันหรือด้วยเครื่องมือต่างกัน จะใช้ค่าอะไรเปรียบเทียบการกระจายของข้อมูลของกลุ่มต่างๆ เหล่านี้ นักสถิติจึงเสนอความคิดว่า ให้แปลงค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานเป็นค่าสัมประสิทธิ์ของความแปรผัน (Garrett, 1973) ตามสูตร $C.V. = \frac{100 \text{ S.D.}}{\bar{X}}$ ซึ่งค่าเหล่านี้สามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้ และมีเกณฑ์ในการแปลความหมายอย่างชัดเจน

ตัวอย่างการคำนวณค่า C.V. ในการวัดระดับอารมณ์ (Emotion Quotient) ของกลุ่มตัวอย่างครู 320 คน คำนวณค่า $\bar{X}$ ได้เท่ากับ 2.99 คำนวณค่า S.D. ได้เท่ากับ 0.30 คำนวณค่า C.V. ได้เท่ากับ $\frac{100 \times 0.30}{2.99} \approx 10.03$ แปลความหมายได้ว่าครูมีอารมณ์แตกต่างกันปานกลาง

เกณฑ์ในการแปลความหมายค่าสัมประสิทธิ์ของความแปรผัน

มีนักสถิติบางคนเสนอเกณฑ์ในการแปลความหมายค่า C.V. ไว้ดังนี้

ค่า C.V.	แปลความหมาย
ระหว่าง 0-9	ข้อมูลมีการกระจายน้อย
ระหว่าง 10-19	ข้อมูลมีการกระจายปานกลาง

ตั้งแต่ 20 ขึ้นไป ข้อมูลมีการกระจายมาก

การนำมาใช้

1. ถ้าเครื่องมือวัดตัวแปรนั้นเป็นมาตราเรโซ (ratio scale) ที่มีศูนย์แท้ มีศูนย์เป็นจุดเริ่มต้น และเป็นจุดหลักแห่งการวัด และช่วงของมาตราการวัดเท่ากัน ดังเช่น ตาชั่งวัดน้ำหนัก นาฬิกาวัดเวลา แล้ว ค่าสัมประสิทธิ์ของความแปรผันสามารถนำมาใช้ได้ 2 กรณีดังนี้ (ก) กรณีที่หน่วยการวัดต่างกัน เช่น น้ำหนัก และส่วนสูง ถ้าต้องการเปรียบเทียบว่ากลุ่มตัวอย่างมีการกระจายของน้ำหนักมากหรือน้อยกว่าการกระจายของส่วนสูง (ข) ในกรณีที่ค่าเฉลี่ยของตัวแปรที่วัดจากกลุ่มตัวอย่างต่างกัน มีค่าไม่เท่ากัน แต่วัดด้วยเครื่องมือเดียวกันก็สามารถใช้ค่า C.V. เพื่อบ่งชี้ว่ากลุ่มใดมีการกระจายของข้อมูลต่างกัน

2. ในกรณีที่เครื่องมือวัดตัวแปรไม่เป็นมาตรฐานเรโซ เช่น เป็นมาตราเรียงอันดับเช่น คะแนนจากการทดสอบ ใช้ C.V. ได้ในสองกรณี ดังนี้ (ก) สอบกลุ่มต่างกันด้วยแบบทดสอบเดียวกัน สามารถใช้ค่า C.V. มาคำนวณเพื่อเปรียบเทียบว่ากลุ่มใด

มีการกระจายของคะแนนมากกว่ากัน (ข) กลุ่มตัวอย่างเดียวกันสอบด้วยแบบทดสอบเดียวกัน ในสถานการณ์ต่างกัน ในเวลาต่างกัน ในเงื่อนไขต่างกัน สามารถใช้ C.V. มาคำนวณ เพื่อเปรียบเทียบการกระจายได้

ตัวอย่างการนำค่า C.V. มาใช้ในการวิจัยทางการศึกษามีดังนี้ สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ (2539) ทำวิจัยการจัดการเรียนเพื่อรอบรู้ต่อการเปลี่ยนแปลงความแปรปรวนของเวลาในการเรียน มีบทเรียน 10 บทเรียน แต่ละบทเรียนได้บันทึกเวลาในการเรียนของผู้เรียนไว้ แล้วคำนวณค่า C.V. ของเวลาในการเรียนของผู้เรียนแต่ละบทเรียน ผลปรากฏดังตาราง 1

ตาราง 1. ค่าสัมประสิทธิ์ของความแปรผันของเวลาในการเรียน ($C.V. = \frac{100 \text{ S.D.}}{\bar{x}}$) ในหน่วยการเรียนต่างๆ ตามแนวการจัดการเรียนเพื่อรอบรู้

บทเรียนที่	C.V.
1	37.6
2	18.10
3	24.98
4	21.57
5	25.92
6	21.37
7	57.32
8	28.41
9	20.37
10	26.32

ค่า C.V. ในตารางที่ 1 ทำให้สรุปได้ว่า เมื่อเปรียบเทียบค่า C.V. ระหว่างบทเรียนที่ 1 และบทเรียนที่ 10 ค่า C.V. ลดลง 30 เปอร์เซ็นต์ แต่เปรียบเทียบค่า C.V. ที่เกิดขึ้นจากบทเรียนที่ 2 ถึงบทเรียนที่ 10 แล้วจะลดลงประมาณ 34 เปอร์เซ็นต์ แสดงว่าการจัดการเรียนเพื่อรอบรู้ ทำให้ความแตกต่างของเวลาในการเรียนของผู้เรียนลดลง

ศุภนันท์ ทันทภิรมย์ (2554) วิจัยเปรียบเทียบคุณลักษณะของครู 10 ประการในกลุ่มครู 4 ประเภท ในบทความนี้ขอเสนอเฉพาะครูประเภทที่ 1 คือครูเชี่ยวชาญ เป็นตัวอย่างของการใช้ C.V. วิเคราะห์ พบว่า

ครูประเภทที่ 1 คือครูเชี่ยวชาญมีความฉลาดทางอารมณ์อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.99$, S.D. = 0.30 C.V. = 0.03) ครูเชี่ยวชาญแต่ละคนมีความฉลาดทางอารมณ์แตกต่างกันปานกลาง มีคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.51$, S.D. = 0.39, C.V. = 8.65) ครูเชี่ยวชาญแต่ละคนมีคุณธรรม จริยธรรม แตกต่างกันน้อย มีความเป็นผู้นำทางวิชาการมาก ($\bar{X} = 0.83$, S.D. = 0.18, C.V. = 21.69) ครูเชี่ยวชาญแต่ละคนมีความเป็นผู้นำทางวิชาการแตกต่างกันมาก มีการ

พัฒนาตนเองอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.77$, S.D. = 0.52, C.V. = 13.79) ครูเชี่ยวชาญแต่ละคนมีการพัฒนาตนเองแตกต่างกันปานกลาง มีความมุ่งมั่นในความสำเร็จทางวิชาการอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = 0.39, C.V. = 8.67) ครูเชี่ยวชาญแต่ละคนมีความมุ่งมั่นในความสำเร็จทางวิชาการแตกต่างกันน้อย มีแรงจูงใจใฝ่รู้อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.52$, S.D. = 0.33, C.V. = 7.30) ครูเชี่ยวชาญแต่ละคนมีแรงจูงใจใฝ่รู้แตกต่างกันน้อย มีเจตคติที่ดีมากต่อวิชาชีพครู ($\bar{X} = 4.92$, S.D. = 0.23, C.V. = 4.67) ครูเชี่ยวชาญแต่ละคนมีเจตคติต่อวิชาชีพครูแตกต่างกันน้อย มีการประดิษฐ์นวัตกรรมการสอนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.02$, S.D. = 0.49, C.V. = 12.19) ครูเชี่ยวชาญแต่ละคนมีการประดิษฐ์นวัตกรรมการสอนแตกต่างกันปานกลาง มีความสามารถในการสอนมาก ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.40, C.V. = 9.07) ครูเชี่ยวชาญแต่ละคนมีความสามารถในการสอนแตกต่างกันน้อย มีการบริการทางวิชาการอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.11$, S.D. = 0.55, C.V. = 13.38) ครูเชี่ยวชาญแต่ละคนมีการบริการทางวิชาการแตกต่างกันปานกลาง

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์

บรรณานุกรม

ศุภนันท์ ทันทภิรมย์. (2554). การวิเคราะห์ความแตกต่างในคุณลักษณะของครูที่มีวิทยฐานะต่างกัน.

ปริญญาานิพนธ์ ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. นครราชสีมา ; คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2539). "ผลการจัดการเรียนเพื่อรอบรู้ต่อการเปลี่ยนแปลงความแปรปรวนของเวลา

ในการเรียน," ใน สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2539). การเรียนเพื่อรอบรู้. กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Garrett, Henry (1973) E. **Statistics in Psychology and Education**. 6th ed. New York : David Mckay Company, Inc.

วิธีสอน

ความหมาย

วิธีสอน (Teaching Method) คือขั้นตอนที่ผู้สอนดำเนินการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ด้วยวิธีการต่างๆ ที่แตกต่างกันไปตามองค์ประกอบและขั้นตอนสำคัญซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะหรือลักษณะเด่นที่ขาดไม่ได้ของวิธีสอนนั้นๆ

ความเป็นมา

การสอนเป็นพฤติกรรมทางธรรมชาติของมนุษย์เกิดขึ้นได้ไม่เลือกเวลา และสถานที่ ผู้สอน คือผู้ถ่ายทอด ความรู้ ทักษะ และเจตคติ ไปยังผู้รับการสอนเป็นทั้งศาสตร์และศิลปะ

นับตั้งแต่สมัยของ แฮร์บาร์ท (Herbart) ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา การสอนเริ่มมีลักษณะเป็นระบบมีขั้นตอนชัดเจน 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย

1. ขั้นนำ
2. ขั้นเสนอความรู้ใหม่
3. ขั้นสัมพันธ์ความรู้เดิมกับความรู้ใหม่
4. ขั้นสรุป
5. ขั้นประยุกต์ใช้

แนวคิดทางการสอนเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากแนวคิดที่ให้ครูเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน โดยที่ จอห์น ดุย (John Dewey) ได้นำแนวคิดที่ว่า “การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีจากการกระทำ” ดังนั้นการสอนจึงเน้นที่ตัวผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการกระทำ (learning by doing) ผู้เรียนควรจะเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอนควรคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ

สำหรับในประเทศไทย สารีโรย บัณฑิต (อ้างถึงใน สำเร็จ บุญเรืองรัตน์, 2549) ได้คิดวิธีสอน โดยประยุกต์จากหลักอริยสัจ 4 มาใช้ในการสอน

ประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค มา กำหนดการสอน 4 ขั้น คือ

1. ขั้นกำหนดปัญหา (ขั้นทุกข์)
2. ขั้นตั้งสมมติฐาน (ขั้นสมุทัย)
3. ขั้นทดลองและเก็บข้อมูล (ขั้นนิโรธ)
4. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล (ขั้นมรรค)

วิธีสอน

วิธีสอนมีมากมายหลายแบบ ผู้สอนจะต้องเข้าใจลักษณะ และวิธีการสอนแต่ละแบบ เพื่อสามารถนำวิธีสอนแต่ละแบบไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งวิธีสอนแต่ละวิธีจะมีลักษณะเด่นที่มุ่งช่วยให้ผู้สอนบรรลุวัตถุประสงค์ของการสอนแตกต่างกัน ผู้สอนควรพิจารณาเลือกและตัดสินใจใช้วิธีสอนให้เหมาะกับวัตถุประสงค์ ธรรมชาติของรายวิชา และสถานการณ์ของตน การดำเนินการสอนที่มีประสิทธิภาพนั้น ผู้สอนควรใช้วิธีสอนหลายๆ แบบผสมผสานกัน ซึ่งวิธีสอนแต่ละแบบมีลักษณะแตกต่างกันดังนี้ (ทศนา เขมมณี, 2552)

1. วิธีสอนโดยใช้การบรรยาย (lecture)

1.1 ความหมาย

เป็นการสอนที่ผู้สอนเป็นฝ่ายบอก เล่า อธิบาย หรือถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนในรูปของคำพูด เป็นการสอนที่เป็นการสื่อความหมายทางเดียว ครูเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน การนำวิธีสอนแบบบรรยายไปใช้ให้มีประสิทธิภาพ จะต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการสอน ผู้เรียนและเวลา โดยผู้สอนจะต้องเตรียมการสอนเป็นอย่างดี

1.2 เทคนิคในการใช้วิธีการสอนโดยใช้การบรรยาย

- 1.2.1 การเตรียมการบรรยายที่ดี ต้องอาศัยการเตรียมการที่ดี

1.2.2 เมื่อเริ่มบรรยาย ผู้บรรยายควรสร้างความสนใจของผู้เรียน และพยายามรักษาความสนใจนั้นด้วยเทคนิคต่างๆ เช่น การใช้ปัญหาเป็นสิ่งเร้า การทดสอบก่อนเรียน และหลังเรียน การใช้สื่อประกอบการสอน การใช้กิจกรรมประกอบการบรรยาย การยกตัวอย่างประกอบ และการเปิดโอกาสให้ผู้ฟังซักถาม

1.2.3 การอภิปรายซักถาม และการประเมินผลการเรียนของผู้เรียน ก่อนยุติการบรรยาย ผู้บรรยายควรสรุปสาระสำคัญของ การบรรยาย

1.3 ข้อดีและข้อจำกัดของวิธีสอนโดยใช้การบรรยาย

1. เป็นวิธีสอนที่ใช้เวลาน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับวิธีสอนแบบอื่นๆ
2. เป็นวิธีสอนที่ใช้กับผู้เรียนจำนวนมาก
3. เป็นวิธีสอนที่สะดวก ไม่ยุ่งยาก
4. เป็นวิธีสอนที่ถ่ายทอดเนื้อหาสาระได้มาก

ข้อจำกัด

1. เป็นการสอนที่ผู้เรียนมีบทบาทน้อย จึงอาจทำให้ผู้เรียนขาดความสนใจ
2. เป็นวิธีสอนที่อาศัยความสามารถของผู้บรรยาย ถ้าผู้บรรยายไม่มีศิลปะก็จะทำให้การสอนไม่น่าสนใจ
3. เป็นวิธีสอนที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการและความแตกต่างระหว่างบุคคล

2. การสอนโดยใช้การสาธิต (demonstration)

2.1 ความหมาย

เป็นกระบวนการสอนที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด การ

สอนแบบสาธิตเป็นวิธีการมุ่งช่วยให้ผู้เรียนทั้งชั้นได้เห็นการปฏิบัติจริงด้วยตาตนเอง ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องหรือการปฏิบัตินั้นชัดเจนขึ้น การสอนแบบสาธิตมีขั้นตอนคือ ขั้นตอนเตรียมการสอน ขั้นตอนสาธิต และขั้นสรุป และประเมินผล

2.2 เทคนิคในการใช้วิธีสอนโดยใช้การสาธิต

2.2.1 การเตรียมการ ผู้สอนจำเป็นต้องเตรียมตัวพอสมควร ผู้สอนควรมีการซ้อมการสาธิตก่อนเพื่อให้เห็นปัญหาและเตรียมการแก้ไข/ป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น

2.2.2 ก่อนการสาธิต ผู้สอนควรให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่สาธิตแก่ผู้เรียนอย่างเพียงพอที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในสิ่งที่สาธิต

2.2.3 การสาธิต ผู้สอนอาจใช้วิธีการบรรยายประกอบการสาธิต การสาธิตควรเป็นไปอย่างมีลำดับขั้นตอน ใช้เวลาอย่างเหมาะสม ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนซักถาม หรือซักถามผู้เรียนเพื่อกระตุ้นความคิดและความสนใจ

2.2.4 การอภิปรายสรุปการเรียนรู้ หลังจากการสาธิตแล้วผู้สอนควรให้ผู้เรียนรายงานสิ่งที่ได้สังเกตเห็นแลกเปลี่ยนกัน

2.3 ข้อดีและข้อจำกัดของวิธีสอนแบบสาธิต

1. เป็นวิธีสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงเห็นสิ่งที่เรียนรู้อย่างเป็นธรรมชาติ ทำให้เกิดความเข้าใจและจดจำในเรื่องที่สาธิตได้ดีและนาน

2. เป็นวิธีสอนที่ช่วยประหยัดเวลา อุปกรณ์ และค่าใช้จ่าย

3. เป็นวิธีที่สามารถสอนผู้เรียนได้จำนวนมาก
ข้อจำกัด

1. หากกลุ่มใหญ่ ผู้เรียนอาจสังเกตเห็นการสาธิตไม่ชัดเจนและทั่วถึง
2. เป็นวิธีการที่ผู้สอนเป็นผู้สาธิต จึงอาจไม่เห็นพฤติกรรมของผู้เรียน
3. เป็นวิธีการที่ผู้เรียนอาจมีส่วนร่วมไม่ทั่วถึงและมากพอ
4. เป็นวิธีที่ผู้เรียนไม่ได้ลงมือทำเอง จึงอาจไม่เกิดความรู้ที่ลึกซึ้งเพียงพอ

3. วิธีสอนโดยใช้การทดลอง (experiment)

3.1 ความหมาย

เป็นกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดโดยผู้สอน/ผู้เรียนกำหนดปัญหาและสมมติฐานในการทดลอง ผู้สอนให้คำแนะนำแก่ผู้เรียนและให้ผู้เรียนลงมือทดลองปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดโดยใช้วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล สรุปอภิปรายผลการเรียนรู้ที่ได้รับจากการทดลอง

3.2 เทคนิคในการใช้วิธีสอนโดยการทดลอง

3.2.1 การเตรียมการ ผู้สอนจะต้องกำหนดจุดมุ่งหมาย กำหนดตัวปัญหาที่จะใช้ในการทดลอง และกระบวนการหรือขั้นตอนในการดำเนินการทดลองให้ชัดเจนรวมทั้งจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ในการทดลองให้พร้อม

3.2.2 การนำเสนอเรื่อง/ตัวปัญหาที่ใช้ในการทดลอง ผู้สอนอาจเป็นผู้นำเสนอปัญหาที่จะใช้ในการทดลอง

3.2.3 การให้ความรู้/ขั้นตอน/รายละเอียดในการทดลอง ผู้สอนอาจเป็นผู้กำหนดขั้นตอนและรายละเอียดในการทดลองเอง

3.2.4 การทดลอง การทดลองทำได้หลายแบบ ผู้สอนอาจให้ผู้เรียนลงมือทดลองตามขั้นตอน ตามที่ได้กำหนดไว้ทั้งหมด โดยครูทำหน้าที่สังเกตและให้คำแนะนำหรือข้อมูลป้อนกลับแก่ผู้เรียน

3.2.5 การรวบรวมข้อมูล ผู้สอนควรให้คำแนะนำแก่ผู้เรียนในการสังเกตการทดลองและเก็บข้อมูล

3.2.6 การวิเคราะห์สรุปผลการทดลอง และสรุปการเรียนรู้ ผู้สอนควรให้คำแนะนำแก่ผู้เรียนเกี่ยวกับวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลและการสรุปผล จะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะกระบวนการคิด และทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์

3.3 ข้อดีและข้อจำกัดของการสอนแบบทดลอง
ข้อดี

1. เป็นวิธีการสอนที่ผู้เรียนได้ประสบการณ์ตรง
2. เป็นวิธีการสอนที่ผู้เรียนมีโอกาสได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะ กระบวนการต่างๆ เช่น กระบวนการทางวิทยาศาสตร์
3. เป็นวิธีสอนที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมมาก

ข้อจำกัด

1. เป็นวิธีการสอนที่มีค่าใช้จ่ายสูง เนื่องจากจำเป็นต้องมีอุปกรณ์ เครื่องมือวัสดุ สำหรับผู้เรียนจำนวนมาก
2. เป็นวิธีสอนที่ใช้เวลามาก เนื่องจากการดำเนินการแต่ละขั้นตอนต้องใช้เวลา
3. เป็นวิธีสอนที่ผู้สอนต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และมีทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ จึงจะสามารถสอนและฝึกฝนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

4. วิธีสอนแบบอภิปราย (discussion)

4.1 ความหมาย

เป็นการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ วิธีสอนนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาด้านความรู้ ด้านเจตคติ และด้านทักษะการเรียนรู้ การสอนด้วยวิธีการอภิปรายมีขั้นตอน คือ ขั้นตอนเตรียมการอภิปราย ขั้นตอนดำเนินการอภิปราย และขั้นสรุปผล

4.2 เทคนิคในการใช้วิธีสอนแบบอภิปราย

4.2.1 การกำหนดหัวข้ออภิปราย เป็นเรื่องสำคัญยิ่ง หัวข้ออภิปรายต้องน่าสนใจ เหมาะสมกับประสบการณ์ของผู้เรียน เป็นหัวข้อที่มีเป้าหมายแน่นอน

4.2.2 บทบาทของผู้สอนในฐานะที่ดำเนินการสอนโดยวิธีอภิปรายคือมีความสามารถในการเลือกหัวข้อ มีใจกว้าง มีอารมณ์ขัน และมีความสามารถในการสรุปเนื้อหา

4.3 ข้อดีและข้อจำกัดในการสอนแบบอภิปราย

1. เป็นการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมการเรียนการสอน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่

2. การสอนแบบอภิปรายสามารถนำไปใช้ได้ทั้งกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย

ข้อจำกัด

การสอนแบบอภิปรายจะมีคุณค่าหรือไม่ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้สอน ความพร้อมของผู้เรียน และรูปแบบกลุ่มอภิปราย

5. วิธีสอนโดยทัศนศึกษา (field trip)

5.1 ความหมาย

เป็นกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันวางแผนและเดินทางไปศึกษาเรียนรู้ ณ แหล่งการเรียนรู้

5.2 เทคนิคที่ใช้วิธีสอนการไปทัศนศึกษา

5.2.1 มีการวางแผนร่วมกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ในเรื่องวัตถุประสงค์ การเดินทาง เรื่องที่จะศึกษา วิธีการศึกษา ค่าใช้จ่าย กำหนดการและหน้าที่ความรับผิดชอบ

5.2.2 สรุปผลการเรียนรู้ที่ได้รับจากการไปทัศนศึกษา

5.3 ข้อดีและข้อจำกัดในการใช้วิธีสอนการไปทัศนศึกษา

ข้อดี

1. เป็นวิธีสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง ได้เรียนรู้สภาพความเป็นจริง มีการเชื่อมโยงการเรียนรู้ในห้องเรียนกับความเป็นจริง

2. เป็นวิธีสอนที่เอื้อให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ฝึกทักษะต่างๆ เช่น ทักษะการวางแผน ทักษะการประสานงาน ทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม และทักษะการแสวงหาความรู้

ข้อจำกัด

1. เป็นวิธีสอนที่ยุ่งยากสำหรับผู้สอนเนื่องจากต้องมีเวลาในการเตรียมการในด้านต่างๆ

2. เป็นวิธีสอนที่มีค่าใช้จ่ายสูง ใช้เวลามาก หากเตรียมการไม่ดี อาจเกิดผลไม่คุ้มค่า

6. วิธีสอนโดยใช้บทบาทสมมติ (role playing)

6.1 ความหมาย

เป็นกระบวนการที่ผู้สอนใช้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยให้ผู้เรียนสวมบทบาทในสถานการณ์ที่มีความใกล้เคียงกับความเป็นจริง และแสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิดของตน

6.2 เทคนิคในการสอนโดยใช้บทบาทสมมติ

6.2.1 ผู้เรียน/ผู้สอน นำเสนอสถานการณ์บทบาทสมมติและเตรียมการ

6.2.2 ผู้เรียน/ผู้สอน เลือกผู้แสดงบทบาทสมมติให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการแสดง

6.2.3 ผู้สอนและผู้เรียนอภิปรายเกี่ยวกับความรู้ ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของผู้แสดง วิเคราะห์ อภิปรายผลการแสดง

6.3 ข้อดีและข้อจำกัดในการใช้วิธีสอนบทบาทสมมติ

1. เป็นวิธีสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ ความรู้สึก และพฤติกรรมของผู้อื่น ได้เรียนรู้การเอาใจเขามาใส่ใจเรา
2. เป็นวิธีสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจ และเกิดการเปลี่ยนแปลง เจตคติ และพฤติกรรมของตน
3. เป็นวิธีสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน

ข้อจำกัด

1. เป็นวิธีสอนที่ใช้เวลาพอสมควร
2. เป็นวิธีสอนที่ต้องอาศัยความสามารถของครู ในการแก้ปัญหา เนื่องจากการแสดงของผู้เรียนอาจไม่เป็นไปตามความคาดหวังของผู้สอน

7. วิธีสอนโดยใช้กรณีศึกษา (case study)

7.1 ความหมาย

เป็นกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยให้ผู้เรียนศึกษาเรื่องที่สมมติขึ้นจากความเป็นจริง และตอบประเด็นคำถามเกี่ยวกับเรื่องนั้น แล้วนำคำตอบนั้นมาเป็นข้อมูลในการอภิปราย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์

7.2 เทคนิคการสอนโดยใช้กรณีศึกษา

7.2.1 ก่อนการสอนผู้สอนต้องเตรียมกรณีตัวอย่างให้พร้อม กรณีตัวอย่างที่เหมาะสมต้องมีสาระที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ และมีลักษณะใกล้เคียงกับความจริง

7.2.2 การนำเสนอกรณีตัวอย่างผู้สอนอาจเป็นผู้นำเสนอกรณีตัวอย่าง หรืออาจเป็นเรื่องจริงจากผู้เรียนเป็นกรณีตัวอย่างก็ได้ การอภิปราย ผู้สอนควรแบ่งกลุ่มผู้เรียนเป็นกลุ่มย่อยใช้เวลาเพียงพอในการศึกษากรณีตัวอย่าง และคิดหาคำตอบ

7.3 ข้อดีและข้อจำกัดในการใช้วิธีสอนโดยใช้กรณีศึกษา

ข้อดี

1. เป็นวิธีสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดแก้ปัญหา ช่วยให้ผู้เรียนมีมุมมองที่กว้างขึ้น
2. เป็นวิธีสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เผชิญปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานการณ์จริง และได้ฝึกการแก้ปัญหา
3. เป็นวิธีสอนที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนสูง ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน และเกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

ข้อจำกัด

1. หากกลุ่มผู้เรียนมีความรู้ไม่แตกต่างกัน การเรียนรู้อาจไม่กว้างไกลเท่าที่ควร
2. แม้ปัญหาและสถานการณ์จะใกล้เคียงกับความเป็นจริง แต่ก็ไม่ได้เกิดขึ้นจริงๆ กับผู้เรียน ความคิดในการแก้ปัญหาจึงมักเป็นไปตามเหตุผลที่ถูกที่ควร ซึ่งอาจไม่ตรงกับการปฏิบัติจริง

8. วิธีการสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง (simulation)

8.1 ความหมาย

เป็นกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยให้ผู้เรียนลงไปเล่นในสถานการณ์ที่มีบทบาท ข้อมูล และกติกาการเล่น ที่สะท้อนความเป็นจริง และมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ที่อยู่ในสถานการณ์นั้น โดยใช้ข้อมูลที่มีสภาพคล้ายข้อมูลในความเป็นจริงในการตัดสินใจ

8.2 เทคนิควิธีสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง

8.2.1 การเตรียมการ ผู้สอนเตรียมสถานการณ์จำลองที่จะสอน โดยอาจสร้างขึ้นมาเอง เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

8.2.2 นำเสนอสถานการณ์จำลอง บทบาท และกติกา ผู้สอนควรนำเสนอเป็นไปตามลำดับขั้นตอน

8.2.3 การอภิปราย เนื่องจากการสอนโดยสถานการณ์จำลองเป็นการสอนที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเกี่ยวกับความจริงที่สถานการณ์จำลองขึ้นมา การอภิปรายจึงควรมุ่งประเด็นการเรียนรู้ในความเป็นจริง สถานการณ์เป็นอย่างไร อะไรเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสถานการณ์นั้นๆ

8.3 ข้อดีและข้อจำกัดในการใช้วิธีสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง

ข้อดี

1. เป็นวิธีสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องที่มีความสัมพันธ์ซับซ้อนได้อย่างเข้าใจ เนื่องจากมีประสบการณ์ตรง
2. เป็นวิธีการสอนที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนสูง
3. เป็นวิธีสอนที่ผู้เรียนมีโอกาสฝึกทักษะกระบวนการต่างๆ เช่น กระบวนการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น กระบวนการสื่อสาร กระบวนการตัดสินใจ กระบวนการแก้ปัญหา และกระบวนการคิด

ข้อจำกัด

1. เป็นวิธีการสอนที่ต้องใช้ค่าใช้จ่ายสูง ใช้เวลามาก และใช้เวลาเตรียมการมาก
2. เป็นการสอนที่ใช้สถานการณ์จำลอง ถ้าไม่มีสถานการณ์จำลองที่ตรงตามวัตถุประสงค์ ผู้สอนต้องสร้างขึ้นเอง ถ้าผู้สอนไม่มีความรู้ความเข้าใจในการสร้างสถานการณ์ ก็ไม่สามารถสร้างได้
3. เป็นวิธีการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออกหลากหลายจึงเป็นการยากสำหรับผู้สอนในการนำการอภิปรายให้ไปสู่การเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์

9. วิธีสอนโดยใช้การนิรนัย (deduction)

9.1 ความหมาย

เป็นกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎี หลักการ กฎ หรือข้อสรุปในเรื่องที่เรียน แล้วจึงให้ตัวอย่างการใช้ทฤษฎี/หลักการ/กฎ หรือข้อสรุปนั้นหลายๆ

ตัวอย่าง หรืออาจให้ผู้เรียนฝึกนำทฤษฎี /หลักการ/กฎหรือข้อสรุปนั้นไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ๆ ที่หลากหลายเพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในทฤษฎี/หลักการ/กฎหรือข้อสรุปนั้นๆ อย่างลึกซึ้งขึ้น

9.2 เทคนิควิธีสอนโดยใช้การนิรนัย

9.2.1 ผู้สอนถ่ายทอดความรู้/หลักการ/กฎ/ข้อสรุปที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยวิธีการต่างๆ ตามความเหมาะสม

9.2.2 ผู้สอนให้ตัวอย่างสถานการณ์หลากหลาย ที่สามารถนำความรู้ที่ได้จากการเรียนมาไปใช้

9.2.3 ผู้สอนให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติความรู้ความเข้าใจที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ใหม่ฝึกให้ผู้เรียนวิเคราะห์และอภิปรายการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น

9.2.4 ผู้สอนวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

9.3 ข้อดีและข้อจำกัดในการใช้วิธีสอนนิรนัย

1. เป็นวิธีสอนที่ช่วยถ่ายทอดเนื้อหาสาระได้อย่างรวดเร็วและไม่ยุ่งยาก ผู้เรียนมีโอกาสได้ฝึกฝนการนำทฤษฎี/หลักการไปใช้ในสถานการณ์ใหม่
2. เป็นวิธีสอนที่เอื้อให้ผู้เรียนที่มีความสามารถหรือเรียนรู้เร็ว สามารถพัฒนาได้โดยไม่ต้องรอผู้เรียนรู้ได้ช้ากว่า

ข้อจำกัด

1. เป็นวิธีสอนที่ผู้สอนต้องเตรียมตัวอย่าง/สถานการณ์/ปัญหา ที่หลากหลายให้ผู้เรียนได้ฝึกทำ

2. เป็นวิธีสอนที่ขึ้นอยู่กับความเข้าใจและความสามารถของผู้สอนในการนำเสนอทฤษฎีหลักการ

3. เป็นวิธีสอนที่ผู้เรียนซ้ำอาจจะตามไม่ทันเพื่อนและเกิดปัญหาในการเรียนรู้

10. วิธีสอนโดยใช้การอุปนัย (induction)

10.1 ความหมาย

เป็นกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการนำตัวอย่าง/ข้อมูล/เหตุการณ์/สถานการณ์/ปรากฏการณ์ที่มีหลักการ/แนวคิด ที่ต้องการสอนให้แก่ผู้เรียน มาให้ผู้เรียนศึกษาวิเคราะห์ จนสามารถดึงหลักการ/แนวคิดที่แฝงออกมา เพื่อไปใช้ในสถานการณ์อื่นๆ ต่อไป เป็นการสอนที่ให้ผู้เรียนสรุปหลักการจากตัวอย่างด้วยตนเอง

10.2 เทคนิคในการใช้วิธีสอนการอุปนัย

1. การเตรียมตัวอย่าง ผู้สอนจำเป็นต้องเตรียมตัวอย่าง/ข้อมูล/สถานการณ์/เหตุการณ์/ปรากฏการณ์/ความคิดที่มีหลักการ/แนวคิดที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
2. ให้ผู้เรียนศึกษาวิเคราะห์หลักการ/แนวคิด จากตัวอย่าง วิธีสอนแบบนี้มุ่งให้ผู้เรียนได้คิด ควรแบ่งกลุ่มผู้เรียนให้ร่วมกันคิด เพื่อนำไปสู่การสรุปและนำข้อสรุปไปใช้

10.3 ข้อดีและข้อจำกัดในการใช้วิธีสอนการอุปนัย

1. เป็นวิธีสอนที่ผู้เรียนสามารถค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง จึงทำให้เกิดความเข้าใจและจดจำได้ดี
2. เป็นวิธีสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้

ข้อจำกัด

1. เป็นวิธีสอนที่ต้องใช้ตัวอย่างที่ดี หากผู้สอนขาดความเข้าใจในการจัดเตรียมตัวอย่างที่ครอบคลุมหลักการ/แนวคิดที่สอน การสอนก็ไม่ประสบความสำเร็จ
2. เป็นวิธีสอนที่ผู้เรียนต้องคิดค้นหาคำตอบด้วยตนเอง หากผู้เรียนขาดทักษะพื้นฐานในการคิดและการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม อาจไม่เกิดผลตามที่ต้องการ

การนำไปใช้

ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้ เจตคติ และทักษะของผู้เรียนนั้น ผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาวิธีสอนในแต่ละรูปแบบ โดยพิจารณาถึงลักษณะเด่น ข้อดีและข้อจำกัดของวิธีสอน และเลือกวิธีสอนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เป็นหน้าที่ของผู้สอนที่ต้องเลือกวิธีสอนให้เหมาะกับแต่ละบุคคล กลุ่มผู้เรียน และสถานการณ์

อย่างไรก็ตามในปัจจุบันมีการพัฒนารูปแบบการสอนมากมาย ผู้สอนจำเป็นต้องติดตามความก้าวหน้า และคัดเลือกวิธีสอนที่เหมาะสมต่อบริบท

สงวนพงศ์ ขวนชม

บรรณานุกรม

- ทิศนา แคมมณี. (2552) **ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2549) **ปรัชญาการศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ : SUN PRINTING.

หลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป

ความหมาย

หลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป (General Education Curriculum) หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนในระดับมหาวิทยาลัยให้เป็นผู้ที่ประจักษ์แจ้งสั่งจรรยา เกิดมีจริยธรรมและได้มีศิลปะ เรียกว่าเป็นบัณฑิต ซึ่งหมายถึงคนมีสติปัญญา มีคุณธรรม จริยธรรม และมีความดีความงามอื่นๆ พร้อมอยู่ในตัว คนที่ได้รับการพัฒนาถึงซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ความเป็นมา

พ่อแม่มีบทบาทและหน้าที่อบรมสั่งสอนให้ลูกเป็นผู้มีสติปัญญา มีชีวิตอยู่รอด ประกอบสัมมาอาชีพเลี้ยงตนเองได้และเป็นคนดีมีคุณธรรม จริยธรรม สังคมไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ตอนต้น เมื่อลูกชายโตขึ้นก็ส่งไปเป็นศิษย์วัดบวชเณรหรือบวชพระ มีพระ ผู้ใหญ่สอนให้เป็นคนมีสติปัญญาและเป็นผู้มีศีลธรรมตามหลักพุทธศาสนา บางครอบครัวก็ส่งลูกไปอยู่กับบ้านของเจ้านายในวังในวังหรือผู้ที่ป็นข้าราชการผู้ใหญ่ เจ้านายในวัง หรือข้าราชการผู้ใหญ่ก็สอนวิชาการต่างๆ สอนให้เป็นคนฉลาดและเป็นคนดี ส่วนเด็กผู้หญิงก็ส่งไปอยู่กับเจ้านายในวัง ผู้ใหญ่ในวังก็สอนให้ประพฤติตนเป็นกุลสตรีที่มีคุณสมบัติที่ดี มีศีลธรรม มีความสามารถในการประกอบอาหาร การบ้าน การเรือนได้ ประเทศตะวันออก เช่น อินเดีย พระพุทธเจ้ามุ่งสอนให้คน ละ เลิก กระทบความชั่ว

มุ่งกระทำแต่ความดี ทำจิตใจให้สงบ ในประเทศจีน ขงจื้อสอนให้คนชื่อลัทธิ เมตตา กรุณา เคารพกราบ ไหว้บรรพบุรุษ ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม การอบรมสั่งสอน ดังกล่าวนี้อธิบาย เป็นวิชาที่เรียกกันในปัจจุบันนี้ว่า วิชาศึกษาทั่วไป (General Education)

พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต) (2533) อธิบายว่าทางประเทศตะวันตกมีการสอนศิลปศาสตร์ อย่างที่ชาวตะวันตก เรียกว่า Liberal Arts มานานแล้วโดยเฉพาะในอินเดีย มีการเรียนศิลปศาสตร์ 18 ประการ ได้แก่

1. ความรู้ทั่วไป
2. ความรู้กฎธรรมเนียมต่างๆ
3. การคำนวณ
4. การช่างยนต์
5. นิติศาสตร์
6. ความรู้การอันทำให้เกิดมงคล
7. วิชานาฏศิลป์
8. วิชาบริหารร่างกาย
9. วิชายิงธนู
10. โบราณคดี
11. วิชาแพทย์
12. ตำนานหรือประวัติศาสตร์
13. ดาราศาสตร์
14. วิชาพิชัยสงคราม
15. การประพันธ์
16. วาทยศิลป์
17. วิชามนต์

18. ไวยากรณ์

พระพุทธเจ้าก่อนที่ออกบวรพชาก็ได้ทรงเล่าเรียนจบศิลปศาสตร์ 18 ประการ

สำหรับประเทศตะวันตก พระเทพเวที (ประยูทธ์ ปยุตโต) (2533) อธิบายว่าในสมัยกรีกโบราณโสเครตีส มุ่งสอนคนให้เป็นคนฉลาด และเป็นคนมีคุณธรรม นักปราชญ์สำคัญของกรีก 2 ท่านคือ เพลโตและ อริสโตเติล เป็นผู้ให้ความหมายที่เป็นสาระสำคัญแก่คำว่า Liberal Arts ซึ่งไทยเราแปลว่า ศิลปศาสตร์ เป็นศัพท์บัญญัติตามที่เป็นภาษาไทยมาแต่เดิม เป็นคำที่มาจากสันสกฤตแยกเป็น ศิลป กับ ศาสตร์ หรือก็คือ ศิลป + ศาสตร์ หมายถึง วิชาสำหรับฝึกฝนพัฒนาให้เกิดความดีงาม ล้ำเลิศทางปัญญาและศีลธรรม คำว่า Liberal เดิมแปลว่า Free คือ เสรี หรืออิสระ เสรี Arts แปลว่า ศิลปะ รวมกันเป็น Liberal Arts แปลว่า “ศิลปะเสรี” แต่คำว่า Arts ในที่นี้ หมายถึง วิชาที่ศึกษาเล่าเรียน เพราะฉะนั้น Liberal Arts จึงแปลว่าวิชาการสำหรับเสรีชน

พวกกรีกได้กำหนดหลัก 3 ประการในการเป็นศิลปศาสตร์ คือ

1. เป็นวิชาที่เหมาะสมสำหรับเสรีชน คือ สำหรับชน ชั้นสูง พวกผู้ดี พวกที่จะเป็นผู้นำของสังคม
2. เป็นวิชาที่จะต้องใช้เวลาความสามารถทางสติปัญญาอย่างสูง
3. เป็นวิชาที่ยกระดับจิตใจของผู้เรียนและผู้ปฏิบัติ ทำให้จิตใจ สมอง และสติปัญญาสูงขึ้น ไม่ใช่เป็นเพียงได้สิ่งตอบแทน เป็นความสุข สะดวกสบายทางวัตถุเท่านั้น กล่าวคือไม่ใช่เป็นวิชาชีพหรือ

วิชาการทำงานซึ่งเป็นวิชาสำหรับผู้ใช้แรงงาน

เนื้อหาของวิชาศิลปศาสตร์ในสมัยกรีกโบราณนั้น ยังไม่ได้กำหนดแน่นอน จนกระทั่งก่อนคริสต์ศักราช 100 ปี หรือ 1 ศตวรรษก่อนคริสต์ศักราช จึงได้เริ่มต้นจัดให้มีวิชาศิลปศาสตร์หรือ Liberal Arts ทั้ง 7 เรียกว่า The Seven Liberal Arts และกลายเป็นประเพณีที่เป็นหลักสูตรของตะวันตกมาอย่างต่อเนื่อง ในสมัยกลางของยุโรปแบ่งวิชาศิลปศาสตร์ออกเป็น 2 หมวด

หมวดที่ 1 เรียกว่า Trivium (ตรีบท) ได้แก่ วิชาไวยากรณ์ (รวมวิชาการวรรณคดีด้วย) ตรรกศาสตร์ และวาทศิลป์ ทั้งสามวิชานี้เป็นวิชาขั้นต้น เมื่อเรียนจบแล้วในเวลาต่อมาให้มีการให้ปริญญาตรี (bachelor degree)

หมวดที่ 2 เรียกว่า Quadrivium (จตุบท) ได้แก่วิชา เลขคณิต เรขาคณิต ดาราศาสตร์ และดนตรี เมื่อเรียนจบแล้วมีการให้ปริญญาโท (master degree)

ในสมัยกลางยุโรปโดยเฉพาะตอนต้นซึ่งเป็น ยุคมืด (dark ages) การศึกษาศิลปวิทยาการต่างๆ ได้เสื่อมโทรมหยุดนิ่ง ไม่ก้าวหน้า ปิดกั้นทางสติปัญญา จนถึงยุคสมัยฟื้นฟู (renaissance) ได้มีการฟื้นฟูศิลปวิทยาการขึ้นใหม่ มีการขยายความหมายคำว่า Liberal Arts ให้กว้างขึ้น ไม่จำกัดเฉพาะ 7 วิชาตามที่กล่าวมา แต่เป็น Liberal Arts ในความหมายใหม่ หมายถึง วิชาการทุกอย่างที่ให้ความรู้ในลักษณะที่เป็นการศึกษาแบบทั่วไปซึ่งมิใช่เป็นวิชาชีพหรือวิชาเฉพาะ เรียกว่า วิชาศึกษาทั่วไป (general

education) (พระเทพเวที (ประยูร ปรยุตโต), 2533)

สำหรับในอเมริกาในปี ค.ศ.1929 โรเบิร์ต เอ็ม ฮัทชินส์ (Robert M. Hutchin) และ มอร์ติเมอร์ เจ แอดเลอร์ (Mortimer J. Adler) ได้เสนอปรัชญาลัทธินิรันดรนิยม (Perennialism) ทำให้มหาวิทยาลัยในอเมริกามีการปฏิรูปวิชาศึกษาทั่วไป (Westbury and Wilkof, 1978) มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดได้ชื่อว่าเป็นมหาวิทยาลัยที่เป็นแม่แบบของวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยในอเมริกา ได้พัฒนาวิชาศึกษาทั่วไปอย่างจริงจังในปี ค.ศ.1945 (Harvard Committee, 1945)

สังคมไทยเราตั้งแต่อดีตในสมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ตอนต้นก็มีการเรียนวิชาศึกษาทั่วไปกันแล้ว ดังที่นางนพมาศบรรยายไว้ว่า “สาระที่นำมาสอนประกอบด้วย “คติโลกคดียุธรรม” คติโลกที่นำมาสอนนั้นนางนพมาศพรรณนาว่า “ในสมัยนั้นนรชาติชายหญิงสิ้นทั้งมวล ย่อมมีความผาสุกสบายด้วยอำนาจคุณโลกธรรมตาเป็นไปโดยเสมอมิได้ยังมีได้หย่อน พยาธิโรคาภิเษบาบาง หม่อมมนุษย์ก็ประกอบไปด้วยสติปัญญาโดยมาก ต่างรำเรียนสรรพวิชาต่างๆ ฝ่ายทหารก็เรียนรู้ศิลปศาสตร์ เพลงอาวุธ คือ วิชาช้าง ม้า กระบี่ กระบอง โล่ ดั่ง ดาบสั้น ดาบยาว กริช กันหยัน โดมร ครก่าซาบ ปืนไฟใหญ่น้อย มวยปล้ำ ตำรับตำราพิชัยยุทธ เวทมนตร์ คงกระพัน ชำนิชำนาญ เป็นอันดี บรรดาพวกพ่อเรือนก็ต่างเล่าเรียนคัมภีร์ ไตรเพทไตรวิชา คือ กลบท กลกลอน ทำนุก ทำเนียบ

อักษร อักษร ครุ ลหุ สูตรกรรมที่ สูตรฉวางค์ ตำรับโหราศาสตร์ ทักษายากรรม สมผลสูอินทพาสบาท จันทรสาร่าอาจ รู้จักราศี ดาราฤกษ์ นพเคราะห์ สุริยคราส จันทรคราส โดยพิสดาร บ้างก็เรียนรู้เวชกรรม คือ โอสถแพทย์ สัมพันธแพทย์ เนตรแพทย์ วรรณโรคแพทย์ อาคมะแพทย์ อรุคะแพทย์ บางพวกก็เรียนวิชาเป็นช่างสุวรรณหิรัญรัตน์ วัฒนกี วาดเขียนแกะจำหลักปั้นกลึงหล่อหลอมสรรพวิชา ช่างต่างๆ ชำนิชำนาญโดยมาก ฝ่ายสตรีก็ต่างรำเรียนวิชาช่างสุวรรณลายแล่นเลขาแกะปั้น ปักทอ ร้อยกรอง เย็บเย็บเป็นที่ทำกิน เกษมสุขทุกถ้วนหน้า นรชาติชายหญิง” (สำเร็จ บุญเรืองรัตน์, 2549 ก)

สมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีการปฏิรูปการศึกษา ได้จัดตั้งโรงเรียนให้เป็นที่เล่าเรียน ศิลปศาสตร์ทั้งปวง พระองค์ทรงจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ปี พ.ศ.2435 ต่อมา พ.ศ.2439 ทรงจัดตั้งราชวิทยาลัยขึ้นที่บ้านสมเด็จเจ้าพระยา พ.ศ. 2424 ทรงจัดตั้งโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ หรือโรงเรียนทหารมหาดเล็ก ต่อมาปรับปรุงเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือน พ.ศ.2443 ทรงจัดตั้งโรงเรียนแพทย์เรียกชื่อว่า โรงเรียนราชแพทย์ วันที่ 26 มีนาคม พ.ศ.2459 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาโรงเรียนข้าราชการพลเรือนขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันการศึกษาเหล่านี้ล้วนมีหลักสูตรศิลปศาสตร์ให้ผู้เรียนได้เรียนทั้งสิ้น (วรวิทย์ วคินสรการ, 2546)

ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี ได้ดำเนินการยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประสานมิตร ขึ้นเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา ตั้งแต่วันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ.2496 เพื่อให้ผู้เรียนครูได้เรียนถึงระดับปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก หลักสูตรสำหรับผู้เรียนปริญญาตรีที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประกอบด้วย (1) วิชาศึกษาทั่วไป ซึ่งเดิมเรียกว่า วิชาพื้นฐานทั่วไป แต่คำภาษาอังกฤษจะใช้คำว่า General Education (2) วิชาเอก (3) วิชาเลือกเสรี (โครงการสารานุกรมศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2543)

ทบวงมหาวิทยาลัยและกระทรวงศึกษาธิการ กำหนดให้มหาวิทยาลัยและวิทยาลัยต่างๆ ที่เปิดสอนระดับปริญญาตรี มีหลักสูตรที่ประกอบด้วย

1. วิชาศึกษาทั่วไป
2. วิชาเอก
3. วิชาเลือกเสรี

ความมุ่งหมาย วิชาที่เรียน และวิธีสอนวิชาศึกษาทั่วไป

พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต) (2532) กล่าวว่า “ความมุ่งหมายของวิชาศึกษาทั่วไป คือ การสร้างบัณฑิต คือ มนุษย์ที่มีการบรรจบประสานกันขององค์ทั้งสามแห่งการมีชีวิตที่ดีงาม คือ มีปัญญา รู้ความจริง มีการดำเนินชีวิตและปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างถูกต้อง ที่เรียกว่าความดีงามหรือคุณธรรมและจริยธรรมและการแก้ปัญหาได้สำเร็จ เข้าถึงภาวะไร้อทุกข์หรือมีความสุข”

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาได้กำหนดวิชาที่เรียนในส่วนของหลักสูตรวิชาทั่วไปในหลักสูตรระดับปริญญาตรีไว้ว่าให้เรียนไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต ใน (1) กลุ่มวิชาภาษา (2) กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์ (3) กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ (4) กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์

พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต) (2532) กล่าวว่า “จะสอนวิชาศึกษาทั่วไปต้องใช้นักปราชญ์ เพราะเป็นการสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์ สร้างความเป็นนักศึกษาที่ดีและสร้างความเป็นบัณฑิตที่แท้จริง การจัดการเรียนการสอนต้องทำให้ผู้เรียนเรียนให้ได้สัจจะ จริยะ และศิลปะ” ด้วยการถกเถียงอภิปรายโต้แย้งพัฒนาความมีเหตุผล สติปัญญา คุณธรรมจริยธรรม ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ไม่ใช่จัดการเรียนการสอนอย่างเป็นเพียงให้รู้ข้อมูลที่ไร้ชีวิตชีวา เป็นข้อมูลที่เอามาท่องจำแล้วก็ไปถ่ายเทออกไปเวลาสอบ เวลาเรียนก็ท่องไว้จำข้อมูลเก็บไว้ รอไว้พอถึงเวลาสอบก็ไปถ่ายออกก็จบสอบผ่านแล้วก็เลิก อย่างนี้วิชาศึกษาทั่วไปหรือศิลปศาสตร์ก็ไม่มี ความหมาย (พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต), 2533)

ตัวอย่างหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เมื่อปี พ.ศ.2530 สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ ได้เป็นผู้นำในการกำหนดทิศทางการผลิตบัณฑิตของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2532) และได้ทำการสำรวจ

สภาพและปัญหาของวิชาพื้นฐานทั่วไปซึ่งก็คือ วิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2532) มีข้อค้นพบที่ควรปรับปรุงแก้ไข จึงเป็นผู้ดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป ด้วยการเป็นประธานคณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป ได้มีการประชุมปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไประหว่างวันที่ 14 - 18 กันยายน พ.ศ.2531 สามารถสร้างหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปที่พัฒนาขึ้นมาใหม่จากหลักสูตรเดิม เป็นหลักสูตรแบบบูรณาการ สภามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ให้ความเห็นชอบในวันที่ 19 มกราคม 2533 และทบวงมหาวิทยาลัยได้อนุมัติหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2533 มีการสร้างเอกสารประกอบการสอนทุกวิชา จัดสัมมนาเพื่อออกแบบการสอนและการวัดผลและประเมินผลหลักสูตรอย่างครบวงจร หลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปนี้นำมาใช้จัดการเรียนการสอนตั้งแต่ปีการศึกษา 2534 เป็นต้นมา สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ ในฐานะเป็นรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการได้ลงไปเป็นหัวหน้ากลุ่มสอนนิสิตปริญญาตรีปี 1 ด้วยตนเอง ในวิชามนุษย์กับการใช้เหตุผลและจริยธรรม เป็นการสอนเป็นกลุ่มร่วมกับคณะอาจารย์ต่างๆ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หลักสูตรศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (สำเนา บุญเรืองรัตน์, 2536 ; สำเนา บุญเรืองรัตน์, 2538) มีลักษณะดังนี้

วัตถุประสงค์ของวิชาศึกษาทั่วไป

เมื่อนิสิตเรียนวิชาศึกษาทั่วไปแล้วจะเป็นผู้มีลักษณะดังนี้

- (1) เป็นผู้มีความสามารถใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร โดยสามารถสื่อสารภาษาไทยได้อย่างดีและสามารถสื่อสารภาษาต่างประเทศได้
- (2) เป็นผู้มีความสุนทรีย์อารมณ์ โดยจะต้องเป็นผู้มีอารมณ์อันประณีตละเอียดอ่อน เข้าใจความหมายและเห็นคุณค่าของศิลปะที่มีต่อชีวิตและสังคม เข้าใจความหมายและเห็นคุณค่าของดนตรีที่มีต่อชีวิตและสังคม เข้าใจความหมายและเห็นคุณค่าของวรรณกรรมที่มีต่อชีวิตและสังคม
- (3) เป็นผู้มีความรู้โลกทัศน์กว้างไกล โดยจะต้องเป็นผู้เข้าใจปัญหาด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมของไทยและของโลก เข้าใจ และเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและอารยธรรมของไทยและชาติอื่นๆ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ทั้งในอดีตปัจจุบันและอนาคต เข้าใจความสัมพันธ์ของกระบวนการจัดการทางธุรกิจในสังคมปัจจุบัน
- (4) เป็นผู้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ โดยจะต้องเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตโลก และจักรวาล เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับเทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน เข้าใจการสื่อสารด้วยคณิตศาสตร์ที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน
- (5) เป็นผู้มีความสมรรถภาพและสุขภาพที่ดีทั้งกายและใจ โดยสามารถเสริมสร้างรักษาสมรรถภาพและสุขภาพ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพทางกายและทางจิต

(6) เป็นผู้ใฝ่รู้ความจริงและสามารถคิดอย่างมีเหตุผล โดยจะต้องเป็นผู้ที่สามารถตั้งคำถามและแสวงหาความจริงด้วยตนเองได้ สามารถคิดและเชื่อมโยงสิ่งที่คิดได้อย่างมีเหตุผล สามารถวิเคราะห์สิ่งต่างๆ ได้ สามารถคิดแก้ปัญหาด้วยการแสวงหาทางเลือกและตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม สามารถเลือกและสังเคราะห์ข่าวสารและข้อมูลเพื่อใช้อย่างเหมาะสม กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และเรียนรู้อยู่เสมอ

(7) เป็นผู้ที่มีคุณธรรมและจริยธรรม โดยจะต้องรู้จักและเข้าใจตนเองและผู้อื่น เชื่อมมั่นในตนเอง และสามารถพัฒนาตนเองได้ สามารถตั้งจุดมุ่งหมายในชีวิตของตนเองได้ มีวินัยในตนเอง มีความรับผิดชอบ ในบทบาทและหน้าที่ของตน มีความยุติธรรม มีความซื่อสัตย์ มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการทำผิด ประพฤติตนให้เป็นผู้ตามและผู้นำที่ดี มีความสามารถปรับตนเองให้เข้ากับสังคมได้ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีอุดมการณ์ที่จะพัฒนาสังคม

โครงสร้างของวิชาศึกษาทั่วไป

จากวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้ได้กำหนดรายวิชาไว้ให้นิสิตเรียน 32 - 33 หน่วยกิต ดังนี้

(1) กลุ่มภาษา กำหนดให้เรียน 10 หน่วยกิต ประกอบด้วย ภาษาไทย 4 หน่วยกิต คือ ทักษะทางภาษา 1 จำนวน 2 หน่วยกิต และทักษะทางภาษา 2 จำนวน 2 หน่วยกิต ภาษาต่างประเทศ 6 หน่วยกิต โดยทั่วไปคณะต่างๆ กำหนดให้เรียนภาษาอังกฤษ ส่วนคณะสังคมศาสตร์กำหนดให้

เลือกเรียนภาษาใดภาษาหนึ่งจากภาษาอังกฤษหรือภาษาฝรั่งเศส หรือภาษาเยอรมัน คณะมนุษยศาสตร์เพิ่มภาษาจีนหรือภาษาญี่ปุ่นให้นิสิตได้เลือกเรียนได้อีกจากภาษาทั้ง 3 ที่กำหนดไว้เช่นเดียวกับคณะสังคมศาสตร์ รายวิชาในหมวดภาษาต่างประเทศ มีดังนี้

ภาษาอังกฤษ ประกอบด้วย ภาษาอังกฤษ 1 จำนวน 3 หน่วยกิต ภาษาอังกฤษ 2 จำนวน 3 หน่วยกิต

ภาษาฝรั่งเศส ประกอบด้วย ภาษาฝรั่งเศส 1 จำนวน 3 หน่วยกิต ภาษาฝรั่งเศส 2 จำนวน 3 หน่วยกิต

ภาษาเยอรมัน ประกอบด้วย ภาษาเยอรมัน 1 จำนวน 3 หน่วยกิต ภาษาเยอรมัน 2 จำนวน 3 หน่วยกิต

ภาษาจีน ประกอบด้วย ภาษาจีนปัจจุบันพื้นฐาน 1 จำนวน 3 หน่วยกิต ภาษาจีนปัจจุบันพื้นฐาน 2 จำนวน 3 หน่วยกิต

ภาษาญี่ปุ่น ประกอบด้วย ภาษาญี่ปุ่นพื้นฐาน 1 จำนวน 3 หน่วยกิต ภาษาญี่ปุ่นพื้นฐาน 2 จำนวน 3 หน่วยกิต

(2) กลุ่มมนุษยศาสตร์ กำหนดให้เรียน 6 หน่วยกิต ประกอบด้วย 3 วิชา คือ สารนิเทศและการศึกษาค้นคว้า 2 หน่วยกิต มนุษย์กับความงาม 2 หน่วยกิต มนุษย์กับการใช้เหตุผลและจริยธรรม 2 หน่วยกิต

(3) กลุ่มสังคมศาสตร์ กำหนดให้เรียน 6 หน่วยกิต ประกอบด้วย 3 วิชา คือ มนุษย์กับ

อารยธรรม 2 หน่วยกิต มนุษย์กับสังคม 2 หน่วยกิต
มนุษย์กับโลกปัจจุบัน 2 หน่วยกิต

(4) กลุ่มวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ กำหนดให้เรียน 6 - 7 หน่วยกิต ประกอบด้วย 3 วิชา คือ คณิตศาสตร์และคอมพิวเตอร์ 2 หน่วยกิต สำหรับผู้เรียนหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตและการศึกษาศาสตรบัณฑิตที่มีใช้ทางวิทยาศาสตร์ คอมพิวเตอร์และการประมวลผลข้อมูล 3 หน่วยกิต สำหรับผู้เรียนหลักสูตรทางวิทยาศาสตร์บัณฑิตและแพทยศาสตรบัณฑิต และการศึกษาศาสตรบัณฑิตที่เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกับสิ่งแวดล้อม 2 หน่วยกิต วิทยาศาสตร์กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต 2 หน่วยกิต

(5) กลุ่มพลศึกษา กำหนดให้เรียน 4 หน่วยกิต ประกอบด้วยวิชา การเสริมสร้างคุณภาพชีวิต 2 หน่วยกิต และเลือกเรียนรายวิชาพลศึกษาอีก 2 วิชา วิชาละ 1 หน่วยกิต

กิจกรรมการเรียนการสอนและการวัดผล

มหาวิทยาลัยได้ตั้งคณะกรรมการสร้างเอกสารประกอบการเรียนและสร้างสื่อการสอนของแต่ละวิชาโดยที่ สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ ในฐานะรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการทำหน้าที่เป็นประธานของคณะกรรมการชุดนี้ซึ่งสร้างเอกสารประกอบการเรียนได้สำเร็จครบทุกวิชา

สาระและกิจกรรมการสอนในวิชาดังกล่าวนี้สอดคล้องสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร เช่น วิชามนุษย์กับการใช้เหตุผลและจริยธรรม ประกอบด้วยกิจกรรมเพื่อชักนำผู้เรียนได้พัฒนาตนเองให้เป็น

ผู้ใฝ่รู้ความจริงและคิดอย่างมีเหตุผล สามารถคิดแก้ปัญหาด้วยตนเองได้อย่างมีระบบ ตลอดจนเป็นผู้ที่มีคุณธรรมและจริยธรรม ตัวอย่างบทเรียนนี้มีการฝึกให้ผู้เรียนคิดแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ให้ทำกิจกรรมควิซ ฝึกให้รู้จักตั้งคำถามและแสวงหาคำตอบด้วยตนเอง ฝึกให้กล้าแสดงความคิดเห็นต่อที่ประชุม ฝึกการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ฝึกความรับผิดชอบ ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ เป็นต้น

การจัดการเรียนการสอนวิชาศึกษาทั่วไปใหม่นี้ยึดหลักการสอนวิธีแก้ปัญหาเพื่อนำพาให้ลูกศิษย์เข้าสู่สภาวะบูรณาการ สามารถผสมผสานสาระของศาสตร์ต่างๆ ได้ ใช้หลักการสอนเป็นกลุ่มมุ่งเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนให้ได้ตามเป้าหมายของหลักสูตร มีการวัดผลตามสภาพจริงที่นิสิตได้แสดงออกจากการทำงาน อภิปราย สังเกตพฤติกรรมต่างๆ ถ้าพบข้อบกพร่องก็ให้ปรับปรุงแก้ไข

ผลการจัดการศึกษาตามหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป

หลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปที่พัฒนาขึ้นมาสามารถทำให้มีนิสิตร้อยละ 78 มีลักษณะของบัณฑิตที่สมบูรณ์ตามเป้าหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ 7 ประการได้ หลักสูตร สื่อการเรียน การสอน อุปกรณ์การสอน และพฤติกรรม การสอนของอาจารย์ ตลอดจนวิธีการวัดผลที่มุ่งตรวจสอบพฤติกรรมของผู้เรียน ทั้งด้านความรู้ ความคิด ทักษะ ทักษะ ความรู้สึก คุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนความสามารถในการประพฤติปฏิบัตินั้นสามารถทำให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีตาม

เป้าหมายของหลักสูตรได้

ข้อที่น่าสังเกตจากการใช้หลักสูตรที่สำคัญ มี 3 ประการ ดังนี้

(1) ในระยะแรกๆ ของการใช้หลักสูตรใหม่นี้ อาจารย์บางท่านยังไม่เห็นความสำคัญของการสอนร่วมกันเป็นกลุ่ม แต่เมื่อนำผลการประเมินการใช้หลักสูตรไปเสนอให้ผู้สอนทราบและจัดสัมมนาเพื่อแก้ปัญหาการสอนต่างๆ ทัศนคติดังกล่าวก็ลดลงไป ดังจะเห็นได้จากการที่อาจารย์ร่วมมือกันวางแผน ปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอน ปรับปรุงอุปกรณ์การเรียนการสอนและการวัดผล

(2) นิสิตบางส่วนประมาณร้อยละ 22 ไม่ค่อยอ่านหนังสือ ทั้งๆ ที่มีเอกสารประกอบการสอนเป็นคู่มืออยู่แล้ว

(3) นิสิตร้อยละ 22 ที่รายงานว่าเป็นผู้มีลักษณะตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรน้อยนั้น มักจะเป็นผู้ที่ต้องการไปสอบเข้าเรียนในสถาบันการศึกษาแห่งใหม่ เนื่องจากเขาสอบได้ในขณะที่เขาไม่ต้องการเรียน จึงไม่ค่อยสนใจในการเรียนและไม่

สนใจปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองเท่าที่ควร

คุณค่าของหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2532) อธิบายถึงคุณค่าของวิชาศึกษาทั่วไปว่าเป็นวิชาที่สร้างบัณฑิต เป็นวิชาที่ทำให้คนให้เป็นคน ทำให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นผู้มีความสามารถและมีความพร้อมที่จะไปดำเนินชีวิตที่ดี รู้จักใช้วิชาชีพ และวิชาชำนาญเฉพาะในทางที่เกื้อกูลเป็นประโยชน์แก่ชีวิตและสังคมอย่างแท้จริง ถ้าผู้ที่เรียนในระดับมหาวิทยาลัยเรียนแต่วิชาชีพหรือวิชาเฉพาะด้านเพียงอย่างเดียว โดยไม่เรียนวิชาที่ทำให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ดังเช่นวิชาศึกษาทั่วไป ก็อาจจะเกิดโทษอย่างร้ายแรงเหมือนกับยื่นดาบให้แกโจร เพราะมีแต่วิชาที่ไปกระทำการเพื่อวิชาชีพ แต่ไม่รู้จักคิดกระทำการด้วยความดี มีคุณธรรมและมีสติปัญญา รู้คิดปรับปรุงแก้ไขปัญหาอย่างเหมาะสมสำเร็จ บุญเรืองรัตน์ (2549 ข) ชี้ให้เห็นคุณค่าของวิชาศึกษาทั่วไปไว้ในบทวิที่เป็นภาพย่อโคลงที่ชื่อ “คุณค่าของวิชาศึกษาทั่วไป” ดังนี้

คุณของวิชาศึกษาทั่วไป

ศึกษาทั่วไปนี้
 ช่วยยกและค้ำจุน
 ให้เป็นมนุษย์สุด
 หากขาดศึกษานี้ไซ้ไร
 วิชาศึกษาทั่วไป
 เป็นผู้สมบูรณ์แล้ว
 เรียนรู้แบบบูรณาการ
 รู้ซึ่งถึงความจริง
 เรียนวิชาภาษา
 สังคมศาสตร์ช่วยสอน
 เรียนมนุษยศาสตร์
 คณิตศาสตร์พละบ่ม
 บัณฑิตใดขาดเรียน
 พฤติกรรมประหลาดกลายเป็น

มีคุณ
 จิตไว้
 สมบูรณ์ แลนา
 แน่แท้คนดง
 ยกจิตใจมนุษย์แท้
 เป็นปราชญ์แท้แน่นอนจริง
 เกิดปัญญาญาณถึงสิ่ง
 สรรพสิ่งไม่แน่นอน
 กับวิทยาศาสตร์แน่นอน
 ช่วยสะท้อนเรื่องสังคม
 ได้เป็นปราชญ์อย่างงามสม
 ฝึกอบรมปัญญากาย
 ย่อมจะเพี้ยนไม่สมหมาย
 จากมนุษย์ไซ้ไรเป็นคนดง

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์

บรรณานุกรม

- โครงการสารานุกรมศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2543). **3 ยุคของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. สารานุกรมศึกษาศาสตร์ฉบับรวมเล่มเฉพาะเรื่องอันดับที่ 1.** สาขาบุคคล องค์กรและสถาบันเกี่ยวกับการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : พัฒนาศึกษา.
- พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต). (2532). **ความมุ่งหมายของวิชาพื้นฐานทั่วไป.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต). (2533). **ศิลปศาสตร์แนวพุทธ.** กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด.
- ฝ่ายวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2532). **การสำรวจสภาพและปัญหาของวิชาพื้นฐานทั่วไป.** กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2532). **ทิศทางการผลิตบัณฑิต.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วรวิทย์ วคินสรการ. (2546). **การศึกษาไทย.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทพัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว.) จำกัด.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2536). **การพัฒนาหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปเพื่อสร้างคุณลักษณะบัณฑิตของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.** เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (เมษายน 2538). "การพัฒนาหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปเพื่อสร้างคุณลักษณะบัณฑิตของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ." **วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา** ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 หน้า 11 - 23.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2549 ก). **ปรัชญาในวรรณคดีสมัยสุโขทัย.** กรุงเทพมหานคร : SUNPRINTING.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (2549 ข). **กวีนิพนธ์ : คลื่นสามลูก.** กรุงเทพมหานคร : SUNPRINTING.
- Harvard Committee. (1945). **General Education in a Free Society.** Massachusetts : Harvard University Press.
- Westbury, Ian and Wilkof, Neil J. (Ed.). (1978). Joseph J. Schwab : **Science, Curriculum and Liberal Education, Selected Essays.** Chicago : The University of Chicago Press.

สารานุกรม ศึกษาศาสตร์

ฉบับที่ ๔๖ (พฤษภาคม ๒๕๕๕)

แนะนำฉบับนี้

ดวงฤดี วัฒนศิริกุลชัย, พญ.

แพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านพันธุกรรม คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล บทความที่เขียนในฉบับนี้คือ "พราเตอร์-วิลลี ซินโดรม" เขียนร่วมกับ รองศาสตราจารย์ ดร. ดารณี ศักดิ์ศิริผล

ดารณี ศักดิ์ศิริผล, รองศาสตราจารย์ ดร.

อาจารย์ประจำภาควิชาการศึกษาพิเศษ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถาบันการศึกษาพิเศษ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บทความที่เขียนในฉบับนี้คือ "พราเตอร์-วิลลี ซินโดรม" เขียนร่วมกับ แพทย์หญิงดวงฤดี วัฒนศิริกุลชัย

ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์, ศาสตราจารย์ ดร.

หัวหน้าสาขาวิชาจิตวิทยา หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยา มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

ศรียา นียมธรรม, ศาสตราจารย์

อดีตหัวหน้าภาควิชาการศึกษาพิเศษ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง ประธานมูลนิธิเพื่อการศึกษาพิเศษ ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี คณะกรรมการวิชาการโครงการสารานุกรมศึกษาศาสตร์ บทความที่เขียนในฉบับนี้คือ "จิตบำบัด" และ "ธารบำบัด"

สารานุกรม ศึกษาศาสตร์

ฉบับที่ ๔๖ (พฤษภาคม ๒๕๕๕)

สงวนพงศ์ ชวนชม, อาจารย์ ดร.

อดีตรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ และอดีตคณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล
ปัจจุบันเป็นอาจารย์คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล บทความที่เขียนคือ "การสอน"

สำเร็จ บุญเรืองรัตน์, ศาสตราจารย์ ดร.

อดีตรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ อดีตผู้อำนวยการสำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ คณะกรรมการวิชาการโครงการสารานุกรมศึกษาศาสตร์ บทความที่เขียนลงในฉบับนี้คือ
"ธรรมาภิบาล" "ภาวะผู้นำ" "ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง" "วัฒนธรรมโรงเรียน" "ขนาดของผลการทดลอง"
"สัมประสิทธิ์ความแปรผัน" และ "หลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป"

หวน พิณรุฬห์, รองศาสตราจารย์

ข้าราชการบำนาญ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ คณะกรรมการวิชาการโครงการสารานุกรมศึกษา
ศาสตร์ บทความที่เขียนในฉบับนี้คือ "ห้องปฏิบัติการโรงฝึกงาน"

ขอขอบคุณ

คุณวิสิทธิ์ ไรจน์พจนรัตน์

ที่ให้ความอนุเคราะห์จัดพิมพ์วารสารสารานุกรมศึกษาศาสตร์ตลอดมา

สารานุกรมศึกษาศาสตร์
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ISSN 08572593

9 770857 259005